

Arbeid og eventyr i 30-års

Med Sulisguttene

Sovjet

Aksel Pettersen
og Olav Sandvik

Etter håndskrevet intervju av Aksels kone Gerda, med
Olavs dagboknotater.

Bearbeidet og redigert av Karl-Arne Sandvik og Kåre J Pettersen

Forord:

Den pensjonerte, og nå avdøde presten Bjarne Sveinar, som vikarierte her i Sulis midt på 70-tallet, kom ofte til oss for å høre Aksel fortelle fra de 2 ½ årene han var i Sovjet. Sveinar hadde under krigen sittet i fangenskap på Grini, og var levende interessert i å høre om de mange opplevelser Aksel og Olav var ute for i 30-tallets Sovjet.

«Dette bør skrives ned. Det er jo historie», sa han. Men det ble ikke noe av da. Aksel liker å fortelle, men ikke å skrive. Jeg begynte så smått, men fullførte det ikke. Dette hendte jo for mer enn 50 år siden. Siden den tid har det hendt mer enn på flere hundre år tidligere. Nå kan ungdom reise hvor de vil på noen timer. TV og radio formidler nyheter fra alle verdenshjørner.

Da Aksel var ung, var det mange som ikke hadde vært i Bodø før de giftet seg, og i høyden vært litt lenger når de skulle i militærtjeneste. En reise til Trondheim var storartet, - til Oslo utrolig. Dette bl.a. fordi man tjente så lite: 10 kroner dagen var topplønn for en arbeider. Dessuten var ferien så kort; først 1 uke, senere to uker. En reise til Bodø betød overnatting. Selv en tur til Finneid tok flere timer: Først med tog til Sjønstå, deretter med båt, som regel med kispram på slep, og da tok denne biten alene omlag 2 ½ time. På denne bakgrunn var det en prestasjon å dra til Sovjet «på lykke og fromme», som man sier.

I håp om at barn og barnebarn kan synes det er interessant å lese om sin farfars «eventyr», har jeg skrevet ned dette.

Gerda (Aksels kone)

Tillegg:

Det håndskrevne materialet fra min mors intervju er gjennomgått av undertegnede og bearbeidet en del, mest p.g.a. en del svenskpåvirket språk- og setningsbygning. Navn på steder o.a. er sjekket opp så langt det har latt seg gjøre i forhold til skrivemåte og historiske fakta. Jeg finner en nesten forbausende grad av nøyaktighet etter så pass lang tid, noe som gjør at en kan feste stor tillit til innholdet. Jeg husker selv at min far flere ganger poengterte at det var viktig å ikke overdrive på noen måte når han fortalte sine historier.

Etter hjemkomsten var det allikevel mange ganger vanskelig nok å bli trodd med de rene fakta. I følge en nabo og venn gjennom mange år mangler det likevel flere gode historier som skulle vært med. Noen av disse manglene er likevel dekket gjennom Olav Sandvik sine dagboknotater, som hans sønn Karl-Arne senere har funnet. Disse er gjengitt i egne lett tonede tekstbokser. Det mangler en del tidsavsnitt i disse. Stor takk til Karl-Arne som tok kontakt om dette! Til gjengjeld har han fått pappas beretning.

Olavs notater og pappas beretning stemmer for det meste godt overens. Noen tidsavvik forekommer, og om noen av dem fikk arbeid den korte tiden de var i Kafan, er usikkert (her er det uoverensstemmelser, så en sammenblanding av prosjekter og steder kan nok forekomme.) Tatt i betraktning pappas noe reduserte helse på intervjutidspunktet er det likevel imponerende hvor godt han husker. To personer som stort sett opplever det samme (tidvis var de på ulike steder) har likevel ikke uventet ulike perspektiver på sine observasjoner. Samlet sett får vi en god oppfatning av forholdene de møtte fra de kom og under oppholdet.

I etterpåklokskapens tid kan man se at en burde være flinkere med å ta vare på både bilder og opplysninger knyttet til disse. Bildene er hentet ut fra gamle album, uten teksting. De er avfotografert og digitalisert. De mest falmede bildene har dermed kunnet få økt kontrast, og de verste ripene og flekkene retusjert bort. Olav tok mange bilder under oppholdet, men nesten ingen har latt seg oppspore.

Noen brevsitater fra tida i Ural er også tatt med. Pappa var en flittig brevsriver, med nummererte brev, særlig fra den første tida, men bare fire er bevart. Det har vært mye om og men før jeg fikk mot til å begynne med dette arbeidet, men sannelig også interessant og lærerikt, og spesielt etter at Olav sine dagboksnotater er kommet med.

Intervjuet ble gjort i siste halvdel av 1980-tallet. Pappa døde i 1990. Mamma i 1998.

Bodø, januar 2011.

Kåre (yngste sønn), med skriverassistanse fra sin datter Ingvild (første utgave ca 1998).

Karl-Arnes forord til dagboksamlingen:

I Nordlandsposten kunde man den 3. mars 1932 lese følgende under rubrikken Sulitjelma-nytt: Fra Sulitjelma meldes til "Nordlandsposten":

Efter de siste meldinger pr brev fra de langveisfarende skiløpere Aksel Pettersen og Olav Sandvik opholder de sig i Boden, men passene som de skulde få sendt fra det russiske konsulat i Oslo til Boden var enda ikke ankommet dit. I ventetiden bor de hos Aksel Pettersens slektinger i Boden. Tilfeldigvis traff de forfatteren Mikjel Fönhus her. Han opholdt sig der borte for å studere ulvenes liv som han vil behandle i en ny bok. Ellers melder de om lite sne i Sverige også, så de har slitt hårdt på skiene. De har tilbakelagt ca. 40 mil til Boden.

Olav och Aksel lämnade Sulitjelma den 2. februari 1932 i rykande snöstorm, och det var meningen att de skulle åka skidor ända till Arkangelsk, en tur på 150 mil, för att "ta sig en titt på arbetarstaten". Snön regnade emellertid bort mellan Boden och Haparanda, så de två skidåkarna beslöt sig för att ta tåget till Leningrad. Från Leningrad bar det av till Moskva där de inväntade besked från metalltrusten om var de kunde få arbete. De hade båda erfarenhet av arbete i flotationen inom Sulitjelma gruber A/S där man bröt kopparkis. Flotation är en anrikningsmetod som används inom gruvinindustrin. De fick efter hand besked att arbete fanns vid gruvor i Kaukasus och efter det beskedet satte de sig på tåget och åkte dit. Efter ett antal resor i Georgien, Azerbadjan och Armenien och efter att ha väntat förgäves på besked om arbete beslöt de sig för att återvända till Moskva. Från Moskva reste Aksel till Sverdlovsk (Jekaterinburg) i Ural för att arbeta, medan Olav stannade i Moskva och ägnade sig åt arbete och studier i ryska. Olav reste på besök till Sverdlovsk vid ett tillfälle för att träffa Aksel. I december återvände Olav och Aksel till hembygden igen för att fira jul och ha semester.

10 mars 1933 Reste Olav från fästmon Svea i Björkholmen för att förena sig med Aksel i Boden inför resan tillbaka till Sovjetunionen. Denna gång hade man lämnat skidorna hemma.

Olav och Aksel blev den här gången anvisade arbete vid metalltrustens gruvor i södra Kazachstan. Här vistades de och arbetade till december 1933 när de for hem igen. Olav fick dock ge sig ut på resa till Moskva efter nytt pass och nytt uppehållstillstånd, efter det att han blivit bestulen på tillhörigheter vid ett inbrott i deras gemensamma lägenhet i Kantagi.

De gjorde ytterligare en tur till Sovjetunionen i början av 1934. Den här gången blev vistelsen kortare, och de återvände till hemtrakterna redan i maj månad samma år.

Olav Sandvik, min far skrev dagböcker under de första två resorna som gick till Kaukasus respektive Kazachstan. Den ena, den som berör vistelsen i Kazachstan, fanns i mitt föräldrahem när jag växte upp, minns jag. Den andra, som handlade om den första resan, den som startade på skidor, lämnades till oss i början på 1970-talet av släktingar i Sulitjelma. I boken ligger fortfarande en lapp där det står:

Denne bok er funnet i en gammel kuffert på saga i Charlotta.

Man slås av den positiva bilden av Sovjetunionen som ges, åtminstone i den första av dagböckerna. Av vad som noteras i dagboken under första tiden i Sovjetunionen kan man utläsa en rätt stor tilltro till det kommunistiska samhället som befann sig i en kraftig industriell utveckling. Entusiasmen dämpades efterhand, och varken Olav eller Aksel blev kommunister. Pappa Olav var nog närmast socialdemokrat. Han röstade dock aldrig i Sverige eftersom han var norsk medborgare under hela sitt liv.

De två norrmännen var unga när de for iväg på sin resa. Olav var 21 år och Aksel 23 år. Det var äventyrlust som drev dem, men också nyfikenhet på vad den s.k. arbetarstaten var för något. Av dagboken att döma blev de väl mottagna av både landsmän, ryssar och personer av andra nationaliteter. Vissa av dessa personer hade en stark ideologisk förankring som t.ex. Just Lippe i Moskva som under lång tid var en förgrundsfigur i Norges kommunistparti. Det är klart att sådana personers uppfattningar, åtminstone till en början, kom att påverka de två unga, oerfarna resenärerna. Något man kan sakna i dagböckerna är mer ingående beskrivningar av vad Olav och Aksel arbetade med och arbetsförhållandena vid gruvanläggningarna där de vistades.

Kommentar til dagbokavskrivningen

Karl-Arne har sendt med kopier av samtlige dagboksider, som er relativt lettlesle, selv om skriften, iallfall etter skanningen, er noe blek og vanskelig å tyde. Karl-Arne har sendt meg første del i norsk avskrivning, samt lagt ved noen kart. Ellers er kartutsnittene avfotografert fra Cappelens internasjonale atlas. I tillegg har jeg hatt stor nytte av Google Earth/ Google Maps. Jeg har modernisert noen få ord og satt inn noen flere tegn, slik at lesbarheten blir bedre uten at stilen går tapt. (?) er satt bak ord som er usikre. (...???) betyr ett eller flere ord som er ulesbare.

Kasakhstan er et stort land, 2,7 mill km² og større enn Vest-Europa. Olav og Aksel reiste fra nordvest ned til den sørlige delen, og arbeidet i Kantagi og Akjesai. De var også over til nabolandet Uzbekistan, til Tasjkent der de ble arrestert av G.P.U. (det hemmelige politiet/ navnet på Sovjetunionens politiske politi 1922–34). I Aksels intervju går det fram at de ble anklaget for mordet på kongen av Afghanistan. Anklagen ble frafalt etter at den virkelige morderen ble fakket.

Her følger resten av Karl-Arnes kommentar på hans eget språk:

I den første dagboken står noterat når det togs fotografier. Tyvärr verkar de ha kommet bort. I fotoalbumen etter mamma og pappa finns bara ett foto som skulle kunna vara taget av Olav eller Aksel i Sovjet, nämligen en bild av en mycket lång järnvägsbro.

Det är en levande och direkt beskrivning, ofta med dråpliga inslag, som pappa Olav ger i dagböckerna. Han var en bra iakttagare och han kunde både beskriva situationer och berätta om sina upplevelser.

Det har varit stimulerande och intressant att arbeta med materialet, men nog det har också känts rörande att ta del av vad pappa var med om i sin ungdom, när livet låg framför honom.

Passet som skannats är det nya pass som Olav fick efter inbrottet i deras lägenhet i Kantagi. Det ursprungliga passet hade, av dagboken att döma, en förmåga att försvinna och dyka upp ett antal gånger. Det är i alla fall inget som är bevarat längre.

2008 09 16

Karl-Arne Sandvik, son till Olav Sandvik

Noen sider fra Olavs pass

Årsaken til reisen

Jeg var på det tidspunktet formann i AUF «Brannfakkelen». Olav Sandvik var sekretær. På våre møter gikk diskusjonens bølger ofte høye, bl.a. om Sovjet som arbeiderparadis. I avisene ble det skrevet for og imot. Mange var skeptiske, noen entusiastiske. Vi ble aldri enige. «Det beste er at noen reiser dit og undersøker saken. Er det noen som melder seg?», spurte jeg. Ingen meldte seg. «Jeg kunne godt tenke meg å dra», sa jeg. Olav, som var to år yngre enn meg, meldte seg også. De andre tok oss visst ikke på alvor.

Planleggingen

Først måtte vi få visum. Vi skrev til det russiske konsulat i Oslo for å søke arbeid i Sovjet. Intet svar. Vi ble da enige om å ta det som en sportsprestasjon, f.eks. gå på ski fra Sulitjelma til Arkhangelsk og derfra bli med en trelastbåt til Norge. Dette ga vel ikke så store muligheter til å lære land, folk og regime å kjenne, men et lite gløtt inn i «Paradiset» om ikke annet.

Til tross for at vi ikke hadde visum, begynte vi å planlegge turen. Først var det utstyret til en slik tur: Spesiellagde terrengski, 2,45 m lange. Så var det klær. Vi tegnet en skidress, som en skredder sydde av vadmél. Vi mente den var velegnet i kulde. Senere oppdaget vi at den var praktisk talt lik den som de allierte brukte i siste verdenskrig: Battledressen. Anorakk fantes ikke i handelen i Norge da, så vi tegnet også en slik. Lang med hette og lommer med lokk. Skredderen sydde Olavs etter samme mønster. Som en parentes kan jeg nevne at ingeniør Trøften (en legende i Sulis) så den og ble så begeistret at han fikk sydd en slik, han også. Ett år etterpå var biskop Berggrav på visitas i Sulis, og da han så Trøftens anorakk, bestilte han også en slik. - Så vi var litt foran vår tid!.....

Et kamera måtte kjøpes. De var ikke så dyre den gang. Så var det finansieringen. Utstyret hadde jo kostet en del. Selv om vi skulle gå på ski, ville vi trenge penger. Jeg tok mot til meg og troppet opp på verksdirektørens kontor og bad om et lån på 200 kroner mot sikkerhet i en livspolise. Etter en del parlamentering fikk jeg lånet. Min reisekasse var 280 kroner. Optimistiske som vi var, sendte vi en søknad om visum samme dag som vi startet, og bad om at visaene måtte sendes til Boden, Sverige.

Starten

Den 3. februar 1932 startet vi fra Sulis i storm og kulde. Det ble en strabasiøs tur. Da vi kom til Pieski 3 mil fra Sulis, ble vi liggende værfaste der i tre dager. Vinden fortsatte, og vi måtte bestemme oss for enten å snu eller gå videre. Det var et prestisjetap å snu. Dessuten visste vi at vi ble arbeidsledige om vi gikk tilbake. Vi fikk nemlig ikke permisjon, men var blitt tvunget til å si opp. Det var egentlig intet annet å gjøre enn å gå videre.

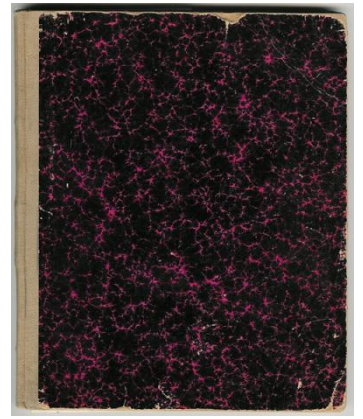
Ifølge ei turistbok er fjellene vi skulle gå, via Vaimok, blant Sveriges villeste. Vi la opp kursen på kartet og stilte inn kompasset. Olav gikk først, og jeg gikk bak og dirigerte: «Til venstre, til høyre, rett frem». Det gikk ikke fort. Mange ganger føltes det som vi gikk galt, men vi måtte lite på kart og kompass. Det var 7 mil fra Pieski til Kvikkjokk. Vi startet i grålysningen og var fremme i Njunjes i Tarradalen på kvelden - akkurat som beregnet. Vi var passelig slitne, så vi lå over i Njunjes. Neste dag var været bedre, så de siste milene til Kvikkjokk gikk fort.

Vi ønsket å nå telegrafsnarest mulig for å gi beskjed om at vi var vel fremme - så langt. Det var virkelig nødvendig at de der hjemme fikk denne beskjeden. Vi fikk senere vite at min far var en tur på Koop (nå: Samvirkelaget) den dagen. Der ble vår tur kommentert slik: «Tenk de galningene, som dro over fjellet i det uværet. De har umulig klart det. Enten er de frosset i hjel, eller blitt vargmat.» Det var ikke med lett hjerte min far gikk hjem den dagen. Stor ble gleden da min mor gledesstrålende vinket med et telegram, der hun stod på trappa...

Så til Olav Sandviks dagbok fra hans og kameraten Aksel Pettersens reise til og opphold i Sovjetunionen 1932 - 34. Dagbokføringen stopper i november 1933, ev. er resten blitt borte. Ikke alle sidene er så lett lesbar som de på neste side, så vi har funnet det best å få dem over i trykt skrift.

1

Onsdag 4-2 Startdagen litt fult var men det ser ut som om den ufergæelige vestevind snu vil vise oss att den har hatt makten hele vinteren. Og vi er ikke før kommet til dly = Sulij forenu det er slik sne-lykke og ukauktig vestevind at vi formodentlig vil lettes fra marken. Brødrene Alf og Håre Kristoffersen som har fulgt oss til Lomi-høiden og båret våre sekker dit; vil nu snu. Og vi har nu avstyrt med dem og har vinden fortsette å jage oss østover. Vi ser uventing men vi føler oss overbevist om att vi er kommet på Lomi, da det nu synes å være bare skitt å gå i motsetning til det ellers skattet kupertet hereng. Av og til kan det bli et lite opphold og vi får anledning til å orientere oss litt. Stormen hjælper godt til så det går fint å komme sig frem. Og før vi når Pieskihytten er allerede mørket kommet på. Og hytten finner vi opbrukt og i ellers vaulig dærlig stann. Det første vi gjør nå få det såpas sne at det blir værende inne. Hæ ved feis ikke. Men efter noen timers (skjerpning) vændet hytten finner vi såpas att vi får kocht oss en kaffe før or smeltet litt væne før drikking.

Dagbok med stiv perm av god kvalitet.

Første side av Olav Sandviks dagbok. Ukedagen er rett, men datoen ligger en dag etter. Noen dager senere blir datoene riktige.

Vei lenger gått på ski

3-2	Sulij. - Pieski	30 Km	Leningrad =	200 R.
4-2	Pieski	Talputojv. 10 -	Moskva	200
5-2	Pieski	Kv. jøtk 85 -	- " -	60
6-2	Kv. jøtk	Kruove 33 -	Moskva	200
8-2	Kruove	Gr. udden 35 -	Moskva	200
9-2	Gr. udden	Raudjær 30 -	Pa 2	860 R.
10-2	Raudjær	F. mōkk 38 -	V. Kauh	470
12-2	F. mōkk	Skällaren 22 -	Rif.	100
13-2	Sk. ren	Storsund 40 -	-	100
14-2	Storsund	Flarads 27 -	-	252
15-2	Flarads	Boden 55 -	-	1782 Pyd
	Silbrammen	405 -		

Der er ikke få kilometer som ble tilbakelagt på ski før de nådde Boden.

Tallene i høyre kolonne ser ut til å handle om rubler.

Onsdag 3/2 (1932)

Startdagen. Lett fint vær, men det ser ut som om den uforgåelige vestenvind ennu vil vise oss at den har hatt makten hele vinteren. Og vi er ikke før kommet til Ny-Sulitjelma førenn det er slik snetykke og orkanaktig veststorm at vi formentlig vil lettes fra marken. Brødrene Alf og Kåre Kristoffersen som har fulgt oss til Lomi-høydene og båret våre sekker dit, vil nu snu. Og vi tar nu avskjed med dem og lar vinden fortsette å jage oss østover. Vi ser ingenting men vi føler oss overbevist om at vi er kommet på Lomi, da det nu syns å være bare slett flate å gå i motsetning til det ellers sterkt kuperte terreng. Av og til kan det bli et lite opphold og vi får anledning til å orientere oss litt. Stormen hjelper godt til så det går fint å komme seg frem. Men før vi når Pieskihytten er allerede mørkret kommet på. Og hytten finner vi oppbrukket og i ellers vanlig dårlig stand. Det første vi gjør er å få ut såpass sne at det blir værende inne. Noe ved fins ikke. Men etter noen timers (skjerping) rundt hytten finner vi såpass at vi får kokt oss en kaffetår og smeltet litt vann for drikking ---

Torsdag 4/2

Kl 3 på natten en urolig natt, våknet flere ganger med at stormen ville riste hytten løs fra sine fortøyninger og blåse den østover. Men det skal jo noe alvorlig til for å slite av 3/4 toms stål-wire så den ble allikevel stående.

Ut på morgenen ser vi at det er håpløst å starte over til Tarra så vi finner det mest fornuftig å ligge over og håpe på bedre vær i morgen. Ved middagstid lysner det imidlertid litt til så vi får ta oss en tur omkring Talput og ta noen bilder (Pieski).

Fredag 5/2

Kl 1 på natten er vi nu aldeles stive etter å ha holdt køyen nesten hele dagen og ikke ett vindpust høres så vi spretter opp av køyene og lager oss i stand for turen over til Tarra, en marsj på ca 6 mil over bare villfjell. I halv 4 tiden er vi startklare og tar farvel med hytten. Det er fremdeles mørkt og hustring. Vi kan så vidt skimte konturene av fjellene i øst, men vi vet at den drøye marsj vi har foran oss trenger tid så det er bare bra å være tidlig ute. Når vi merker at vi går på fokksne må vi lyse med fyrstikker for ikke å gå utfor hengskavler. Det ser ikke ut til at dagen vil komme, men i 9 tiden skjønner vi at det er skodden som er over oss, og nu må kompassene frem og helt til Vaimok går vi så å si og stuller bare i mørke. Men da lysner det plutselig så pass opp at vi får knipse et bilde (Vaimok). Nu tar plutselig vestenvinden fatt igjen og den skyver godt på i det dårlige føret. Vi er nu kommet over det verste høyfjell og er nede på Tarrasjøen og vi tar oss en tur til den gamle turisthytten hvor vi treffer M(*agnus*) Holmbom som har rustet seg for en 14 dagers jakttur i de ville grensefjellene. Det er særlig lite sne her i Sverige så turen ned etter Tarrelven tar hardt på skiene. Bare skrukkis og på land bare sten og en og annen liten sneflekk.

I Njunjes er vi hjertelig velkomne hos våre gamle bekjente, Holmbomene. Her får vi skiftet tørre klær og stelt oss en del før vi labber i vei på de siste 15 km til Kvikkjokk. Det første vi gjør er å sende telegram hjem at alt står bra til. Og her i Kvikkjokk er vi ikke borte, og vår hybel der er til stadighet disponibel. Vi føler oss som tenkelig kan være litt utmaset etter den 80-km marsjen på en dag og sover som stener.

Lørdag 6/2

En herlig dag solskinn og finvær og vi finner det mest fornuftig å ta oss igjen en dag her i Lapplands paradisk Kvikkjokk innen vi fortsetter.

Neste etappe

Kvikkjokk - Randijaur gikk greit. Vi ble gjestfritt mottatt av en kjenning fra en tur tidligere. Det samme skjedde i Jokkmokk. Ingen tok betaling, og godt var det. Jeg var eier av en pistol, som jeg hadde kjøpt av en jentunge som hadde vunnet den på en basar. Olav hadde ingen. I Jokkmokk gikk vi derfor inn i en butikk like før de stengte og bad om å få kjøpe en. Men innehaveren ville ikke selge en slik uten attest. Men da vi fortalte at vi skulle gå på ski gjennom Finland og Russland, sa han: «Skal dere til Russland trenger dere

sikkert en pistol!». Nå hadde vi hver vår av samme merke. Pistolene og ammunisjon hadde vi hele tiden midt i ryggsekken gjennom tollen og inn i Russland uten at det ble oppdaget. - Var det englevakt?

Første del av skiturensom startet i Sulitjelma

Søndag 7/2

Himmelen tung og mørk og ingen kulde. Vi har bestemt oss til Niavve i dag men det er besværlig å komme frem, ingen sne på isen bare en og annen liten snefonn, så turen tar voldsomt på armene. På veien er vi innom i Årrenjarka og styrker oss med noen liter melk. Ut på ettermiddagen er vi fremme i Niavve hvor vi tar inn hos Stenmans. Her blir vi hjertelig mottatte og trives overordentlig godt.

Mandag 8/2

Fin-fint vær, får ta noen plater her i Niavve, skiene går utmerket og de 15 km til Tjåmotis er snart tilbakelagt. Vi har brakt i erfaring at den norske forfatter Mikkjel Fønhus er her i Tjåmotis og reker omkring i skogene og studerer vargspor. Han spør vi naturligvis etter da det skulle være interessant å hilse på ham. Men dessverre når vi kommer ned til gården hvor det er blitt oss opplyst at han bor, får vi høre at han tidlig på morgenen er stukket til fjells da en vargflokk på noen stykker har vist seg der i nærheten. Fra tidligere turer ned gjennom dette vassdrag er vi blitt bekjent med bøndene her omkring og de må vi naturligvis hilse på. Men 15 km er for lite på en dag og vi fortsetter til Granudden og da er mørket kommet på så vi overnatter da her.

Tirsdag 9/2

Oppe i 7 tiden etter avtale. Herlig vær. Himmelen skyfri og lett. Og vintersolen har nok med å smelte rimet av grantoppene. Det er litt mere sne her på nedre siden av Skalka så det er betydelig bedre og behagligere å gå. Samtidig må jeg nevne at det har snedd noen millimeter i natt. Vi har nu bare en par tre kilometer igjen til Bjørkholmen. Men så hører jeg Aksel i forferdelse utbryter at han har glemt klokken i Granudden. Han setter fra seg sekken og kler seg i skjortermene og legger i vei de 9 å 10 kilometer tilbake til Granudden; men på akkurat 1 1/4 time er han tilbake. Nå, hva sa fruene vi bodde hos? spør jeg. Jo i stor forferdelse kom hele bygden imot meg og spurte om hva som stod på, om kompisen var blitt sjuk på noen måte? Nei jeg har glemt klokken, sier Aksel, men alle tilbud på kaffe og så videre må han dessverre avslå da han tenker på meg som står ensom på isen og fryser. I Bjørkholmen er vi inne og får oss en del kaffe innen vi fortsetter til Randijaur.

Andre del av skituren fra Sulitjelma til Boden. Videre til Haparanda med tog.

Onsdag 10/2

Vi føler oss i fin form og de 40 km vi har igjen til Jokkmokk gruer vi ingenting for, landsveien er fin når unntas at den er vel hard, og vi sliter stygt på skiene; men vi trøster oss med at i Jokkmokk skal vi få tak i tjære og bre dem, ellers blir det sikkert bare bindingene igjen før vi har passert Sverige.

Torsdag 11/2

Hviledag; men vi forsøker å utnytte den på best mulig måte. Et ordentlig friskt bad kvikker voldsomt opp. Siden går vi med skiene på et reparasjonsverksted og låner en fyr lampe og tjærer skiene. Det trengs i virkeligheten da skiene som var helt nye ved starten er aldeles drivhvite og randen ganske bortslitt.

Fredag 12/2

Snetykke og noen få kuldegrader. Nu kan det hende at det blir fint å gå og etter en herlig kraftig frokost labber vi i vei. Det yrer og sner og temperaturen stiger en tanke. Skiene går nu også en del dårligere. Og vi bestemmer oss etter å ha tilbakelagt 22 km å ta kveld. Kl er forresten 6 og mørket er allerede kommet på. Byen her er 4 gårder og heter Skällarim. Folket er gjestfritt som vanlig. Vi har forresten bestemt oss for å stanse kortest mulig tid i større byer da pengene formentlig rinner ut av pungen på slike plasser. En 10 kr i en stad og en krone på landsbygden er det samme omtrent. Over alt hvor vi kommer inn hører vi Uttern "segrade på aderton km". Det er ordentlig retfullt å være nordmann enskjønt vi med rette gjør krav på å være de ledende på skisportens område. Men nok om det. Nu tar vi kveld for å være godt uthvilt til en kraftig tørn morgendagen, bare føret blir bra. Nu har vi jo endelig fått sneen som vi så lenge hadde ventet på.

Dramatisk skitur

Skituren fra Jokkmokk *kunne* ha blitt slutten på turen vår. Slik gikk det til: En lastebilsjåfør stoppet og spurte om vi ville ha skyss. «Nei takk, vi skal gå», svarte vi. Men idet bilen startet fikk Olav et innfall og ropte: «Heng på!» Han fikk stavtrinsa på en av lemkrokene. Jeg var snar med å gjøre det samme. Det gikk godt en stund, men plutselig oppdaget sjåføren hva vi hadde gjort, og tenkte vel gi oss en lærepenge. Han satte opp farten så det suste om ørene. Farten ble faretruende. Olav klarte å få løs trinsa og slapp, men ikke

jeg. Da vi nærmet oss en sving, kom jeg endelig løs. Jeg fløy over en skigard og inn i skogen. Der lå jeg, mørbanket! Heldigvis - armer og bein var i orden, skiene og stavene likeså. Med et visst besvær kom jeg meg opp på veien. Olav så jeg ikke. Jeg satte ifra meg ryggsekken og begynte å gå tilbake. Omsider så jeg ham komme. Også han var «allright».

Merknad: Denne dramatikken har ikke Olav nevnt. Kanskje synes han det var dumt å fortelle om en slik dumdristighet...

Lørdag 13/2

Tidlig oppe og har hørt at en større renslakting skal foregå her på gården i løpet av dagen. Og da kan naturligvis ikke vi la sjansen gå fra oss til å fotografere renene som nu i øyeblikket kommer i en stor flokk og stanser på gårdsplassen. Siden tar vi på skubben og legger i vei. De 2 mil nedover til Vuollerim er snart tilbakelagt og vi går inn her på en kafé og får oss et par glass melk og noen smørgossar for å få humøret opp. Etter å ha passert noen kilometer kommer en lastebil som sannsynligvis har passert oss flere ganger for den stanser og har medlidenhet med oss og byder på skyss; men dessverre, -vi sier nei takk. Vi har jo bestemt oss for å gå hele tiden. Og vi tar oss frem til Storsand i 6 tiden på kvelden og overnatter på garden hos Sandgren.

Etter 4 mil stoppet vi i Vuollerim for å få oss litt mat. I hotellet var det høy stemning: Utterström (langrennsløper fra Boden) hadde blitt olympisk mester i 18 km langrenn. Neste stopp var Edefors, så Boden. Der holdt vi på å bli arrestert. Veien vi fulgte gikk gjennom Bodens militæranlegg, som var forbudt for utlendinger. Det hadde vi ikke lagt merke til før vi kom til brua over Lule elv. Der stod det med store bokstaver på flere språk: «Forbudt for utlendinger!»

Søndag den 14/2

Fint vær 7 1/2 kuldegrad, og vi føler oss godt opplagte etter gårdagens lange marsj. Ca 8 km nedenfor Storsand er vi nede ved Edefors et av Nord-Sveriges store turistattraksjoner. Her må vi over Edeforsbro og vi stanser et øyeblikk og betrakter de veldige vannmasser som i grønt og hvitt boltrer seg nedover stryket. Det er romantisk å stå slik og drømme om at disse enorme vannmengder har sitt utspring oppe mellom Sulitjelmfjellene. Fra Virjaure hvor Store Luleelven begynner og Tarrasjön hvor Lille Luleelven begynner. Men vi må fortsette og ikke mange hundre meter fra forsen kommer vi til Edefors turisthotell som er oppe både vinter og sommer. Vi gjør oss en liten tripp inn i den storslagne bygning og får oss en kopp kaffe før vi fortsetter till Harads en 17 km lenger ned. Her er storslagne bygder hele veien etter dalføret og vi knipser ett par bilder for å ha et minne fra disse trakter. I 1/2 4 tiden er vi fremme i Harads, og tenker å stanse her til i morgen, etter som det er søndag i dag og vi har romslig rute enda.

Mandag 15/2

Fint vær som vanlig. Solen skinner fra en skyfri himmel over de brede og vakre Luleåbygder. Vi knipser et par bilder på turen. Det er utmerket skiføre og treningen har så smått begynt å komme og vi føler oss i fin form etter å ha tilbakelagt de 3 mil til Bredåker. Så vi fortsetter etter å ha fått oss en del til livs videre nedover mot Boden. Landeveien her er nesten umulig å gå etter; bare isholke. Det utall av biler som til stadighet suser frem og tilbake har rensket veien for sne. Men så kommer vi oss da endelig til Boden, Nord-Sveriges store militærby. Mørket er så smått kommet men i en veisving ser vi det utall av elektriske parer som opplyser staden. Vi tar inn på ett hotell hvor der er rom for reisende. Da hotelleiersken får høre at vi er nordmenn får vi 2 skjemaer hver som skal utfylles. Hvor av det ene skal til festnings-polisen som skal komme kl. 1/2 10 og visitere oss og passene. Og vi som ingen pass har med oss; men vi trøster oss med at de er på posthuset. Så det må vel ordne seg. Men hvis ikke--?

Fortsetter senere etter visitten. Klokken blir 10, og her kommer ingen polis. Da bestemmer vi oss for å

ta en tur ut. Vi går oppetter gaten og beskuer den storslagne festningsby bestrålt av elektrisk lys. Vi kommer etter en kort stund til et stort skilt hvor det står på 5 språk at utlendinger forbydes adgang; og vi gjør helt om. Plutselig kommer en sivil mann imot oss og hilser på militær maner. Han presenterer seg som politisen og vi må følge med på politistasjonen. Her blir vi en del kryssforhørt om veien vi kom osv. og etter å ha påskrevet et kort får vi atter slippe ut igjen. Nu går vi til hotellet og legger oss og sover på hva morgendagen vil bringe. Vi er jo spente på om passene er kommet---

Politiavhør

Vi kom oss likevel til hotellet, men klokka ni om kvelden kom politiet for å kontrollere eventuelle utlendinger. Vi ble spurt om hvilken vei vi var kommet oss inn til Boden. Vi fortalte det som sant var. Politiet sa da at vi egentlig skulle ha fått ligge i arresten. «Det hadde blitt billigere», tenkte vi. Vi skulle imidlertid slippe det om vi lovte å komme til politikontoret neste dag kl 09.30, hvilket vi gjorde. Da vi møtte opp neste dag, satt politimesteren med sekretær og to konstabler og ventet. «Så dere ikke forbudsskiltene før dere gikk gjennom leiren?». «Jo, men vi tenkte: For en god maling de har i Sverige, ettersom den har holdt seg så fin 14 år etter krigen (1914 -1918)!». Politisjefen visste ikke riktig hvordan han skulle takle dette. Da han la merke til at både sekretær og konstabler begynte å bli lattermilde, lo også han. «La gå for denne gangen, men neste gang må dere huske å ikke overtrede loven!» Vi var litt frimodige da vi etter dette ba om å få ha våre ryggsekker til forvaring der noen dager, til vi fikk våre visa fra ambassaden i Oslo. Og så fortalte vi at skulle gå på ski til Russland for å se hvordan det var der. «Lykke til! Håper dere kommer vel tilbake!», sa de.

Mens vi ventet på visaene, tok vi toget til en kusine som vi hadde fått adressen til. Hun bodde noen stasjoner sør om Boden. Der ble vi gjestfritt mottatt. Etter seks dager ankom visaene. Vi fikk senere høre at de hadde hatt tre møter før de ble innvilget. Slike visa har aldri noen før eller senere fått, har vi senere fått høre. Der stod: «Innehaveren av dette visum har rett til å krysse Sovjets grense på hvilket som helst punkt». Dette var vel fordi vi skulle krysse grensen på ski.

Tirsdag den 16/2

Oppe i 8 tiden på morgenen. Spenningen er i virkeligheten stor og med hjertet i halsen setter vi kursen mot postkontoret. På forespørsel om noe brev er kommet får vi svaret nei---

Hva skal vi nu gjøre--. Vi beslutter oss da for å gå till politikontoret og forklare oss. Festningspolisen er jo ganske forekommende; men lovene er jo ganske strenge og vi må forlate byen eller staden innen 24 timer. Og vi bestemmer oss for å fare til Tauger-Tresk hvor vi har bekjente, og tilbringe tiden til passene kommer. Men herregud klokken er jo bare 10 og først kl 19 går Stockholmstoget som vi skal følge med. Dette blir jo en tur utenom den virkelige rute så vi kan jo reise og ha det behagelig til en avveksling. Vi fordriver jo tiden med å drive frem og tilbake innenfor det sterkt begrenset område. Men endelig blir klokken 7 og toget ruller av gårde. Som vi sitter kommer en reisende inn og setter seg ved siden av oss. Han har en del aviser, deriblant et par norske i hånden. Vi spør om å få se disse aviser. Ja det får vi og han spør da om vi er nordmenn, Ja svarer vi! Er det kanskje dere som har lagt igjen hilsning til meg i Tjåmotis. Ja svarer vi ganske forbløffet og herren presenterer som Fønhus. Og stor blir naturligvis vår glede over å få hilse på han og snakke om hans studier i villmarken, og om han har fått noe kjennskap til vargene. Men dessverre, disse hyggelige stunder blir ikke lange og vi må stige av for nu er vi inne på Storsund stasjon. Klokken er jo 10 så vi finner det uhøflig å gå til Teuger og bestemmer oss for å overnatte i Storsund og heller gå til Teuger i morgen tidlig --.

Onsdag den 17/2

I dag er det bare mildvær, sneen tiner og vestenvinden gir fullkommen vårstemning i skogen. Vi trasker uten ski et par kilometer etter jernbanen. Det føles virkelig besværlig å gå uten ski. Og av og til kan vi få oss en liten tipp og miste balansen. Men så går det jo allikevel og vi tar av jernbanen og tvers gjennom skogen til Taugerträsk. Det er eiendommelig lite sne her i skogen. Og man må nesten tro at det er våren som er kommet for alvor.

18-19/2

Nu ligger vi og later oss og tar oss ordentlig igjen. Tiden fordriver vi med visitter hit og dit. Sjøen her som heter Teugerträsk er ca 1 mil lang og med 6-7 naboer. I går frøs sjøen etter det fryktelige uvær som truet med at ta bort både is og sne. Vestenvinden blåser ganske sterk enda, og når vi gjør en tur ned til Sjøviken, sjøens vestre ende, får vi en herlig tur tilbake med vinden i ryggen og farten blir slik at det er med nød og neppe vi klarer å holde oss på støttingene. Forleden var vi i tømmerkogen og satte oss inn i hvordan livet leves og arbeides på vinteren i skogene. Naturligvis forsøkte vi å felle et par trær og barke dem. Som uvante følte det ganske tungvindt og vi fikk svette noen dråper før vi var ferdige. I går ringte vi opp til Boden og forespurte om passene var kommet; men nei og vi ble naturligvis i dårlig humør. Men vi lever i håpet. Det er bare synd at treningen går bort og vi må begynne fra nytt av igjen når vi en gang kommer oss av gårde. Ellers været er fint og når nu kulden atter er kommet er det som humøret har steget en tanke.

Mandag 22/2

I dag skal vi som vanlig på besøk og hilse på en kjenning. Men nu begynner vi så smått å bli engstelig for at hele ferden skal spolerer. Tiden går og vi kommer oss ikke av tørre flekken. Naturligvis ringer vi til Boden i dag også. En smågutt her fra byen er vår erendssvenn og han gikk til Storsund, en stasjon en 4-5 km herfra og ringte. Sent på kvelden etter at vi har kommet hjem kommer gutten med en seddel hvor der står at et rekommandert brev er ankommet til oss og vi blir formentlig beruste av denne gledelige nyhet og synger og er i godt humør. En stund etterpå er det som om all gleden er borte og man blir liksom melankolisk stemt. Vi har jo liksom levd oss inn i disse Teugerboeres liv og levesett, og tanken på at vi atter skal skilles trykker humøret en tanke. Men slike stemninger får vi forsøke å feste oss mindre med.

Tirsdag 23/2

Nu er dagen som vi har ventet så lenge på endelig kommet. I 5 tiden på morgenen er vi oppe og gir oss i vei til Storsund for å ta toget til Boden. Solen skinner herlig og luften er tindrende klar og stille. Nu er vi atter i militærstaden Boden hvor festningspolisene går og gjeter på en i ett og alt. Man får nærmest en følelse av at de er engstelige på noe vis. Alt har nu ordnet seg og vi kan starte hva tid som helst. Vi får ikke reise hvilken vei vi vil heller utenom at vi tar den store omvei nedover mot Luleå. Men vi får finne oss i dette og gir oss i vei. Til å begynne med får vi bære skiene, vi trøster oss med at det er bare i selve byen det er så lite sne, men vi får erfare noe helt annet. Veien er nesten helt av bar bare en og annen liten isflekk. Etter 1 times marsj i dette Lake-Placid føre kommer en bil i mot oss. Denne stanser vi og spør etter hvordan veien er videre nedover de 4 mil til Luleå. Nedover mot Gammelstaden fins ingen snø er svaret vi får. Og samtidig får vi opplyst at i traktene omkring Haparanda fins bra med snø. Vi fatter da med en gang den beslutning at vi tar tog til Haparanda og som sådan returnerer vi til Boden igjen. I 4 tiden tar vi da endelig farvel med Boden og ruller iveri Vitvatnet hvor vi må stanse til neste morgen i 8 tiden før vi får fortsette. Klokken er vel omkring 10 når vi stanser ved Vitvatnet stasjon. Det første vi gjør er å få tak i hus for natten. Men dette syns å være et umulig arbeid. Det ene pensjonat etter det andre unnsår seg med at alle rom er opptatt. Etter å ha gått slik og spurt og spurt etter hus i den ene bygning etter den andre går vi tilbake til stasjonsmesteren og spør hva som kan gjøres. Vi har jo billett til Haparanda, og når toget stanser på halvveien kan vel ikke vi gå ute hele natten og vente til vi får fortsette. Han forbarmer seg da endelig over oss og lar oss få sove i kupéen som er både varm og god.

Gjennom Finland

Nå kunne vi dra videre til Torneå (24.feb). I begynnelsen kunne vi bruke skiene våre, men da vi nærmet oss Haparanda, måtte vi bære dem. Snøen var regnet vekk. Vi stoppet ikke der, men gikk over brua til Torneå. Der oppsøkte vi den norske visekonsulen, som var finlender. Vi ba om å få gå gjennom Finland på ski. Men den tillatelsen ville han ikke gi oss. «Vi skal klage til det norske konsulatet i Oslo», mente vi. «Jeg skal si dere en ting», sa han. «Jeg har selv vært i Nord-Finland sist sommer. Dessverre hadde folk det så dårlig at de måtte blande bark i melet for å lage brød. Kommer så dere, velkledd med stor oppakning, kan dere risikere livet». «Vi har hver vår revolver», innvendte vi. «Finska kniven är mycket snabbare än den norska browningen!», sa han. «Jag ger inget tilstånd!». Vi hadde uansett ikke kommet særlig langt på ski. Også her regnet snøen bort. Vi måtte nok ta toget om vi ønsket å komme til Sovjet, - og det ønsket vi jo. I alle fall ville vi se Leningrad; - et gløtt inn i det forjettede landet!

Kart som viser reiseruter (hovedruter). Fra Moskva bar det først sørover til Kaukasusområdet (Tbilisi, Baku og Kafan), dit de ankom 3. April (rød strek). Deretter tilbake til Moskva sist i april. Sommerstid reiste Aksel alene østover til Krasnoyarsk nord for Sverdlovsk (Jekaterinburg), der han var i omlag 5 måneder (blå strek). Den lengste tida arbeidet de i Kasakhstan (grønn strek). (Avfotografert fra Cappelens internasjonale atlas)

Dit kom vi - ganske blakke. Heldigvis hadde vi adressen til skogsarbeidere fra Østerdalen som var i Leningrad for å lære opp sagbruksformenn. Opprinnelig var det 120 mann, men de fleste hadde reist heim da de ikke trivdes. Bare 13 ble igjen. Vi oppsøkte dem og ble godt mottatt. I ti dager ble vi der, fritt og for intet. En dag ble vi t.o.m. intervjuet med navn og bilde i en større avis. De syntes at vi hadde gjennomført en prestasjon, da vi fortalte om turen. Vi fikk også godt betalt for intervjuet. I tillegg ble vi invitert til sportspalasset og spurt om vi ville bli med på en konkurransetur til Arkhangelsk på ski. Puljer med tre mann hver med fullt utstyr skulle konkurrere om å nå først fram. - Det ville vi naturligvis gjerne! Vi var godt trent for en slik tur; - men også her regnet snøen bort!

Da konkurransen ikke ble noe av, brukte vi dagene til å se oss om i Leningrad. Vi så bl.a. Vinterpalasset - Peter den stores vinterbolig: Flotte møbler, tepper og gobeliner, krystall, dyrebar porselen m.m., gull kareter og flott ridetøy. Tenk, i Vinterpalasset kjeller hadde Lenin et hemmelig trykkeri der han trykte sine revolusjonære skrifter. Smartingen!

En dag gikk med for å se alt dette. De fleste dagene dro vi en tur til Idrettspalasset. Der traff vi mange unge russere og lærte en del russisk på naturmetoden. Det skjedde med gester og pantomimer, - ganske fornøytelig! Om kveldene øvde Olav og jeg oss i å bruke de ordene vi hadde lært. En dag ble vi kjent med to norske flygere fra Oslo, Olsen og Murie(?). De fortalte at de var kommet illegalt til Sovjet, ble tatt og fengslet i 6 måneder. Etter frigivelsen fikk de opplæring som militærflygere, noe de likte godt. Disse møtte vi flere ganger senere.

Onsdag 24/2

Toget ruller videre ned over mot Haparanda og fra vinduet har vi en herlig utsikt over de brede og veldige sletter langs Torneelven. Det er synd at så meget land skal ligge udyrket men nu har jo også den svenske stat satt i gang arbeide med nrydning her, og med tiden kan det nok bli noen rike bygder. I selve Haparanda stanser vi ikke så lenge. Vi tar et par bilder fra selve staden, siden luffer vi over Torneåen og inn i Finland.

Vi blir tollvisitert og får så fortsette uten noen som helst ubehageligheter. Vi går inn på en matservering for å få litt mat. Uheldigvis kan serveringsdamen ikke svensk og Aksel har lært et uttrykk "Puoli pulloa olutta". I det han forsøker å få frem dette uttrykk hører jeg en del damer setter i en voldsom latter. Aksel har ikke lett for å føle seg genert men han kommer inn til meg sprutrød og også full av latter. Nu kommer en annen av damene som kan svensk frem og fungerer som tolk. Nu går jo alt bra, og vi får henne til å lære oss de viktigste uttrykk ang. hus og mat. Men til slutt surrer alt rundt i hodet og vi er nesten like dumme som da vi kom. Vi besøker naturligvis den norske visekonsul som bor her i Torneå. Han er oss meget behjelpelig med å svare på de spørsmål vi tilstiller ham ang. reisen gjennom Finnland. Det er konstig her i Finnland med penger. Vi kjøpte 1500 mark i Haparanda og vi følte oss som millionærer; men da vi kom inn i Finnland og spurte hva et rom for natten kostet ble vi ganske lang i ansiktet. Vi fikk nemlig til svar 50 mark. Det er jo nesten eller like dyrt som hjemme i Norge. I morgen har vi bestemt oss for å fare til Kemi på ski da her synes å være ganske godt om sne og skiføre. Det er i alle fall bedre enn i Boden hvor det var bare barmark og is på veien.

Torsdag 25/2

I dag har værgudene vendt oss ryggen og vi blir straks i dårlig humør. Det regner og sner om hverandre og det ser ut som om regnværet skal ta overmakten, og vi anser det for håpløst å starte videre i dag. Men det er så fryktelig dyrt å bo på slike steder som har fått bymessig preg over seg. Vi fordriver tiden med å gå omkring på forretningene og ellers sette oss inn i alt liv og levesett samtidig som vi er iherdige med å lære det finske språk. I dag har vi jo fått post hjemmefra så vi har jo alltid noe å tenke på.

26/2

Jernbanereisen gjennom Finnland kan det jo være litt å berette om. Toget suser gjennom den ene landsby etter den andre som har sine egne finske navn som for oss nordmenn er nesten uleselige. Av og til kan man jo få et lite gløtt av større byer som Tammerfors. Det er jo en stor fabrikkby og den ene slange fabrikkpipen syns å ville være lengre enn den annen. Toget stanser jo et øyeblikk bare så man må bare glemme det og sette seg for å motta flere inntrykk. En annen storby er Viborg. Den har jo ca 50 tusen innbyggere og virker som en verdensby på oss som kommer direkte fra slike små forhold. Noen naturskjønnheter kan jeg dessverre ikke nevne da her fins bare presu (?) og sjøer, ikke et eneste fjell så langt øyet rekker. Og dessuten må jeg nevne de veldige skogarealer som strekker seg mil etter mil østover. Vi overnatter i Viborg og fortsetter tidlig på morgenen i 1/2 8 tiden mot Rajajoki, siste stasjon i Finnland. Her får vi kjøpt nye billetter og kartert skiene våre til Leningrad. Men toget har ikke rullet mange meter før vi atter stanser og nu er vi kommet inn i Proletarstaten. Her er det tollvisitasjon og vi blir visitert og stelt på alle måter. Og på en stund er alt klart; vi får fortsette nedover mot Leningrad.

I ett-tiden er vi fremme. Et hav av mennesker møter oss på jernbanestasjonen som er den største jeg hittil har sett. Til alt hell er vi blitt kjent med en russer på toget som kan tysk og han er oss meget behjelpelig enskjønt han har kort tid da han skal på arbeide. Jeg viser han da de adresser som jeg har med meg og han følger oss til en sporvogn og ber konduktøren på russisk at han må sette oss av ved Selina 39 og dette går utmerket. Fra den fullstappede trikk får vi et godt billede av denne millionby.

Den ene storslagne bygning etter den andre står side om side opp etter gatene. Og de kostbare utsmykninger av husene minner oss om tsartidens herredøme.

Etter ca 3 kvarts kjøring med trikken blir det gjort tegn til oss at vi skal hoppe av; og en russer følger med oss for å vise veien. Vi kommer inn på et kontor hvor det blir satt frem stoler til oss og en del russere snakker og snakker i munnen på hverandre mens de kaster korte blikk på oss. Vi har ikke sittet lenge før en nordmann kommer inn og han presenterer seg som Kleven. Og nu går det fint. Han har jo vært her i Russland i ca 1 år og han snakker russisk så han greier seg og nu bærer det gjennom en labyrint av ganger og korridorer til vi endelig kommer inn i et værelse som vi på norsk kaller et løskarsrom. Det er noen nordmenn som bor sammen her og går på skole. Det blir straks spurt om vi er sultne og vi svarer naturligvis ja. Vi har jo ikke smakt mat siden vi var i Finland og dessuten har jo turen vært ganske anstrengende. Vi blir nu ført inn på en arbeidernes spisesal og vår venn Kleven ordner med mat. Først får vi ertersuppe og etterpå stek med poteter og til slutt smør og brød med te. Et riktig kraftig måltid. Siden er vi inne på skolen og hører på undervisningen som er meget interessant. Her blir vi kjent med en nordmann som heter Dahl som har vært her i Russland siden hungersnøden etter revolusjonen og han fungerer som tolk da han snakker utmerket både russisk og norsk. Han er en meget hyggelig mann, og da han fikk høre at vi hadde gått på ski gjennom Sverige lovte han den neste dag å bli med på Idrettskontoret.

28/2

Dahl kommer i 11 tiden til oss og nu bærer det ut på byen og ned på idrettskontoret som ligger i folkets palass, en enorm bygning som før revolusjonen har vært institutt for unge damer tilhørende adelsstanden. Her får han høre at det er planlagt en tur på ski fra Leningrad til Arkhangelsk og videre til Moskva. Det skal nemlig være et stort internasjonalt idrettsstevne. Vi blir nu tilbudt å være med og vår glede blir naturligvis aldeles ubeskrivelig. Nu bærer det ned mot Det høyeste råd for kroppskultur. Også en kolossal bygning. Vi går gjennom korridorer som er flere 100 meter lange og et mylder av mennesker spaserer frem og tilbake. Her får vi med det samme høre at turen er utsatt og vi blir sannelig skuffet. Dahl går nu ut av kontoret og blir borte en god stund. Blant de som kommer inn er det en herre som kan tysk. Vi kommer da i samtale med ham og han sier at "hier ist etwas zu sehen" og hvis vi vil skal han følge med oss. Vi takker naturligvis for tilbudet og følger med han. Det er en enorm sal vi står i og rett frem er et flere meter høyt maleri av proletarietets frigjøreren Lenin. Rundt veggene er det et utall av tegninger og planer som er utkastet av russiske arkitekter. På 4-5 meters høye marmortavler står med gullbokstaver Sovjetunionens lover. Vi får ikke særlig lang tid å være her før Dahl kommer og henter oss. Han sier at han gjennom sportsorganisasjonen her fått tak i 200 rubler eller ca 500 kr i norske penge til oss. Vi takker både han og idrettsorganisasjonen på det aller hjerteligste. Og nu bærer det hjemover igjen da klokken allerede er 6 og Dahl skal på skolen igjen kl. halv 7.

1/3

Nu har vi tatt oss igjen et par dager, og i dag har våre kamerater fridag og vi tar oss en tur ut på byen. Først setter vi kursen ned mot torvet og gir oss med i livet der. Det er et hav av myldrende mennesker som går og selger og kjøper. Alle verdens nasjoner er her samlet. En typisk kledd russisk bondekone har villet seg hit med en hane som hun vil bli skilt med. Man skyves med i menneskemassen og alle har de en gjenstand eller tingest i hånden som de vil bli av med. Prisene er så vidt forskjellige. Min kamerat som følger meg kjøper et par gullringer som han skal bringe til tannlegen å få smeltet og få innsatt i munnen. Gullet må en nemlig kjøpe men ellers er behandlingen helt gratis. Vi skiller oss også av med et par skinnhansker som jeg ikke finner å ha noen anvendelse for lengre. Alle utenlandske ting som ikke fabrikkeres her i Russland kan en få ganske godt betalt for.

Det er en voldsom anstrengelse å ta seg ut av denne menneskemasse som ansåes til å være ca 100 000 mennesker, men så går det endelig og vi setter kursen ned mot menasjeriet hvor så å si alle verdens dyr er samlet. Tiden går overordentlig fort og vi må sette kursen hjemover for nu er det middagstid. Vi har også besøkt Leningrads fineste restaurant "Kvinsisana". Her kan man treffe alle verdens nasjoner også. Leningrad har jo nærmere 4 mill innbyggere og en utvikling som fullt kan sammenlignes med den amerikanske hva industri angår. Og Sovjetunionen samler jo på alle verdens beste og fremste teknikere for å få tungindustrien rasjonalisert. Disse har jo ganske enorme lønninger og på sine bøker får de ikke mere enn andre mennesker. Da kan man jo skjønne at de bruker sine penger på de fornøyer som går an å få uten tanke på hva det koster. Å sette seg ved et bord her på Kvinsisana en aften og studere disse mennesker er noe av det mest interessante en kan komme ut for.

Til Moskva

Etter 10 dager i Leningrad syntes vi at det var på tide å komme oss videre til Moskva. Vi hadde enda noen rubler igjen av dem vi fikk for intervjuet. Det rakk til billett + litt til. Alle plasser på toget var opptatt, unntatt to plasser på 1. klasse. Vi tok dem. Det var en flott vogn. Sporbredden i Sovjet er bredere enn hos oss; derfor virket vogna meget rommelig og komfortabel. På toget ble vi kjent med borgermesteren i Stalingrad, en meget hyggelig mann. Hans sekretær snakket tysk. Ettersom Olav var ganske flink i det tyske språket gikk samtalen riktig godt. Borgermesteren var meget interessert i Norge, og spurte om skolen, levestandard m.m. Så de åtte timene som reisen tok, gikk fort. Ved avskjeden inviterte han oss til å besøke ham, om vi kom til Stalingrad. Det ble aldri noe av, - dessverre.

Vel framme i Moskva dro vi direkte til LO-kontoret og meldte oss til tjeneste. De tok høflig imot oss og viste oss omkring i alle kontorer. Da de hørte at vi var kjent med flotasjon og malmanrikning, mente de at de hadde god bruk for oss. 48 flotasjonsanlegg var under planlegging eller bygging. Noen var ferdige. Tilbake igjen til det første kontoret ble vi presentert for en stor, kraftig mann ved navn Slutskij. Da vi fortalte at vi hadde søkt arbeid i Sovjet *før* vi reiste, men ikke fått svar, reiste han seg og sa: «Brevet har jeg her!». «Hvorfor fikk vi ikke svar?», spurte vi. «Nei, jeg har reist i Norge flere ganger, og syntes at dere hadde det så godt, at jeg ikke kunne tenke meg at dere ville trives i Sovjet. Men når dere nå er her, har vi god bruk for dere. Fagfolk trenger vi. Nå skal vi bare finne ut hvor vi skal sende dere».

Aksel og Olav i fotoatelier i Moskva

Jeg hadde faktisk hørt om denne Slutskij en gang. Han var på et møte i Norsk Arbeidsmandsforbund. Da et av medlemmene leste opp et forslag på norsk, reiste han seg opp og sa: «Les hva skrevet står!». En delegat fra Sulis, Nils Benjaminsen fortalte at han ble meget overrasket over at mannen kunne norsk. Han hadde hele tida før snakket russisk med tysk tolk.

Slutskij anviste oss til et hotell. Regninga skulle vi ikke bekymre oss for. Det var et enkelt hotell, med sju - åtte mann i hvert rom. For oss var ikke det så dumt; vi lærte oss en hel del russisk. En av dem snakket tysk og fungerte som tolk.

Moskva var en kosmopolitisk by med folk av mange nasjoner og typer. Det er en vakker by, - lysere og gladere enn Leningrad. Vi brukte ei uke for å se oss omkring.. En jøde som snakket tysk, var vår guide. Vi var bl.a. på Leninmausoleet og så den balsamerte Lenin. Men fikk ikke snakke der; det var et hellig sted for russerne. Det som utmerker Moskva er vel de mange kirker med forgylte kupler. Nå sto de der stumme og tomme. Søndagen var avskaffet. Man hadde ikke navn på dagene, - bare nummer. Hver 6. dag var fridag. Dette var underlig for oss. Til tross for at jeg den gang ikke var så interessert i kirke og religion, tenkte jeg på hvor vakkert det måtte ha vært å høre kirkeklokkene ringe i disse kirker. Det måtte vel alle savne. Men vanens makt er stor. De fleste kirker ble nå brukt til lagerhus og museer.

4 mars

Ja nu er vi kommet frem til Sovjetunionens hovedstad Moskva. Det var ikke riktig med lett hjerte vi forlot Leningrad. På de 5 dager hadde vi levd oss inn i våre landsmenns liv og levesett der og vi følte oss som hjemme blant dem. Men så kom dagen da vi måtte rive oss løs og fortsette til Moskva for å ordne oss for videre å ta arbeide her i Sovjetunionen. Turen på jernbanen er det lite å berette om da vi i vår komfortable kupé straks la oss og sove. Og bare et par timer før vi kom frem hadde vi anledning å betrakte de veldige arealer av dyrket og udyrket jord på begge sider av jernbanen.

Vi tar trikken direkte til Drauts Truda hvor vi på et av kontorene får tak i Just Lippe som da ordner vårt forhold videre og får tak i penger og skaffer oss logi og mat på en meget ansvarsfull måte. Og vår takknemmelighet til ham kan jeg ikke beskrive. En velsmakende middag gjør oss godt og vi går en tur ut på byen. J. Lippe som har vært her ganske lenge beretter for oss alt hva vi spør ham om. Straks før vi kommer frem til Den Røde Plass ser vi de gamle, ærverdige moskeer (*Det er vel Vasilij-katedralen med sine løkkupler Olav oppfatter som moskøer*). Og nu ser vi rett foran oss den omtalte og internasjonalt berømte Røde Plass. På høyre hånd har vi som en liten tribune av sten. Dette er det gamle rettersted, hvor i tsartiden alle som mukket om statsforfatningen ble henrettet, blant annet Stenka Rasin. Det er med en gysning i kroppen man på en meters avstand iakttar det sted hvor tusener av mennesker har mistet sine hoder. Så peker Just Lippe på et veldig marmormonument. Der hviler Lenin sier ham. Det er et ganske anseelig skue disse veldige marmorblokker som i en enkel og smakfull symmetri er lagd på hverandre. På venstre side er et flere hundre meter lang bygning hvor i tsartiden de rike blaserte adelsdame tilbrakte formiddagen med å drikke te og kaste bort penger på all den luksus som datiden kunde frembringe. I gaten lengre ned sier Just har til for et par år siden stått en stor port hvor der var et helgenbilde av en eller annen helgen og hvor tusener og atter tusener av invalider og krøplinger slepte seg hen og kysset dette. All slags smittsomme sykdommer og epidemier raste under denne tiden i staden som tenkelig kan være. Men nu står på russisk de ord som den berømte forfatter . . . (*Karl Marx har skrevet*): Religion er opium for folket.

Vi tar oss nu en tur hjem til Just hvor han har en meget bekvem leilighet hvor han og hans hustru sammen med deres sønn lever. Just stiller til et herlig måltid mat for oss og vi sitter nu og diskuterer frem og tilbake om alle spørsmål til vi endelig må ta på skubben å finne hjem til vårt pensjonat, som ligger en times marsj lenger ned i byen. I morgen skal vi atter på grubearbeiderkontoret og ordne med forskjellige forhold.

Aksel og Olav i Moskva før reisen til Kaukasus

Til Kaukasus

En dag fikk vi beskjed om at det nå var bestemt hvor vi skulle arbeide. Vi skulle til Vladikavkas (hovedstaden i Nord-Ossetia). Vi skulle være med på å montere et flotasjonsanlegg. Reisen tok et par dager med tog, først gjennom det fruktbare Ukraina, «Den svarte jord». Nå var det vårløsning, så alle kanaler sto fulle med vann. - Dette må være et rikt område, tenkte jeg, men bebyggelsen virket heller fattigslig. Vi så ingen store bondegårder, bare kollektiv- og statsbruk. Disse så ut til å bli drevet maskinelt. Men vi la også merke til noen gamle småbruk der oxen fortsatt dro treplogen.

Jeg må fortelle om verdens hurtigste barberer: Før vi kom til Vladikavkas stoppet vi på en liten stasjon for å bytte tog. Der kom vi i prat med en ukrainer som snakket tysk. Plutselig forsvant han. Etter det jeg oppfattet kun måtte ha dreid seg om noen øyeblikk, var han tilbake - nyraket! «Hvordan kan du ha blitt av med skjegget så fort?» ville vi vite. «Jo, her bor verdens raskeste barberer», sa han. «Det må vi undersøke», og så gikk jeg til barbereren. Jeg hadde ikke mer enn satt meg før en ungjente kom og såpet meg inn. Barbereren kom så med en kvass kniv, strøk den fra det ene øret til det andre i ett, raskt tak, så rundt ansiktet i ett, nytt sveip. Jeg var ferdig på noen sekunder. - Så jeg innrømte at dette nok var verdens raskeste barberer.

Ettersom vi nærmet oss Kaukasus ble det fjellandskap, ja nesten ørken med en del kaktus. Det virket så øde. Da vi kom fram til Vladikavkas (13. mars), ble vi møtt av en ungdom og en gammel mann - 90 år, fikk vi høre. Han het Tolstoy, en fetter av den kjente russiske forfatter. Han hadde bodd i Norge en tid, og skulle være vår tolk. Men da det viste seg at han hadde glemt det meste av norsken og i tillegg var tunghørt, fikk vi i stedet en student som snakket engelsk, til tolk.

En litt ubehagelig episode: En mann kom og spurte om vi var utlendinger. Da vi svarte ja, skjelte han oss ut etter noter fordi vi spiste opp maten for dem. Dette var eneste gang vi ble utskjelt i Sovjet.

13/3

Ja nu har vi endelig fått summet oss litt etter reisen og turen fra Moskva til Kaukasus. Alt gikk i orden i Moskva og der ble kjøpt billetter til oss og vi befinner oss i kupeen. Her er alle mulige raser og mennesketyper å se. Det er ganske få vesteuropeere, nesten bare asiater, og de reiser på sin egen måte og på oss virker det nesten avskyelig, men vi har nu vært her så lenge at vi så smått har vennet oss til disse forhold. Her drikkes overordentlig meget te og på hver stasjon går en del av passasjerene av med sine vannpanner og får tak i varmtvann.

Det er veldige arealer med jord som venter på å bli kultivert på strekningen mellom Moskva og Kaukasus. På enkelte steder har de modiene maskiner nådd frem og her kan vi se for eksempel lagrer av for på millionvis av (..???) som er flere kilometer lange. Det er også flere landsbyer langs med jernbanelinjen og de fleste har et meget gammeldags preg over seg. Husene er små lave kåter som vi sier på norsk. Veggene og taket er som oftest bare av halm; så disse steppens barn har nok ikke alltid hatt det for godt. Men etter hvert som vi kommer ut av dette steppelandskap og nærmer oss fjellkjeden Kaukasus begynner det å bli bedre enskjønt det er bare noen lave murstens (hosser?) som benyttes som beboelseshus, og midt inne i denne klynge av usle skitne slaverom fra tsartiden kan man se en kunstferdig utsmykket kirke skinne i vårsolen. Et typisk bilde av Russland fra tiden før revolusjonen. Dette er ikke over alt, på mange steder ser vi at sosialismen har utrettet store ting. Veldige 3-4 etasjes beboelseshus er reist og alt har fått et mere sivilisert preg over seg. Og i alle byer ser vi fabrikk på fabrikk som er ferdig eller under bygning. Russland er jo også et av de naturrikeste land på kloden så de har jo råmaterialer nok til alt hva de behøver.

Så endelig den 12te er vi fremme i Beslan hvor vi må stige av toget å få et nytt tog til Vladi Kavkas. Denne strekning er jo ganske kort bare 48 km. så den gruer vi ikke for. Vi blir gående her i Beslan en 2-3 timer for å vente på toget. Her treffer vi en mann som kan tysk og vi fordriver tiden med å snakke med ham. En del unge russere som skal til Moskva blir oppmerksomme på dette og de vil ha en samtale med oss og han som tolk. Dette går fint, og det er forbausende hvor godt de er inne på all vesteuropeisk politikk. Men nu er tiden inne og vi må komme oss på toget. Postmesteren på toget som er en ganske ung russer byr oss å bli med ham i hans kupé hvor der er plass nok eller er toget helt overfylt.

Vi er nu fremme i VladiKavkas eller som det nå heter Ordjonikitse. Det er en gammeldags by som ikke kan sammenlignes med de øvrige større russiske byer. Her har en del av den russiske metalltrust sitt

hovedsete. Her er det jo full vår og solen steker varmt allerede. Disse mennesker syns å være vant med adskillig varme. De går i saueskinnspluser og store skinnluer som er ganske typiske for dem. Hesten er her meget brukt, og vi får oss hesteskysst til trustens kontor; men der er ikke direktøren tilstede så vi må kjøre videre nedover til byen hvor vi har adressen på vårt hotell. Her får vi et meget hyggelig lyst rom på hotell Kaukas og her trives vi overordentlig godt.

s/d

I dag var vi hos direktøren for metalltrusten. Han leste det dokument vi hadde med fra forbundet i Moskva. Han ringte øyeblikkelig opp til anlegget Misur, men der kunne de dessverre ikke ta imot oss, så han måtte telegrafere til Moskva, og nu går vi og venter på svar. VladiKavkas er en ganske typisk sydens by med stekende sol og brennende gater. At folk føler seg dørske er ikke å undres over, vi for vår del orker neppe holde oss på benene. Alle benker langs gaten er fullt besatte på dagene. Det sies og skrives ofte om at det er dårlig og lite om mat her i Russland; men det vil jeg på det bestemteste motsi. Over alt helt fra vi kom til Leningrad og til nu vi er i Syd-Russland har vi ikke en eneste dag sultet eller hatt noe bryderi med å få oss mat. Overalt er det liv og rørelse og travle proletarnever som arbeider med glede og mot for å bygge opp sitt land etter sosialismens lover, kvinner og menn om hverandre. Det er store beboelseshus som bygges, og om ikke mange år vil Sovjet være fullt på høyde med hvilket som helst land i Vesteuropa. På alle fabrikker går unge menn og kvinner og praktiserer samtidig som de går på skolene og studerer.

16/3 -32

Atter en stille dag. Kl 8 på morgenen var vi på metalltrustens kontor og spurte hvordan sakene lå an. Og der fikk vi vite at intet nytt var hendt og fremdeles var der ikke kommet svar på telegrammet fra Moskva. Vi har da intet å gjøre annet enn å ligge i ro et par dager til å avvete situasjonen. Vi spiser frokost der på arbeidermessen. Og det må jeg si var et kraftig måltid og til den under russiske forhold latterlige pris av 1,5 rubel. Arbeiderne her i Sovjet har overalt mere og kraftigere kost enn folk som arbeider med hodet. En meget rettviss fordeling av levnettsmidlene. Mens en tungarbeider i Norge tjener knapt til salt i maten og en kontormann svømmer i kraftig føde. En tungarbeider her har middagsmat eller kokt mat 3 ganger om dagen og meget større matrasjon i det hele tatt enn en kontormann. Det har nu plutselig blitt omslag i været og det skletter ute, noe som det sjelden gjør her. Det er som om man er kommet til Norden fra Syden når vi tenker på de stekende sommerdager vi hadde dagene forut.

17/3 -32

Det første vi gjør etter å ha spist frokost er å gå til museet. Vi kommer i snakk med en russer som følger oss oppover. Han kan ikke andre språk en russisk så det blir ikke mange meninger vi får vekslet på turen oppover. Og da vi kommer dit står det på inngangsdøren et stort oppslag om at museet er stengt i 4 dager. Skuffet over dette vender vi tilbake til hotellet og fordriver tiden med å oppfriske minner fra turen. Etter middags tid tar Aksel seg en tur på jernbanestasjonen og kjøper sigaretter. På tilbakeveien ser han en større mønstring av sivile mennesker oppstilt på to geledd. Det er antagelig nye soldater som skal verves. Og dessuten beretter han at på veien var en hel dam av blod. Det var 2 som var blitt uenige om en ting og så har de blitt enige om å duellere. Det er forresten ikke (annet) å vente at dolken brukes meget her da nesten alle mennesker går med disse 40–60 cm lange våpen på seg over alt. Ut på kvelden er det et strålende vær. Luften aldeles klar og stille. Himmelen ful av stjernebilder så morgendagen blir nok en voldsom hetedag spør vi.

18/3

Som spådd i dag stekende solskinn og aldeles blick stille. Vi spaserer til trustkontoret og spør om svar på telegrammet er kommet. Men nei, vi blir nok gående her ennu en stund. Vi benytter samtidig anledningen til å få oss en kraftig middag. På hjemveien går vi og studerer folketyperne og sinnsstemningen i det stekende solskinn. En og annen går og gisper høylydt og ler med seg selv. En bonde skulle kjøre over gaten med et esel og da eslet ikke orket trekke lasset klappet han det med all kraft under buken og sa eller utstøtte et rop som nærmest lignet et nødkrik. Så livet her er broget en slik varm solskinnsdag i VladiKavkas. Vi for vår del tar av oss beksømskoene og får oss en ordentlig fotvask og siden går vi i parken og sitter og soler oss og nyter livet til himmelen plutselig er overskyet og det ser ut til å bli regn igjen engang ut på kvelden. Vi har nu bestemt oss for å spise alle måltider på arbeidermessen i smelteverket da maten der er både meget billigere og bedre enn på alle andre restauranter her i byen. Skal vi ha en ordentlig frokost på en restaurant må vi betale 8 rubler mot på

arbeidermessen 3. Ellers går dagen som de vanlige med spaserturer i parken og vår tolk som kan litt engelsk underholder oss på best mulig måte. Vi har også nu brakt i erfaring at her arbeider en svenske i byen og han har vi bestemt oss for å besøke i løpet av morgendagen. Det er bare synd at vi ikke har fått rede på dette forut, da ville jo tiden ha gått meget fortere og det har vært mere interessant å hatt en skandinav å konversere med.

19/3

I dag også en varm sommerdag med stekende solskinn. Vi mønstrer i trusten ved 10 tiden på formiddagen men fremdeles er det intet nytt å høre. Vi blir derimot eksaminert på en måte og ved hjelp av en tysk tolk går alt ganske bra. For middagstid blir vi vist rundt i byens tekniske skoler og det var meget interessant. Sovjetrusland står så å si over de skandinaviske land hva som angår utdannelse av fagarbeider og teknikere. På ettermiddagen tar vi oss som mål å oppsøke en svenske som arbeider her. Han har vært her bare et par måneder og han har ikke hatt en eneste skandinav å snakke med, og når en ikke kan det russiske språk kan en jo tenke seg til hvor vantrivelig her må være. Etter en iherdig leting i de smutsige illeluktende gater i utkanten av byen finner vi endelig huset hvor han bor. Men der får vi dessverre rede på at han har 14 dagers ferie. Så vi må nøye oss med å legge igjen en hilsning til ham.

20/3

Som vanlig går vi først til Trusten og nu syns det endelig å bli en løsning. Der er kommet telegrammer både fra Tiflis og Moskva, men alt går liksom så innviklet for seg og vi forstår ingen ting nesten. Endelig kommer de med en tolk til oss. Vi får aldri samme tolk hver dag. I dag er det en gammel gubbe som mener han har kunnet norsk, da han i 1888 var en tur i Danmark. Han kan si skål og takk på dansk, men derimot tysk er han bra i å forstå og alt går fint. Hans navn er Tolstoy, da jeg spør ham om han er i slekt med forfatteren Tolstoy svarer han at de var Verwandte (= relaterte). Det er altså nu bestemt at vi allerede i aften skal reise med jernbanen til Tiflis da landsveien mellom Kaukasiens ville fjell er meget dårlig og ufarbar med bil.

Tiflis (Tbilisi, hovedstad i Georgia)

Vi var nå kommet til Pirsmastroy, der vi skulle arbeide. Her var man bare kommet til reisverket, så vi ble beordret til Tiflis for å snakke med Bailian, sjefen for metallindustrien. Etter et par dagers reise¹ var vi framme og gikk opp til hans kontor og presenterte oss. Men først hadde vi tatt inn på et hotell, et meget flott sådant - gammel prakt og stil. Det første Bailian spurte oss om, var om vi hadde papirer på hva vi kunne. «Nei», sa vi og forklarte hvorfor. Han godtok vår forklaring. Men han ville gi oss en oppgave for å se hva vi kunne. Oppgaven var: På grunnlag av hvor mye malm man ville ta ut, og hva slags utstyr de hadde, skulle vi regne ut hvor stor kapasitet de måtte ha. Tre dager fikk vi bruke. Han presenterte oss så for to tolker: «Den engelske tolken er forlovet, - den tyske ikke», sa han med et smil. Vi gikk til hotellet og begynte å regne.

De to tolkene kom, men vi sa til dem at vi skulle sende bud på dem når vi trengte dem for å få resultatet oversatt til russisk. Tredje dag gikk vi til Bailian med papirene. Han så igjennom dem og smilte. Deretter tok han opp noen papirer fra en skuff. «Har dere sett disse tegningene?», spurte han. «Nei, hvordan skulle vi ha kunnet det?», sa vi. Da viste han oss de tegningene amerikanerne hadde laget, og jamførte med våre. De var praktisk talt like. Vi hadde flaks: - Apparaterne var de samme som i Sulis! - Det gledet ham, at eksperter fra både Norge og Amerika var kommet til samme resultat! «Husk, penger skal det ikke mangle dere her!», sa han. «Reis til Kafan, der trenger vi dere».

¹ Jeg har ikke funnet Pirsmastroy på noe kart. Kan hende har stedet fått nytt navn, eller det er for lite. Ligger kanskje ved Baku?

22/3

I dag er vi fremme i Tiflis, en av Russlands skjønneste byer. Jernbanereisen gikk utmerket, ingen snehindringer på banen som på turen fra Moskva. Vi var så heldige å få reise forbi Baku og få et blikk av de voldsomme oljeanlegg der og i omegnen. Bortårn på bortårn står som en skog mot horisonten her i det ellers ørkenaktige landskap. På linjen mot Tiflis er en hel del land lagt under kultur, og så langt øyet rekker kan vi se grønne åkrer. På jernbanestasjonen i Tiflis er der et mylder av mennesker og vi forstår straks at det er en storby som vi er kommet til. En herre som vi er blitt kjent med forteller at byen har ca 400 000 innbyggere. Han viser oss trikken vi skal ta og sier ”dasvidania”. I den overfylte vogn får vi ikke tak i noen som vet hvor metalltrustens kontor er og konduktøren når vi ikke å få snakke med før det er for sent og vi får ta oss en tur rundt byen og hopper av på retur.

På trustens kontor blir vi godt mottatt og vi må komme tilbake i 2 tiden på dagen. En herre fra trusten får tak i en bil og kjører oss til Inturist eller hotell ”D’Orient” hvor vi får et utmerket, stort, lyst og luftig værelse med bad og ellers alt hva vi trenger. På Inturist anskaffer vår kamerat oss en tolk og alt går utmerket.

På opera

Vi ble en uke i Tiflis. Vi fikk høre at operaen Carmen skulle oppføres der, og den ville vi gjerne se. Mens vi ventet gikk vi rundt i byen, en stor gammel by, litt «loslitt», men interessant. Dagen kom da Carmen skulle oppføres. Vi gikk til teateret. Ved siden av billettluken lå et miniatyrkart over plassene i teateret. Man kunne peke ut de plassene man ville ha. Vi fant ut hvilke plasser vi ønsket, og prikket på luken. Kassadamen åpnet, en strøm av ord kom, og luken ble slått igjen. Vi forstod at alle plassene var opptatt, og stod igjen litt forsagt og skuffet.

Da kom en mann og spurte om vi var tyskere. «Nei, vi er fra Norge». «Et øyeblikk», sa han og forsvant, men kom snart tilbake sammen med teaterdirektøren og noen til. Atter ble vi spurt hvor vi var fra. «Norge, Norge», svarte vi igjen. «Nansen, Quisling, det var jo de som hjalp oss i hungersnøden etter verdenskrigen 1914-1918. Bli med meg opp i teateret». Der ble vi anvist en førsteklasses losje. Derfra kunne vi følge med alt på scenen og i salen: Carmen var en flott opera! Og direktøren fortalte at dette teateret var et av de fineste i Sovjet, hvilket vi så gjerne trodde. I pausene kaptet de om å servere vin, kaker, te og konfekt. Etter forestillingen spilte de «Ja, vi elsker dette landet». Jeg fikk tårer i øynene. En uforglemmelig aften. - Og dette som takk for norsk hjelp i en vanskelig tid mange år tilbake. Da var det fint å være nordmann! Ikke nok med dette; noen fulgte oss til vårt hotell for å snakke mer med oss. Det gikk på tysk, russisk og gester. Meget morsomt, og en fin start for oss.

Operaen i Tbilisi i dag (nettbilde)

Verdens vakreste kvinne - I

I Tiflis fikk vi se verdens vakreste kvinne. Senere skal jeg fortelle om en russisk sjømann som fortalte at *han* hadde sett verdens vakreste kvinne, - i Norge! Kvinnen i Tiflis stod på en bokhandel. Vakker var hun, men det vi beundret mest var hennes eiendommelig vakre hud: Elfenbenshvit, skimrende på en måte. - Senere har jeg lest at kvinner fra dette området drakk vann fra en elv som inneholdt arsenikk. Dette skulle gi dem en slik hud. De måtte begynne med små porsjoner for å tilpasse seg. Men man måtte innstille seg på å dø ung!

Tilbake til henne som var så vakker. Da vi var kommet et stykke ut på gaten, kom hun springende etter oss, og ropte noe. Vi trodde da at vi hadde glemt et eller annet, og stoppet. Da hun nådde oss, pekte hun på oss og ropte en strøm av ord. Det eneste vi forstod, var: «Det er din skyld! Det er din skyld!» *Hva* som var min skyld, forstod verken Olav eller jeg. Underlig! Vi oppsøkte ikke denne bokhandelen flere ganger.

Vi likte oss i Tiflis, som var en gammel by. De gamle bygningene var bygget av stein, som for eksempel kirkene. Noen hus var bygget av soltørket leire, men der var også trehus. Det var mange fine parker der, med trær vi ikke hadde sett før, og mye blomster - en fin by. Byen Jerevan, som ligger 18 - 20 mil fra Tiflis, besøkte vi også. Det eneste jeg husker derfra, var vingården.

26/3

Ja nu har vi vært 5 dager her i Tiflis og nu syns det som om vi får ta oss en tur til. Først til Baku og siden til et mere avsidesliggende sted som heter Zangezoov*). Tiflis er en enestående vakker by. Den er bygget på begge sider av et dalføre og i bunnen rinner den berømte Karelven, som flere av Russlands store forfattere har beskrevet både i vers og prosa. Tiflis er jo en ganske stor by da den f. t. har 400 000 innbyggere. Og den kan byde på litt av hvert for den som går ute og virker litt. Det nyoppførte veldige museet er noe av det mest storslagne og best innrettede jeg har sett. Forresten, det er vel få land som kan måle seg med Russland når det gjelder museer. Byen har også flere teatre og, kinematografer, sirkuser og andre forlystelsessteder. Det er i øyefallende hvor god disiplin her er med alt og hvordan russerne anstrenger seg for å bygge opp sitt land til et mønster for alle andre. Her er et aldeles enestående klima. Her fins så å si bare 2 årstider; vår og sommer. Og de enestående parker som byen byr på er grønne hele året igjennom, og om sommeren skinner de kunstneriske blomsterbed i alle Orientens drømmende farver, og en fuglesang som gjør en ør i hodet.

29/3

Endelig i dag tar vi farvel med Tiflis og begir oss mot Baku igjen. Det ser ut som om det skal bli bare slaskvær. Det øsregner og vi må ta en kusk for å komme oss på jernbanestasjonen. Disse krusinske kusker har god forstand å ta seg betalt når det er utlendinger, og vi må blø på 15 rubler for den korte biten til jernbanestasjonen.

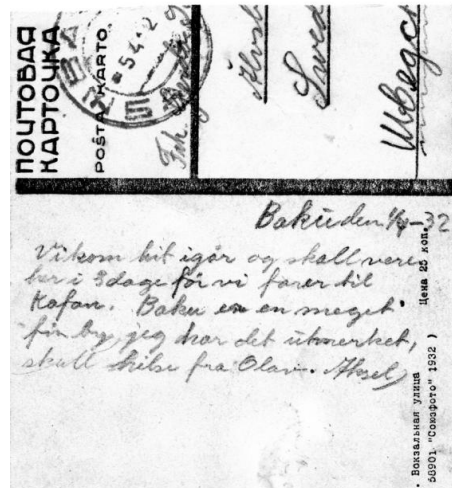
Etter ca 14 timers reise er vi fremme i Baku. Det er ordentlig troperegn i dag. Det øser ned fra himmelen og vi skynder oss å hoppe i den første kjørevogn vi ser for ikke å bli bløte till skinnet. Vi gir kusken adresse på Sokl-Svet-mets kontor i Baku. Han kjører da et stykke med oss før han plutselig stanser hesten og får en herre til å lese adressen for seg. Og så bærer det endelig av gårde igjen og nu kjører hasamt et n med rop og skråll gjennom gatene til vi endelig kommer frem, og på kontoret treffer vi den herren som skulle følge oss videre til Kafan. Vi blir med på hans værelse og der steller vi oss en del før vi går og spiser middag.

Vid hjelp av det lille russisk vi har lært av våre tolker får vi ut av samtalen med ham at i overmorgen skal vi reise herfra til Kafan og 55 km av reisen må vi ride til hest. Og at det under veien er en stor elv som vi må over 2 ganger. Og den skal være så dyp at den går midt under hestebuken. Dessuten forteller han at Zangezoov ikke er noe herlig sted. Der fins malaria og andre febersykdommer så vi begynner allerede å grue for ankomsten dit. Men vi trøster oss med at vi ennå ikke har sett noe til det. Vi får oss hotellrom og begir oss ut på kino, hvor vi får se ett stykke fra tiden før og under revolusjonen. Det var et enestående stykke. Etterpå går vi til et veldig utstillingshus hvor alle Sovjetunionens produkter er utstilt, og på veggene er plansjer så man kan følge med fra år til år hvordan utviklingen og produksjonen har gått fremover. Dette er meget interessant men tiden går så altfor fort. Det er allerede stengetid og vi må komme oss hjem igjen.

**)Finner ikke Zangezoov på noe kart, men i et senere notat går det fram at Kafan ligger i et distrikt med dette navnet. Zangezur er antakelig det riktige navnet, og er også navn på et fjell i nærheten, og et av flere tidligere navn på Kafan.*

Mens de oppholdt seg i Tbilisi var de noen turer til Baku ved Det Kaspiske Hav. Her et postkort fra byen skrevet 1. april 1932. Den ene siden er klippet bort (frimerkene).

Kafan (*Kapan er mest brukt i dag. Kafan er et av flere tidligere brukte navn iflg. Wikipedia. Se bildetekst*)

Neste stoppested var Kafan. Jernbanen gikk langs elven Araks, som var grense til Iran. Banen var under bygging, så farten var ikke stor. Da vi kom inn i en slags halvtunnel, falt en stor stein ned gjennom vogntaket framfor føttene våre. Ingen ble skadd - heldigvis. Toget fortsatte som om ingenting var skjedd. Vi passerte en militærleir, og like ved var det ei bru over elva. På den russiske siden var den malt rød, på den iranske var den umalt. Der var vi vitne til en trist ulykke.

Toget stoppet ikke på små stasjoner, så folk hoppet iblant av og på toget. En mann med to koffertene stod på en steinhaul like høy som vognen. Han prøvde å hoppe på toget, men falt mellom to vogner, og det ene beinet ble kuttet av under kneet. Blodet sprutet, og vi ropte. Langt om lenger stoppet toget. En militær bandt en lærreim rundt beinet, og fikk han på en stakevogn (åpen godsvogn). Der lå han vel en time før toget stoppet ved en stasjon, og han fikk komme til lege.

Toget rullet omsider inn på endestasjonen Kafan². En mann med to esler og et muldyr ventet på oss. En ukrainsk ingeniør skulle også til anlegget. For å komme dit, måtte vi over ei elv. Den var bred, men grunn. Olav og jeg fikk hvert vårt esel. Ingeniøren fikk muldyret. Midt i elva nektet muldyret å gå lenger. Verken godsnakk eller slag hjalp. Til sist måtte ingeniøren gå av muldyret. Heldigvis gikk ikke vannet lenger enn midt på låret. Olav og jeg tok koffertene. Ingeniøren gikk først med muldyret etter seg, så eslene med Olav og jeg. Et lattervekkende syn, og vi lo alle tre. Ergo: Et muldyr er staere enn et esel.

Et par nettbilder fra Kafan (Kapan i dag). Det venstre bilde er titulert Gafan. På Google Earth-kart ligger Gafan litt i utkanten. Tidligere navn: Ghapan, Ghap'an, Kafin, Kafan, Katan, Qafan, Zangezur, og Madan

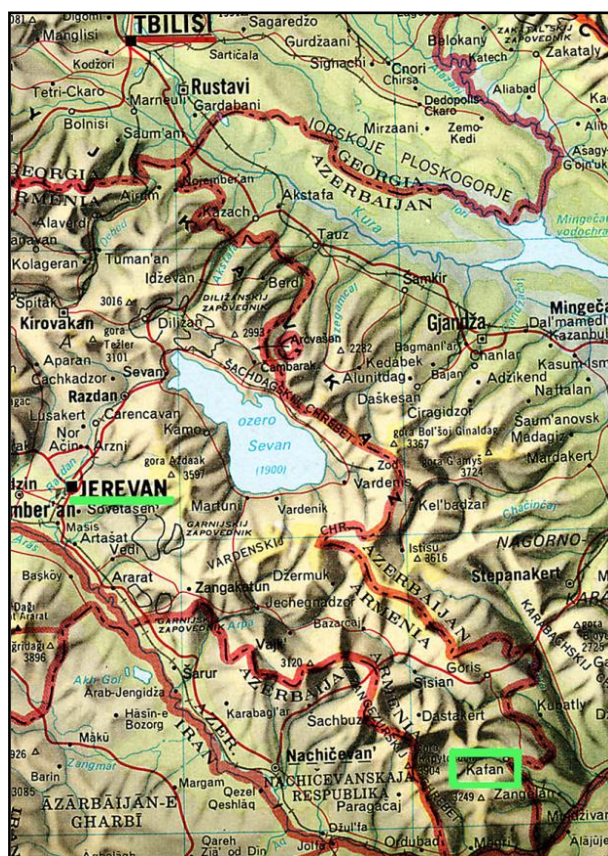
² I flg. Olavs dagbok måtte de av før, ettersom banen ennå ikke var ferdigbygget helt fram til Kafan. Derfor tok det tid.

Endelig var vi framme ved anlegget: En kobbergruve + flotasjonsanlegg. Det hadde vært franskeid i over 100 år. Nå hadde Sovjetstaten overtatt og skulle modernisere. Anlegget lå ved grensen til Iran og Tyrkia. Her hadde det nylig vært et lite jordskjelv, så vi fikk et halvt hus av tørket leire. Innboet var enkelt: Et bord, to stoler og to senger. Det var matrasjonering, men vi utlendinger fikk kjøpe det vi trengte. Kokka stekte tre egg som vi fikk sammen med grovbrød og te hver morgen. Vi kunne kjøpe vin som var gjæret i skinnsekker. Her var den beste maten vi fikk på noe anlegg. Det ble vel for mye av det gode. Jeg har enda en viss aversjon mot egg.

I Kafan arbeidet to russiske ingeniører og en elektrotekniker foruten oss to. Da de ikke hadde kommet så langt som til monteringen av flotasjonen, var det ingenting å gjøre for oss, mente vi. Men ledelsen ville at vi sammen med elektroteknikeren skulle montere et nytt elektroanlegg. Det gamle besto av to dynamoer pluss to turbiner. To mann betjente hver sin turbin og dynamo, og regulerte vanntrykket manuelt. Det nye anlegget hadde en dynamo så stor som de andre til sammen, og som ble regulert automatisk. Etter tre måneder var dette ferdig³.

Aksel og Olav på eselryggen i Kafan

Fra dagens Kafan. Statue av David Bek, en frigjøringshelt og militærkommandør som levde på 1700-tallet

Kart med byene Tbilisi, Jerevan og Kafan (Cappelens internasjonale atlas)

³ Iflg. pappa tok monteringen av elektroanlegget 3 måneder. I så fall måtte de dra til Moskva lenge før arbeidet ble ferdig. En annen forklaring er at han blander sammen med andre prosjekt. Han var jo blitt noe svekket etter noen smådrypp i hjernen.

4/4

Ja nu er vi endelig kommet til Kafan i Zangezoov og nu først har vi anledning å ta oss igjen etter den anstrengende reise fra Baku og hit.

Vi forlot Baku den 1. april i 7 tiden på ettermiddagen. Det var et svare leven å komme seg i kupeen. Det var en trengsel og stim som jeg aldri har sett maken til, men som sagt vi kom oss da endelig av gårde og toget ruller til utpå natten. Da stanser det og står til tidlig på morgenen. Da finner det for godt å fortsette. Vi reiser hele dagen langs den Persiske grense hvor elven Araks skiller mellom Sovjet og Persien. Her er russisk grensevakt overalt og mange militærstasjoner. Mens på persisk side syns det som om alt er forlatt. Her er ingen byer i norsk forstand på turen; men en hel del små landssteder hvor det liten og ingen sivilisasjon er. Toget her går ikke med noen nevneverdig hastighet, omtrent 20-30 km i timen. Toget stanser heller ikke ved alle disse steder og folk som vil med forsøker å hoppe eller kravle seg på under fart.

Her ble vi også øyenvitner til en tragisk hendelse. En kone skulle hoppe på og ble hengende etter handtaket da hun ikke fikk fofeste noen steder, men til alt hell var det en herre på stiggjerdet som fikk tak i henne og fisket henne opp. Som vi står og ser på dette og spenningen er utløst, er det en mann som også skal med toget. Han får tak i bøylene, men mister taket og faller ned mellom vognene. Da han forsøker å reise seg blir han slått over ende av stiggjerdet og kommer atter mellom vognene og når han nu kommer frem har han mistet det ene benet. Vi ser den avkuttete fot henge i klæfillene mens blodet forser ut. Konduktørene plystrer og plystrer til toget endelig stanser og der ble da ydet hjelp til å få ham forbundet og han blir tatt med til nærmeste lege på veien.

Sent på kvelden er vi fremme i den by hvor vi skal stanse over natten for å fortsette neste morgen. Etter en del besvær får våre 2 russiske ledsagere husrom for oss, og i 5 tiden om morgenen er vi oppe. Men toget som frakter materialer og div. til byggingen av jernbanen til Kafan kommer seg ikke av gårde før i 7 tiden. Det er stekende solskinn og herlig vær som en varm sommerdag i Norge. Her er ikke noen ordinær passagertransport så vi må sitte i en stakevogn, men det er utmerket i det fine vær. Etter en times reise går ikke banen lengre og vi må stige av for å tilbakelegge resten av veien på hesteryggen. Hestene vi får tak i er små magre dyr så vi har betenkelighet med å begi oss på ryggen av dem. Og da især når de samtidig må bære vår bagasje; men de er i virkeligheten både utholdene og sterke.

Som sagt solen står høyt på himmelen og heten er nesten utholdelig for meg og Aksel som kommer fra Nordens kalde vinterdager. Men det går den ene kilometer etter den andre og hele veien reiser vi forbi det ene store arbeidslag etter det andre som driver på med amerikansk tempo for å få jernbanen ferdig til Kafan.

Sent på kvelden i 8 tiden er vi fremme. Vi ser det lille industri-senter som med tiden vil vokse til å bli et av Russlands største som en liten husklynge klemt mellom fjellene. Før revolusjonen har dette tilhørt et Fransk aktieselskap. Vi får oss husrom i et tidligere hotell, og tidlig på morgenen blir vi vekket med at en herre banker på døren. Jeg hopper opp av køyen og slipper han inn. Han begynner med en gang å snakke en hel del engelsk og forteller at han skal være vår tolk her. Vi blir meget glade over å ha noen å snakke med og konversasjonen er straks i full gang. Han beretter en del om sitt livs historie. Han forteller at han reiste ut som sjømann da han var 19 år gammel og da har han naturligvis også vært i Norge i byene Kristiansand og Kristiansund; men det er nu 35 år siden. Han forteller at han er 55 år; men han er sprek og kvikk som om han bare er 20 år ennu. Men sjølivet sluttet han med etter ca 2 år og da arbeidet han i England i 4 år. Siden har han drevet på med litt av hvert her i Armenien. Før krigen hadde han ansettelse som engelsk tolk osv. i trusten som eide gruvene her. Og ellers har han drevet med litt av hvert som skolelærer, tolk osv. Han hjelper oss på alle vis og ordner utmerket for oss her i Kafan.

7/4

Det er stekende solskinn, solen står allerede nesten horisontalt i middagstiden. Vi svetter, blir slappe og dorske, tørste og i det hele tatt ganske medtatt av denne for oss voldsomme hete. Vi var i dag sammen med vår tolk og fikk oss et bad. Det var noe av det herligeste jeg har kjent på lenge.

Jeg vil nu forsøke å gi en liten beskrivelse av de mennesker som bor her. De er alle orientalske i sitt levesett hva som angår føde, klededrakt og levesett i det hele tatt. Her spises meget ris, makaroni, bønner og først og sist te; men de har også en del ... føde så som kjøtt som de har en dårlig sans for å tilberede velsmakende. Og så det evindelige sure svartbrød som er noe av det verste for en utlednings mave å bli fortrolig med. Dess uten er renslighet et så godt som ukjent begrep her blant de innfødte. Klesdrakten for menn er nesten den samme som over alt i Russland når unntas at de bruker lite forklær av lær. De har en såle av tykt tøy som de med bånd av mange skrikende farver har surret om vristen fra tærne til ankelen. Store svære skinnluer og frakker, ofte foret med ugarvet saueskinn går de i både sommer og vinter. At de greier dette er helt ut ufattelig for oss.

Kvinnene derimot har den vanlige kledning som orientens damer bruker. Jeg har ikke tatt noen nærmere undersøkelser; men aldeles overfladisk sett. På hodet et tørkle som er godt sammen tullet i likhet med en turban og et kort liv og et langt sidt skjørt og på benene har de samme som mennene. Barnene barer de på ryggen som østens kvinner alltid har gjort. Dessuten er klærne som oftest hvite.

Her i Kafan er det så å si et internasjonalt "crew" her fins mange nasjoner og tungemål. Kun noen snakker perfekt russisk men mest snakkes her armensk og musselmansk. Dette er språk som er helt forskjellige i både tale og skrift og språk som er meget verre å lære enn russisk. Det armenske alfabet for eksempel har 52 bokstaver som ikke har den minste likhet med hverken det romerske eller latinske alfabet. I ett og alt ligger disse isolerte mennesker langt tilbake i kultur og sivilisasjon og det blir nok et hardt arbeide å få disse på høyde med den øvrige del av USSR.

9/4

Det blir varmere og varmere for hver dag som går og vi svetter tran(?) hver eneste dag. Som jeg allerede før har nevnt ligger Kafan avsides og her er ingen forbindelse med utverdenen unntagen på hesteryggen eller kamel el. esel. All transport foregår ved hjelp av disse dyr. En hel del malm transporteres med esel og hest fra gruvene og til smelteverket. De har 2 grunder som de henger, en på hver side av dyrets rygg, og i disse laster de fra 200-280 kg malm. Transporten fra jernbanen og hit foregår mest ved hjelp av kamel. Disse dyr er jo meget utholdende både for varme nok for den lange avstand. En av disse transportkameler kan bære 20 russiske pod. 1 pod= 16 kilo, hele dagen. Det blir jo en anseelig byrde på 320 kg å bære hele dagen. For oss som er helt uvante med disse dyr er det ganske interessant å iaktta hvor forstandige de er og hvor lett føreren dirigerer dem.

I dag kom her just en karavane med koks til smelteverket. I det hele var det ca 100 kameler. Etter å ha taft et bilde av dem gir vi oss på vei mot spisemessen for å ta vor middag. Som vi i den stekende hete slenger nedetter den kurvete vei hører vi noen ville rop bak oss og en voldsom rammel av en kjerre. Det er et forspann på 4 hester som kommer travende i vilt trav. Mannen i kjerren greier ikke å få stanset hestene. Vi hopper til side av veien og berger oss just unna. Den siste del av karavanan kommer akkurat i dette øyeblikk frem i en veikurve. Og hestene og kamelene tørner sammen med et voldsomt brak. Det blir et eneste kaos av det hele. Hester, kameler, kjerren og en mann ligger i en eneste haug. Det første vi gjør er å få mannen frem. Han er helt bevisstløs, og fryktelig tilredt i ansiktet og ellers på kroppen. Den ene av kamelene har fått foten avbrukket så den bare henger og slenger. Mannen fikk de etter kort tid brakt til stedets sykehus; mens kamelen ennu etter 2 timers forløp står og pines med det avbrukne ben. Og den gjør til stadighet forsøk på å gå men den ene fot nekter og den faller over, et trist syn i det hele tatt. Og for oss er det ufattelig at de ikke vil skyte den. Men det er disse menneskers mening at den ikke skal skytes og da nytter det vel ikke.

Verdens vakreste kvinne - II

Vi hadde en trivelig tolk - 70 år gammel. Han hadde arbeidet i engelske kullgruver i 5 år, og siden gått til sjøs flere år. Da han hørte at vi var fra Norge, sa han: «Jeg har også vært i Norge en gang. Der så jeg «verdens vakreste kvinne». Det gikk slik til: Båten hans var kommet til Fredrikstad. Der fikk han høre om en annen båt som var kommet til Halden. På den båten hadde han en venn som han gjerne ville treffe. Han

spurte hvor langt det var bortover dit. Tre mil, fikk han vite. Han trodde det dreide seg om engelske miles og tenkte at det var en grei strekning å gå. Han gikk og gikk, og spurte av og til folk han møtte om det var langt igjen. De bare viftet ham videre og videre. Han ble både trett og sulten.

Da han kom forbi en stor gård, bestemte han seg for å gå inn der og kjøpe mat. Han banket på og ble bedt inn i stua der en trivelig bonde satt og spiste. Han bød vandringsmannen sette seg ved bordet, og ringte på ei klokke. Inn kom ei jente med et stort glass melk og brødiskiver. «Dette må være den vakreste kvinne jeg har sett», tenkte han. Den som hadde fått ta i armen hennes og vite at man har fått ta i verdens vakreste kvinne!

Da bonden spurte om han ville ha mer, pekte han derfor på glasset. Han var egentlig forsynt, men tenkte: «Når hun nå kommer, skal jeg ta i henne!» Hun kom med melken, men heller ikke denne gangen våget han sitt forsett. Han satt en stund, og tenkte at en gang til skulle han be henne om melk. Da skulle han ta i henne, om så bonden kastet ham ut etterpå! Som sagt, så gjort. Han pekte på glasset. Bonden ringte, jenta kom inn med melken. Sjømannen tok med et raskt grep jenta i armen med begge hender. Jenta så på ham, litt overrasket, men med det vakreste smil han hadde sett, - også bonden smilte. Jeg takket og gikk med et minne for livet. «Hvordan så hun ut?», ville jeg vite. «Hun var velvoksen, med rødt hår og fregner». - Skjønnhetsidealet er forskjellig, tenkte jeg. - Heldigvis! Olav benyttet anledningen til å erte meg: «Du skulle ha gitt skjønnheten i Tiflis en klem når du hadde anledning, så hadde du også kunne skryte av å ha tatt på verdens vakreste kvinne!» - «Så modig er jeg ikke», svarte jeg.

Industriområde i Kapan (Kafan) (Nettbilde 2009)

Folk og skikker i Kafan.

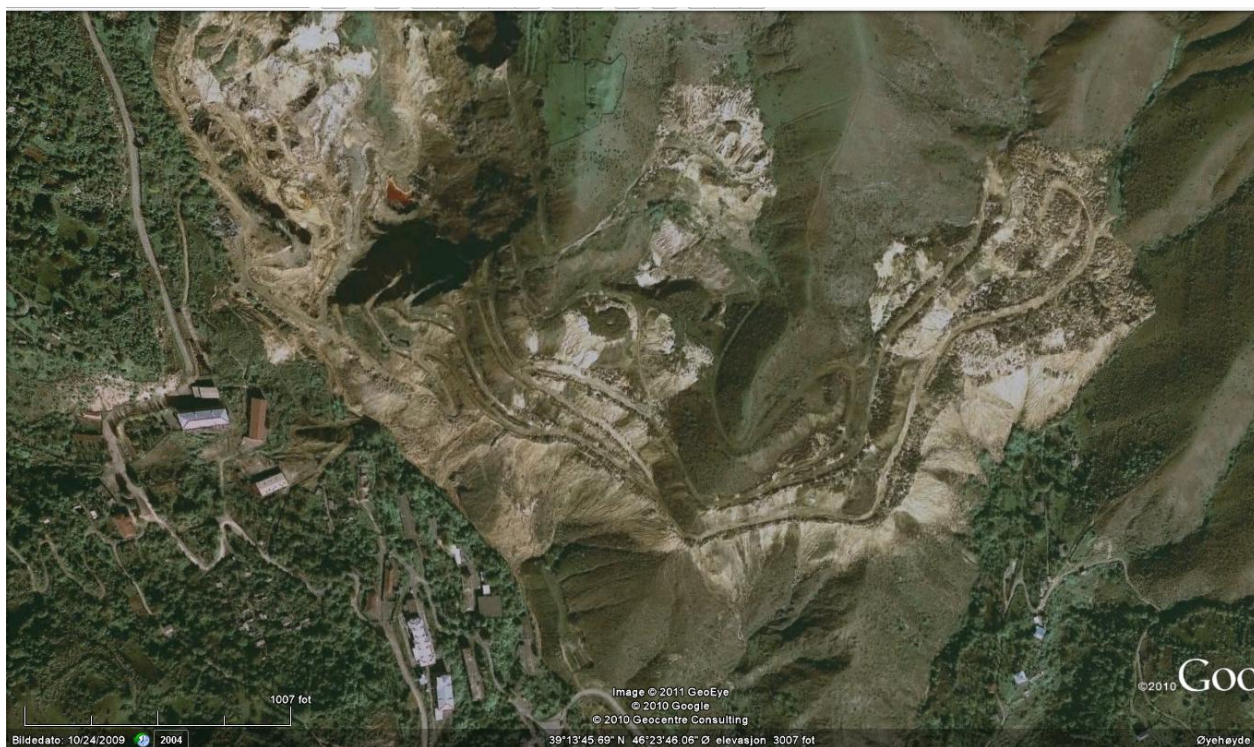
Vi ble kjent med en del innbyggere i Kafan. De var meget vennlige og gjestfrie. Hvor lite de enn hadde, ville de gjerne ha gjester, og oppvartet med det de hadde, som f.eks. kjeks og te. Jeg tror at de var katolikker (gresk katolske). I hjemmene så man ikoner og andre relikvier. De bantes aldri på armensk; - hvis de det gjorde, var det på russisk. Om de regnet det for å være mindre syndig, eller kraftigere, vet jeg ikke.

En gang var jeg vitne til en begravelse. En mann var død og satt bundet og inntullet i et teppe på et muldyr. Kona leide den, barna og en slektning gikk etter. Jeg fulgte dem til kirkegården. Det var gravd et hull 4 - 6 meter i firkant. I dette hullet ble likene lagt etter tur. De sørgende gravde selv jord over sine avdøde. Ingen gravtale, - ingen salmesang. Kona så ut til å be en bønn. Gråtende gikk de derfra. Det virket så trøstesløst alt sammen.

En annen episode virket følelsesløs: En dag kom en karavane med kull til anlegget. En av kamelene kolliderte med en bil og brakk et frambein. Der lå kamelen og skrek hjerteskjærende. De som har hørt en kamel skrike, vet at det går gjennom marg og bein. Kamelens eiere bare løste kamelen og gikk videre. Jeg snakket med politiet der og bad dem skyte dyret. Men de sa at skikken der var at hester, kameler og esler måtte sjøldø. Jeg orket ikke å høre på kamelens lidelse, men bestemte meg for å skyte den. (Jeg hadde enda pistolen). Men da jeg kom til, hadde politiet likevel skutt den.

Dette industriområdet ligger øst for bysentrum. Kanskje et flotasjonsanlegg?

3 km nordvest for bykjernen i Kafan ligger et gruveområde. I Olavs dagbok omtales det som Leningruvene. Se neste side.

12/4

I dag er det hviledag og vi har intet annet å gjøre enn å ta oss igjen. Kamelene som jeg omtalte den 9 er i dag kommet tilbake med last. Og kamelen som fikk foten kuttet under det voldsomme sammenstøt med hestene ligger fremdeles midt i veien og pines---. Når de tenker å avlive den vet jeg ikke; men det er ikke mere enn at jeg tar browningen og går ned og ender dens pinsler.

Våre naboer her er meget interessert i skytning og både i går og i dag har vi vært ute og skutt. Med rifler, hagelgevær, revolvere og browninger. Ut på ettermiddagen syns jeg og Aksel at det går for vidt. En familie i huset har en hel del med høns som går omkring huset, på verandaen og i gangene. Når disse kommer på passe avstand skyter våre venner på dem så fjærdottene bare ryker. I det hele tatt går det nok så vilt for seg her i ett og alt. Noe begrep om forsiktighet fins ikke. Dette har vi merket flere ganger og det er også grunnen til alle ulykker her. Det går nesten ikke en dag uten at det hender noe av en eller annen art på grunn av uforsiktighet. For eksempel i går aftens kjørte en bil utfor veien og kantret rundt et par ganger. Om noen kom til skade vet jeg ikke men det antar jeg.

Ja jeg har glemt å fortelle at vi i går flyttet till vår nye bolig, som etter forholdene er bra. Og når vi nu får den innredet etter vår smak og får være i ro her tror jeg nok at vi skal trives godt.

15/4

Som vanlig må jeg vel begynne med at her er et stekende solskinn, og marken og veiene er stive som sten, det har jo ikke regnet en eneste dag siden vi kom hit. Og jeg er virkelig spendt på hvor lenge denne tørken skal vare.

Det går opp og ned her i livet, det får vi virkelig erfare her. Forleden ble det bestemt at vi skulle være på laboratoriet i 2 mnd, og vi tenkte alt var klappet og klart; men i dag får vi høre at de ikke har bruk for oss før på 2 mnd, og vi vet nu virkelig ikke hva det blir til. Mr Balian kommer i morgen ell i overmorgen og da skal vi få avgjørende beskjed; men det mest sannsynlige er at vi må tilbake til Moskva først en tur og da kan det hende at vi stikker direkte hjem igjen.

Vår tolk som fremdeles bor i Leningruvene en 3 km herfra tok oss med dit opp etter middag. Det var en herlig tur og han forteller da en del om sitt livs historie. Det er ganske interessant, og sin Norgestur for 35 år siden forteller han om til stadighet. Han kan også fortelle at for 100 år siden tilhørte disse kobberminer Persien. Men da russerne inntok denne del og gjorde elven Arak til grense gikk det over på forskjellige hender til et fransk selskap kjøpte det og drev her helt til verdenskrigen brøt ut. Og nu etter den russiske revolusjon tilhører alt SSSR som gjør alt hva de kan for å gjøre det om fra det gammeldagse, orientalske, tungvinte industristed til et helt moderne senter for metallproduksjon.

16/4

Som jeg sa i går ser det ut til at vi må forlate Kafan, og vår oversetter som er en gammel mann tar det ganske hårdt til å begynne med; men utpå ettermiddagen har han fått humøret opp og underholder oss med sang og sketsjer av alle typer. Og dessuten holder han det ene foredrag etter det andre om sitt liv og hvilken feil han gjorde ved å forlate England.

Klokken er allerede 6 og han tar farvel med oss, for at han skal nå opp til fjellene før tussmørket faller på. Det er jo en kjent ting at her i tropene detter mørket over en. Og er en uvandt med dette kan en bli synderlig plaget. Jeg kan bare nevne et eksempel. En dag etter middagstid tok vi oss en tur opp i fjellene og da vi merket at det begynte å bli mørkt snudde vi hjem. Men vi hadde ikke gått mange hundre meter for det var aldeles stum stute mørkt og vi måtte så å si bare føle oss frem ned over bakken.

18/4

I dag har det vært fridag og vi har forsøkt å anvende den på best mulig måte enskjønt alle dager hittil har vært fri dager for oss. Vi har vært på idrettsplassen og drevet idrett så svetten silte av oss og på ettermiddagen tok vi oss en tur i naturen og solte oss. Det er ikke noe her som er mere herlig enn solbadene.

27/4

Det er nu lenge siden jeg sist skrev i dagboken, hele 10 dager; men nu syns jeg at jeg må skrive noe. For det første må jeg vel nevne at i morgen tidlig klokken 5 farer vi fra Kafan og tilbake til Moskva. Grunnen vil jeg i korte trekk nevne. For det første temperaturen er aldeles uutholdelig for oss. Solskinn er det så godt som hver eneste dag og vi avmektiges mere og mere så vi knapt greier stå på benene. Og så maten den er for oss aldeles uvant. Så godt som ingen fet mat fins og dårlig tilberedt. Og etter å ha vært her ganske en måned har vi bestemt oss for å fare herfra til Moskva for der å finne noe å gjøre.

29/4

Tanken var at vi skulle reise allerede i går; men en dag eller to spiller liten og ingen rolle her og vi blir her til i dag før vi kommer oss av gårde. Det går som en slags vei her fra Kafan til jernbanestasjonen Mitschivan*) og bolagets lestebil skal kjøre oss nedover. Vi er både glade og ikke glade over dette. På en måte er det bra så vi slipper å ri på disse stakkars muldyr esler eller hva det nu kunde bli. Men på den annen side er vi litt bange for turen nedover med bil, da sjåføren er mere vill en tarm. Men vi er heldige og det syns å gå bra. Vi er 10 mann og 2 oljefat som last. Det er en risting og skubbing som det må jernnerver til for å utholde. Når veien heller for meget må vi alle legge oss over i den ene siden av bilen til vi kommer på rett kjøll igjen. Minst 4-5 ganger lettes den ene siden av bilen fra marken og er på nære nippet til å kantre. Men som fluer flyr vi over til den siden og rir stormen av. Det fins mange skogklynger som vi er nødt til å kjøre gjennom og det er et svare leven med å få bilen buksert frem mellom trærne, små elver og bekker kjører vi også tvers over for noen bruer fins ikke.

Det er nu ca 1 måned siden sist vi var her og vi kan tydelig merke hvor langt arbeidet er fremskredet med byggingen av jernbanen. Vi er fremme ved jernbanestasjonen bare en 1/2 time før toget går og vi jubler over at vi skal slippe og sitte her å vente noe lenge. Her er en masse mennesker fra de forskjellige kanter av kloden; slike som skal opp til Kafan som anleggsarbeidere.

Vi kjører hele natten med toget langs Persiens grense og neste dag har vi ikke mere proviant igjen. Til stor glede for oss kan en kvinnelig konduktør fortelle at ved neste stasjon er det en "stolovaja". Vi hopper av på stasjonen som vi ikke kan se noen steder og får hun til å vise oss hvor den er. Toget skal stå her bare 3/4 time så vi må skynde oss. Vi springer og springer, blir svette andpustne og nesten helt gåene. Nei nu stopper jeg, jeg orker ikke mere. Hun forsøker da å forklare meg at det er ikke langt igjen og nu har vi sprunget ca 10 minutter. Hun peker da på et lite skur ikke langt borte og jeg gir meg da etter henne. Jeg blir stor i øynene når jeg kommer frem, men hadde det ikke vært for skams skyld og for at jeg er så sulten hadde jeg sikkert snudd tilbake igjen. Jeg får noe suppe i en treskål og en sleiv til å spise med. Jeg tør ikke se Aksel i øynene ellers hadde vi ikke greid dette. En lukt og en stank som river i nesen og vi sier da at vi er mette. Og gir oss på sprang tilbake til toget, som ennu blir stående en time på stasjonen.

Vi er fremme i Baku på ettermiddagen den 30 og får tak i billetter til Moskva. I 10 tiden er vi på jernbanestasjonen for å ta toget, men vi blir sittende og vente og vente helt til klokken 6 på morgenen før vi kommer oss i vei. I morgen er det første mai og konduktøren planlegger hvordan de skal feire dagen på toget. Vi forstår jo lite av det som sies; men håper på at det blir hyggelig. Vi er kommet til Rostov den første mai og får se byen og jernbanestasjonen pyntet til fest. På hvert eneste hus og hver eneste fabrikk svaier det røde flagg. Store plakater og diagrammer viser hvor langt de er kommet med femårsplanen. I luften seiler en flåte med flyvemaskiner og alt gir et imponerende inntrykk. På ettermiddagen den 2 dre mai er vi fremme i Moskva hovedstad, som ennu er i fult festskrud. Det første vi gjør er å få tak i våre venner som ordner med hus til oss. Og vi tar oss riktig igjen etter den anstrengende reise fra Kafan og til Moskva.

*) *Mincivan på kart i dag. Ligger ved grenseelven mot Iran.*

Vi har nu vært her i Moskva en tid ca 1 måned og vi trives aldeles utmerket. Det er nok å fordrive tiden med. Man kan ta seg turer til Kulturparken og der nyte solen, den friske luft og all slags friluftsliv så meget en ønsker. Dette er en aldeles utmerket institusjon og er absolutt noe av det beste som fins for Moskvaerne. I de hete sommerdager er det nesten uutholdelig i selve byen med støv og usunnhet.

Tilbake til Moskva

Da vi var ferdige med monteringsarbeidet, reiste vi tilbake til Moskva og rapporterte resultatene. Samtidig gav vi dem gode råd angående monteringen av flotasjonen. Egentlig spurte de oss, hva vi mente om tegningene de viste oss. Vi pekte da på en del ting som kunne gjøres bedre og billigere. Dette noterte de. Neste dag ble vi innkalt til et møte med eksperter; bl.a. en professor, for å forklare hvorfor vi ønsket disse forandringene. Tegningene ble tatt fram, og vi pekte på de ting vi ville ha forandret, og hvorfor. Resultatet ble at de sendte en delegasjon på fire eksperter til Kafan for å se på sakene. Resultatet ble at vi fikk rett på alle punkter. Enda en gang ble vi forsikret: «Husk: Penger skal dere ikke mangle så lenge dere er her!». Vi spurte aldri om mer penger enn vår lønn.

Jeg ble nå spurt om jeg ville fungere som tolk til en nordmann som lå på sykehus, Fritz Berg fra Trondheim. Han hadde vært med en delegasjon fra Norge og pådratt seg tyfus. En av delegatene, en Jensen fra Narvik, døde i Sovjet. Man ville nå gjøre alt for at ikke flere skulle dø. Han ble derfor innlagt på Moskvas største og beste sykehus, «Bottkinskava». Jeg skulle være på sykehuset noen timer hver dag for å oversette hans ønsker, og ellers hjelpe ham. Han hadde enerom. En professor og en lege så til ham hver dag. To sykesøstre skiftet dessuten om å være hos ham natt og dag. Han hadde hatt tre tilbakefall og var meget syk. Mens jeg var der, var han iblant klar, iblant ikke. Men han viste glede over å ha en landsmann hos seg hver dag. Jeg leste brevene han fikk fra foreldre og sin forlovede. Han var for svak til å skrive selv, så jeg skrev etter hans diktat og litt til. Jeg leste også en del aviser når han orket å høre på.

Jeg likte meg godt som tolk, ble kjent med leger og sykesøstre og en del andre, og fikk mer og mer øvelse i russisk, engelsk og tysk, særlig i det siste. Jeg fikk nemlig mye å gjøre med en tyskfødt sykesøster, Marta. Hun var et strålende menneske, - alltid i godt humør og meget humoristisk. Hun var gift med en flymekaniker, og til deres hjem ble Olav og jeg ofte invitert. Hun fortalte at døende ofte bad om at Lenin skulle gå i forbønn til jomfru Maria og Jesus. - Så religionen var ikke så lett å utrydde, om man enn syntes at Lenin måtte tas med. De visste nok ikke at han var ateist.

Mens jeg var tolk, lå jeg på en tidligere pikeskole. Spise fikk jeg på hotell Europa. Sovesalen var den største jeg hadde sett. Sikkert 100 senger sto i flere rader. Jeg fikk ei seng og et bord. Bagasjen min besto av bare en koffert, som fikk plass under senga. Penger, pass og verdipapirer puttet jeg under den underste puta om natta, og i lommene om dagen. Når jeg så de mange sengene, tenkte jeg at her blir det ikke mye søvn blant så mange. Men jeg tok feil. Jeg, og vel også de andre, var enten i arbeid, gikk på skole, eller var uansett ute hele dagen og kom tilbake til sovesalen først ved kveldstid. Det ble litt småprat med nærmeste sengekamerat og så stille. Vi var trygge, for det var vakt utenfor sovesalen.

Likevel ble jeg frastjålet alle mine klær en natt. Den natta sov jeg visst ekstra tungt og lenge. Alle de andre var gått; bare vaskekona holdt på med reingjøringa da jeg våknet. Da jeg sto opp og skulle kle på meg, oppdaget jeg at alle klærne var borte, - ja, til og med tannbørsten! Jeg tullet meg inn i en filt (ullteppe), gikk ned til telefonen og ringte til Olav og ba ham kjøpe klær til meg. Han kom med ei truse, ei bukse, ei russisk skjorte og et par sko.

Olav bodde på en annen plass i byen. Han hadde fått tilbud om å perfeksjonere seg i russisk, noe han fikk stor nytte av senere i livet. Han flyttet til Sverige (Eskilstuna) og giftet seg med en lærerinne, barndomsvenninne til min kone. Der fikk han et vikariat som lærer i kjemi. Han hadde jo vært laborant i Sulis. Senere fikk han også undervise i russisk på samme skole (gymnas). Denne jobben hadde han til han døde.

Som tolk hadde jeg kort arbeidsdag og god anledning til å se meg om i Moskva og omegn. En amerikaner som arbeidet i Ural fikk skadd ei hand, og gikk nå og ventet på skadeforsikringen. Vi slo oss sammen og tok trikken ut av byen nesten hver dag. Vi traff mennesker i alle samfunnslag. Vi overvar teaterforestillinger, og iblant spiste vi på en restaurant der det ble servert meget god mat. Vi la merke til at vi aldri så en full russer på gata. De drakk ikke uten å ha noe å spise. Olav og jeg ble ofte invitert heim til folk; bl.a. var vi ofte hos en direktør i Handelsbanken. Både han og kona var jøder. Jøder var det mange av i Sovjet den gang - i betydelige stillinger. Når det var selskap, var det mye sang, musikk og deklamasjoner. Alle måtte bidra med noe. Olavs glansnummer var deklamasjon på fransk: «Marseillaisen» - med stor innlevelse! Jeg sang en norsk sang. Da kunne de se litt forundret ut og si: «En underlig melodi». «Jeg har ikke sangstemme», sa jeg. Stor jubel! Russerne er jo som kjent meget musikalske.

I Moskva var også den kjente norske kommunisten Furubotn ansatt i Komintern (Den kommunistiske internasjonale). Olav og jeg var av og til og besøkte ham og diskuterte politikk. Han ble aldri sint når vi motsa ham. En gang spurte vi ham: «Hva mener du at kommunistene skal gjøre med kongen, om dere får makta?» «Han skal ikke røres. Han er blitt valgt av folket og er den mest fine og folkelige konge som har eksistert».

Til Ural og Krasnouralsk

Etter et par måneder var Fritz Berg (han som hadde tyfus) så frisk at han kunne reise tilbake til Norge. Jeg var da ferdig som tolk. Nå ville man at jeg skulle reise til Ural, nærmere bestemt Krasna Uralsk (røde Ural, i dag står det Krasnouralsk på kartet). Det var to dagers togreise fra Moskva til Ural, så jeg stoppet i Sverdlovsk.⁴ På stasjonen stod en gutt på åtte-ni år, og så engstelig og forlatt ut. Jeg spurte om han ventet på noen. «Ja», sa han. «Min mor og far er døde, og jeg skulle få komme til morfar og bo der. Han skulle møte meg her, men han har ikke kommet. «Nå skal du bli med meg til hotellet og ligge der. Kanskje morfar har tatt feil av dagen og kommer i morgen?» Han ble trøstet og fulgte meg til hotellet. Neste dag var vi på stasjonen når ekspressen kom. Og der kom morfar - stor gjensyns glede!

Da kom jeg til å tenke på noe Olav og jeg opplevde i Tiflis. Olav, jeg og en annen mann, antakelig en kelner, satt ved et bord og spiste. Vi hadde hver vår kotelett. Mannen satt og leste. Duken på bordet gikk helt ned til golvet. Plutselig så jeg at mannens kotelett var borte. Mannen så opp og deretter på oss. «Har en av dere tatt min kotelett?» «Nei», sa vi i kor. Han spekulerte litt. Plutselig løftet han på duken. Under bordet satt en utmagret gutt og gnagde på koteletten. Med et kraftig grep i skulderen og nakken kastet han gutten ut på gata. Olav og jeg så forskrekket på mannen. - Hvordan kan han være så hard? tenkte vi. Senere hørte vi at folk var plaget av hele guttegjenger, foreldreløse og forkomne, som stjal og tigget. Episoden på restauranten var bespisingen for en slik noen dager. De sov under bruer og på trapper. «Stakkars barn!» sa vi.

Reisen videre gikk greit, så snart var jeg i Krasnouralsk. Naturen her var en helt annen enn der jeg før hadde arbeidet. Her var skog alle veier, hvor man så festet blikket. Anlegget var en rydning i skogen. Det var lave berg der gruvene var. Bebyggelsen var tømrede toetasjes hus, alle like. Hver familie hadde to rom og kjøkken. Disse leide da ofte ut ett rom. Et slikt rom fikk jeg, lite men reint, fritt for veggelus og kakerlakker! Maten var litt mer variert enn det jeg var vant med fra tidligere, men matrasjering var det. Alle hadde lagt inn vann og kloakk. Innendørs WC var det også, men de frøs ofte vinterstid, da temperaturen iblant var nede i - 50 grader. Ingeniører og direktør hadde antakelig litt større boliger. Jeg besøkte av og til to amerikanske ingeniører; - de bodde i bungalow med stor veranda. De var privilegerte.

Første dagen jeg kom på arbeidet fikk jeg en nummerplate. Jeg nektet å bruke en slik, og forklarte hvordan det gikk da man prøvde å innføre slike merker i Sulis: Man streiket, og slapp da «slavemerket», som vi kalte det. Følgen ble at jeg slapp nummerplaten her, men fikk vise et papir i stedet. Min oppgave i Krasnouralsk var å undersøke effektiviteten, og om noe kunne forandres til det bedre. Jeg fikk en lang og fin tittel: «Rasjonalisator». Russerne liker titler til tross for jevnlikheten! Anrikningsverket hadde samme apparater som i Sulitjelma, men fikk ut alt for lite kobber. Råmalmen inneholdt 2½ %, litt mer iblant. Jeg foreslo da en del endringer i knusingen, mer finmalt f.eks., samt forbedringer på noe apparatur. Resultat: Alt ble mer effektivt og bedre. Den amerikanske ingeniøren var fornøyd og sa: «Her er alt nytt, så fritt fram og prøv det du mener vil gi forbedringer».

⁴ Heter nå Jekaterinburg

Det ble ikke mye tid til selskapeligheter i Krasnouralsk, men de amerikanske ingeniørene bad meg besøke dem når det passet meg. En dag gikk jeg på besøk til han som var sjef. Jeg gikk til bungalowen, opp verandaen. Der sto to hunder, Dobermannpinsjer vakthunder. Jeg gikk forbi og strøk handa forbi snuten på dem. Døra sto åpen, og jeg gikk inn og ropte «Hallo!» Verten kom, så forbauset ut og spurte: «Var ikke hundene på verandaen?» «Jo», svarte jeg. Da gikk han ut og forvisset seg om at hundene virkelig sto der. «Gav du dem noe?» spurte han. «Nei», sa jeg. «Dette forstår jeg ikke. De skal varsle når noen kommer. De pleier til og med å varsle når kona kommer», sa han. - Jeg sa hva jeg gjorde, og mente å ha oppdaget at hunder likte meg. Sjefen snakket ofte om dette tilfellet og fant det bare utrolig. Denne mannen var meget hyggelig. Når jeg snakket med ham om noen forbedringer jeg ville gjøre, sa han alltid: «Her må alt utprøves!», og han roste de forbedringer som ble foretatt. Jeg hadde jo erfaring fra Sulis, som da var regnet for å ha et av de mest moderne flotasjonsanleggene i hele verden.

Aksel arbeidet her i det nybygde fabrikkområdet i Krasnouralsk, og bodde i huset under V-merket. Bildene er på tynt brevpapir og er rullet/ brettet sammen. Det vises på kvaliteten.

Mens jeg arbeidet i Krasnouralsk, bad direktøren meg om å reise til Sverdlovsk (Jekaterinburg) for å se på industrien der. Jeg fikk permisjon og reiste. Vel framme ved anlegget, spurte jeg om noen nordmenn arbeidet der. Det gjorde det, - en ingeniør Flood fra Bodø. Jeg fikk hans kontoradresse og gikk dit og presenterte meg. Flood syntes det var hyggelig å treffe en landsmann og tok seg fri den dagen og viste meg omkring. Han var sjef for prosjekteringen. Da jeg losjerte meg inn på hotellet, viste det seg at han hadde rom ved siden av mitt. Vi fikk derfor anledning å snakke sammen flere ettermiddager. Han hadde nettopp sendt heim sin kone og to døtre til Bodø. De orket ikke å se alle fangene som til stadighet ble sendt til Sibir. Flood var ingeniørutdannet i Amerika i 1915, og arbeidet der i mange år. Sovjet søkte ved den tid etter amerikanske ingeniører. Storparten av det maskinelle utstyret var jo kjøpt i Amerika, så Flood ble sendt til Sovjet og mottatt med åpne armer.

Jeg var i Sverdlovsk i fire dager. Da jeg viste papirene fra Krasnouralsk, fikk jeg omviser ved hver fabrikk eller avdeling. Alle fabrikker var bygd slik at de lett kunne omstilles til krigsindustri. At man bygde verkene så langt unna, var som en ekstra sikkerhet i tilfelle krig. Ingen vestlige fly skulle nå inn til Sverdlovsk med bomber tur - retur. Min oppgave var å se om det var noe der som Krasnouralsk kunne ha nytte av. Det var førsteklasses anlegg, men egentlig ingenting som passet for Krasnouralsk. (Jeg traff forøvrig Flood i Norge senere. Da var han ansatt i en sjefsjobb på Vaksdalsvik). Jeg besøkte et museum i byen. I kjelleren var rommet der tsarfamilien ble avrettet. Rundt alle kulehullene var det tegnet med kritt, og omriss av personer som ble skutt, med navnene påskrevet. Omrissene viste at noen sto, mens andre satt. Ovenpå var det et rom der utstoppede figurer i normal størrelse hengte. - også disse med navn. Det var tsarens trofaste tilhengere, - et trist minnesmerke.

2. Комплексный рудник.

1. Капитальная шахта (проходка), диаметр шахты 5,7 метра. — 2. Шахта «Коминтерн». — 3. Шахта «Комзельская». — 4. Сельская обогатительная фабрика. — 5. Временная подстанция. — 6. Музейная Лейкара. — 7. Компрессорная. — 8. Котельная. — 9. Рудоподъемная. — 10. Распределительная. — 11. Центральная склад. — 12. Механическая мастерская. — 13. Строительный завод. — 14. Лесосушилка. — 15. Домовод. — 16. Бассейн. — 17. Управление строительством. — 18. Водная заводская поселок. — 19. Школа-совхозная.

Det første bildet viser gruvedriften og den store skulpturen. 2. er en gruvedrift og 3. er en gruvedrift. 4. er en gruvedrift. 5. er en gruvedrift. 6. er en gruvedrift. 7. er en gruvedrift. 8. er en gruvedrift. 9. er en gruvedrift. 10. er en gruvedrift. 11. er en gruvedrift. 12. er en gruvedrift. 13. er en gruvedrift. 14. er en gruvedrift. 15. er en gruvedrift. 16. er en gruvedrift. 17. er en gruvedrift. 18. er en gruvedrift. 19. er en gruvedrift.

Det første bildet viser gruvedriften og den store skulpturen. 2. er en gruvedrift og 3. er en gruvedrift. 4. er en gruvedrift. 5. er en gruvedrift. 6. er en gruvedrift. 7. er en gruvedrift. 8. er en gruvedrift. 9. er en gruvedrift. 10. er en gruvedrift. 11. er en gruvedrift. 12. er en gruvedrift. 13. er en gruvedrift. 14. er en gruvedrift. 15. er en gruvedrift. 16. er en gruvedrift. 17. er en gruvedrift. 18. er en gruvedrift. 19. er en gruvedrift.

20. Заводской поселок.

Det første bildet viser gruvedriften og den store skulpturen. 2. er en gruvedrift og 3. er en gruvedrift. 4. er en gruvedrift. 5. er en gruvedrift. 6. er en gruvedrift. 7. er en gruvedrift. 8. er en gruvedrift. 9. er en gruvedrift. 10. er en gruvedrift. 11. er en gruvedrift. 12. er en gruvedrift. 13. er en gruvedrift. 14. er en gruvedrift. 15. er en gruvedrift. 16. er en gruvedrift. 17. er en gruvedrift. 18. er en gruvedrift. 19. er en gruvedrift.

1. Шалкерова заводская. — 2. Водная заводская. — 3. Площадка Хмельовская.

Noen flere bilder fra industriområdet som Aksel var med på å bygge opp. Funksjonene til de enkelte bygg er listet opp. (Bruk lupe!)

20/7

Ja, det er nu en tid siden jeg skrev men nå må jeg vel berette litt om hva tiden er gått hen med. Helt til den 2. juli har Aksel og jeg vært sammen hele tiden, men da fant han det for godt å ta seg en tur til Ural, så brevene er nå den eneste måte vi når hverandre med. Jeg for min del er opptatt hver eneste dag, fra kl 7 om morgenen til 10 på ettermiddagen. Jeg skal gi en liten oversikt over hva dagene for tiden går med til. Kl 7 er det å komme seg av køyen, vaske seg og være ute i byen hos min russerlærerinne til kl 8. Fra 8 til 1/2 10 er det å drive på med russisk. Og fra 10 til 4 er det å arbeide. Da tar jeg middag til kl 5 og fra 5 til 8 er jeg opptatt med å oversette og underholde en nordmann som ligger syk her i Moskva. Han kom hit til CCCP for å overvære 1ste maifestlighetene, og pådrog seg tyfus under en delegasjonsreise til Ukraina. Dette sykehus ligger helt i utkanten av byen og jeg må reise 1/2 time med trikk for å komme meg dit hen. Det er brysomt, for som regel er alle trikker her helt overfylte på den tid av dagen. Jeg må jo også (*bruke*) fridagene dit hen så det blir ikke tid å reise utenfor byen å bade og nyte sommerlivet heller. Det er varmt her i Moskva nå i midten av juli 30-35 gr så man får lov til å svette det er sant.

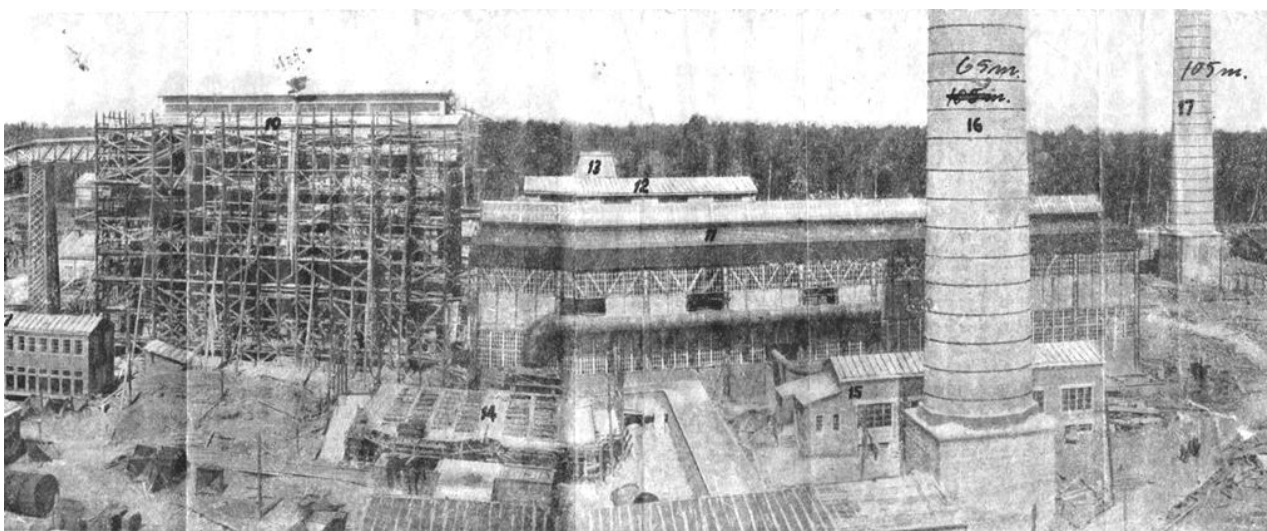
Denne jobben på sykehuset er ingen tiltalende jobb og da især på et epidemisykehus som for tyfus. Der er mange triste syn å se, og duften ordentlig lammer en. Men så går jo det også!

På nettet fant jeg bildene ovenfor fra kobbersmelteverket i KrasnoUralsk. Anlegget ser ut til å være i drift da disse bildene ble tatt en gang mellom 1982 og 95, men nokså forfalt, slik særlig bildene på neste side viser.

Sammenlign med bilde nedenfor og på neste side. Pipene på h.h.vis 65 og 105 m er sannsynligvis de to vi ser på bildene ovenfor, den høye lengst bak. Vi ser litt av transportbåndinnretningen ovenfor til venstre på det nedre bildet.

(Kilde: <http://www.industriekultur-online.de/Regionen/russland-ural.htm>). Fotograf Christian Brünig, som har tatt en rekke bilder av gamle industrianlegg i en rekke land.

Kobberverket under oppbygging. Høydeangivelsene er påtegnet av Aksel.

Tilbake til KrasnoUralsk.

Første gang jeg besøkte et fellesbad der ble litt pinlig for meg. Jeg gikk inn i badet; - veggene var grå, dampen var tett. Jeg kunne så vidt skimte dusjene. Klærne tok man av seg i samme rom og la på en benk. Etter å ha dusjet en stund oppdaget jeg til min forskrekkelse at jeg var havnet på et damebad. Jeg ble virkelig flau. Jeg visste ikke at damer og herrer badet på forskjellige dager. Damene tok det imidlertid med humor og flirte. - Jeg holdt rede på dagene deretter!

Det ser ikke ut til at det har vært noen renovering av smelteverket på de 50 årene som er gått siden verket ble reist.

*Jeg vil oversette ordet:
№ 1 er vannbårn. № 2 er
flotasjonen. № 3 er knuseriet
№ 4 mekanisk verksted.
№ 8 laboratoriet. № 9 er
transport av alt, kornhet,
og fører til smeltklyften.
№ 10 der har de vanelen av
slammen. № 11 smeltklyften.*

1. — Водонапорная башня. 2. —
Обогатительная фабрика на 4 се-
кции. 3. — Отделение крупного
дробления. 4. — Механический цех.
5. — Центральный склад. 6. — Ли-
тейный цех. 7. — Подстанция № 2.
8. — Химлаборатория. 9. — На-
клонная конвейерная галерея. 10. —
Обжиговый цех. 11. — Конвертор-
ный цех. 12. — Силовая станция.
13. — Градирия. 14. — Коттрель.
15. — Воздуходувная.

*№ 17 er røret fra smeltklyften
og er 185 meter. № 18 er røret
fra avfallsmøllverket.*

13. Металлургический завод.

Aksel har alltid vært interessert i tekniske løsninger og hvordan ting er bygd opp. Her har han oversatt beskrivelsen av anlegget ved KrasnoUralsk Nederste del er venstre side av bildet på forrige side.

Det var mange nasjonaliteter i byen, så iblant kunne det bli litt språkforvirring. En dag besøkte jeg en tysker som var gift med en russisk dame. De satt ved hver sin ende av bordet med hver sin ordbok - en på tysk og en på russisk. Samtalen gikk litt tregt. Tyskeren bad meg komme en stund hver dag og lære ham russisk, noe jeg også gjorde. Det var nyttig for meg også, ettersom jeg fikk øvelse i både tysk og russisk. Snart kunne de klare seg uten ordbok.

En annen litt pussig episode: En arbeider født av russiske foreldre i Amerika fikk arbeide i Krasnouralsk, men ble fratatt sitt amerikanske pass. Myndighetene mente at han var russer, og derfor måtte bli i Russland.

1/8

Det er nesten uutholdelig med varmen i Moskva. Nu er den klemmende heten 40° og den brennende asfalt virker kvelende på meg, og dessuten ser jeg at den ene etter den andre av mine kamerater reiser på ferie en måned eller så mens jeg må gå her. For å få en avveksling har jeg forsøkt å få meg en tur til Ural, og dette er altså innvilget, så i morgen eller i overmorgen får jeg ta farvel med Moskva for en stund.

De eneste brevene av Aksel fra oppholdet i Sovjet som er bevart er fire brev fra KrasnaUralsk, skrevet på baksida av de store, avlange bildene fra industriområdet. Brevene viser at han var meget godt fornøyd med forholdene der og optimistisk m.h.t. framtida, kanskje delvis for å berolige sin mor, som ikke likte at han dro alene til Ural, og ville ha ham hjem. Noen sitater skal jeg ta med her:

"Alle beboelseshusene er av tykt, massivt tømmer, så det er gode, varme hus, det sier de som jeg har spurt. Jeg tenker at om noen år vil det bli en vakker liten by her, med park og andre vakre ting". "Hils alle hjemme med at jeg har det som plommen i egget". (Brev til søster Anny, 27/7-32)

Neste brev to dager senere til mor Anna viser at hun var bekymret for hans tilværelse i Ural, - uten grunn ifølge Aksel:

"Jeg fikk brev fra Olav i dag, han sier at mor hans har bedt ham om å gjøre hva han kunne for å avverge at jeg reiste til Ural. Du må da engang komme til fornuft, du forstår da vel at det er andre steder det bor folk på enn i Sulis. Du tror visst at jeg er langt borte på en annen klode, men ennå så er jeg ikke lenger borte enn at jeg kan reise herfra til Sulis på 11 dager, og det er vel ikke noen langan"... "
"- Jeg føler meg like trygg her som på kvisten hjemme i Sulis. Jeg holder på med en patent her, og hvis det går godt, så får jeg premie for det, og det blir antagelig 1000 rubler".

Aksel var rask til å ta til seg nye språk. Senere i samme brev skriver han: *"..alle sammen synes at jeg har lært meget russisk på de 5 månedene jeg har vært her. Jeg kan så meget at jeg kan prate om alt mulig mellom himmel og jord.."*

Etter hilsenen avslutter han: *"Det er ikke verdt at du sier noe om hva slags arbeid jeg har her; du kan si at jeg arbeider i Ural. Ikke så å forstå at jeg vil at det skal være noen hemmelighet, men folk behøver ikke vite alt".*

Til sin bror Lars skriver han 3/8-32 (Det var lockout i Sulis da): *"..men du eller dere har vel ikke råd til frimerker nu når dere ikke tjener noe. Nei, noe annet er det med meg, jeg har alt hva jeg trenger"... "*
Jeg har det så bra her at det får jeg nok aldri i Sulis. Som arbeider betraktet så hadde jeg jo det bra der, men hva utbytte av livet har man av å gå og rote i Sulis all sin tid, man ser ingen ting, vet ingenting, lærer ingenting. Det er kun å arbeide, ete og sove og spekulere på hvordan man skal få pengene til å strekke til en ny dress en gang i året."

I et brev til Anny 15/9 samme høst er han fortsatt fornøyd med tilværelsen: "Jeg for min del har det fremdeles bare bra og det ser ut til at det blir ennå bedre. Jeg kommer av arbeide like ren som jeg gikk på arbeide. Det er en meget fin plass jeg har. Jeg har aldri før drømt om at jeg skulle få såpass plass noen gang."

Han nevner forøvrig at det var mange utlendinger på stedet, særlig amerikanere, men også tyskere. I alt var 7 nasjoner representert. På den måten lærte han både engelsk og tysk. Tysk med god hjelp av Olav, som kunne det fra før av.

Dysenteri

I Ural herjet en dysenteriepidemi mens jeg var der. Mange ble syke, - noen døde. En dag var det min tur. Doktoren, en ung jente, gav meg noen tabletter; - det var alt! En ettermiddag kom en såkalt feltskjær eller diakon. «Du er blitt syk, hører jeg. Nå vil jeg gi deg et godt råd: Kast tablettene du fikk av legen! Du har en sterk fysikk; spis derfor ikke før du kjenner deg bra! Du kan få noen tabletter av meg dersom du blir ekstra dårlig. Lykke til!» Jeg fulgte rådet. Jeg ble dårligere og dårligere. Min vertinne stakk så vidt nesen innom dørsprekken hver dag. Til sist klarte jeg ikke engang å trekke klokka som hang på veggen. Jeg lå mest i en døs uten å vite tida. - Så trist om jeg døde så langt hjemmefra! - Men så en dag når jeg våknet, kjente jeg meg helt frisk. Når vertinna kikket innom, kunne jeg le og vinke. «Åh, nå er du frisk», sa hun og kom inn. Etter en stund kom hun inn med en tallerken potetpurre. «Husk, dette skal rekke hele dagen!» sa hun. Neste dag kunne jeg stå opp, om enn med vaklende bein. Jeg veide nå 60 kg, fra å ha vært 80. Etter noen dager var jeg på arbeid igjen, og monterte bl.a. en knusemølle.

Dette folke er balt i
 KrasnoUralsk 12-8-32.

Dette Elg kornet som
 jeg holder på mine knor,
 kjøpte jeg hos en KrasnoUralsk
 hus for Tømmer, Sæl. Det er
 et meget vakkert horn.
 Jeg tenker det veier 8-9 kg.
 så det er ikke riktig lett kalle

Сорогидно мели гуей и Семумб
 и мидумора Ныше сорогидно
 буера. и гайкаем, и слагг
 сагидно на амб и хайпумб
 Залыпа. Чепе мпи гуей
 алорена урлаест, Косга и
 снопоба и даггем. Селуадно
 млоа хайпумб инако пич богие
 и Коринал мурев.
 ну мым мурев. Оксат

Aksel i KrasnoUralsk med et elghorn i fanget. Baksida viser at han allerede har lært seg russisk etter bare 5 måneder.

Herifra og fram mot jul mangler der historier fra Aksels side. Dagboknotatene fra Olav dekker deler av denne tida. Først skulle han besøke Aksel i Ural.

4/8

Nu sitter jeg på toget på vei mot det mørke Sibirien, som står for alle vesteuropeere som et eventyrland, med de veldige skoger og de uutømmelige mengder av vilt. Ulv og bjørn er her i tusentalls og det er med stor interesse jeg på russisk forsøker å holde samtalen i gang med mine reisefeller. Men i min kupé er vi bare 3 mannspersoner, resten er kvinner og barn som nu i den fine sommertid har tatt seg en tur til Moskva for å proviantere, og de har sine store sekker med brød og andre matvarer med. Ellers er det foreløpig ingen særheter å legge merke til. De veldige fruktbare jordstykker langs jernbanelinjen har gitt sin grøde og alle er opptatt med høstningens strev. Store og små kvinner og barn om hverandre yter sitt på beste måte. Kolkhosene som de heter på russisk er store som hav og så langt øyet rekker er det et gult teppe av korn som venter på å bli høstet. Og mange steder hvor de har vært tidlig ute er kornstaturene som en skog av busker mot horisonten. Men så kommer vi atter inn i et skogbelte igjen og her er det tømmeret som er leveveien. Og millioner og atter millioner av tømmerstokk ligger i lagre. Enten skal de nedover de veldige floder eller så er de kommet langt nok og skal oppsages. Floden Perm f. eks er en veldig flod og store dampbåter flyter frem og tilbake. Broen her over elven er også noe av et kraftverk, den er minst 2-300 m lang. Endelig kommer vi oss da frem til Sverdlovsk som er og skal bli et av Urals store sentre. Her drives og bygges med vilt tempo de veldige, nye boliger, og fabrikker skyter som paddehatter opp av jorden.

5/8

Jeg kommer meg av toget og ut på perrongen og siden på plassen utenfor stasjonsbygningen. Jeg gjør et par slag frem og tilbake for å finne ut hvor selve byen ligger men dette er håpløst og jeg ser meg da ut et offer som ser troskyldig og godmodig nok ut og spør henne hvor jeg kan finne et hotell. Hun svarer meg med en gang og er meget hjelpsomme. "Gastinitza balsjoi Ural, hotell Store Ural trikk no 2, - 4 stasjoner." Hun har med en gang hørt og forstått at jeg er utlending og forklarer meg alt så godt som hun kan, rekker fingrene i været og feker som bare den. Jeg følger da hennes råd og kjører

4 stasjoner med 2-trikken og der hopper jeg av. Her treffer jeg en Milniz (Polis) og han suger jeg meg på for å få videre forklaring på hvor dette Store Ural ligger. Han forklarer meg også alt ganske godt og jeg havner da i forhallen på dette Store Ural som virkelig bærer sitt navn med rette. Det er en aldeles ny bygning, veldig og i moderne amerikansk stil. Noe rom er ikke ledig, men jeg får meg en køye i et obcheclutsie og alt gikk altså bra. Enskjønt det så nok så håpløst ut i mørket på jernbanestasjonen.

6/8

Etter en utmerket hvile tar jeg meg igjen som det er fridag; men jeg forsøker allikevel å finne ut hvor dette kontoret som jeg skulle henvende meg til er. Jeg får da også samtidig et utmerket inntrykk av byen Sverdlovsk. Hele byen ser ut som en eneste arbeidsplass. Maskiner, sement-mursten og alle slags byggematerialer samt veldig bygninger som er under oppføring. Det hele gir et imponerende inntrykk og viser hvilken energi og vilje der er tilstede for å bygge opp sosialiststaten. Jeg finner da frem til det kontor som skulle ordne med billett videre til Krasnaja Uralsk (Røde Ural) Og det blir gjort hva som gjøres kan for å ordne med billett; men om det blir at jeg får reise i kveld vet jeg ennå ikke da det er meget vanskelig å få tak i billetter på grunn av den masse trafikk som det er mellom disse to steder.

7/8

Toget fra Sverdlovsk går kl 9 nordover til Krasna Ural som jeg skal til. Det er et svare leven på jernbanestasjonen i Sverdlovsk, det går mere på tull alt sammen; men etter en del besvær får jeg da rede på tog nr 75 som ingen hadde greie på hva det var; men derimot når jeg sa ”poesd naderchdinski” var det mange som forstod meg og gav meg opplysning om hvor den stod.

Toget ruller hele natten og på formiddagen den 8de er jeg fremme i Berchnaja hvor jeg atter igjen må ta et nytt tog for å komme meg til Krasna Ural. Denne strekningen er ikke lang, bare en 25 km så jeg kommer da frem til Krasna Ural i 12-tiden på dagen. Det første jeg forsøker på er å finne ut hvor min kamerat Aksel er. Jeg vet han bor i hus no 1195 men det er aldeles håpløst å finne ut hvor det er hen, så jeg nøyer meg med å finne ut hvor det kontoret er som jeg skal til. Det går imidlertid bra og derfra ringer jeg opp til Aksel som bor i huset ved siden av, så på mindre enn 2 minutter er han hos meg. Vi arbeider nu sammen i en 8 dager. Men da må jeg tilbake til Moskva igjen. Det er forferdelig varmt om dagene og man svetter hele tiden. Det er et sunt klima her, den frodige skog gir luften en klarhet og renhet som minner meg om mine turer gjennom Nord-Sveriges skoger. Om kveldene når solen er gått ned og den verste hete har gitt seg kan vi ta oss turer gjennom skogen til grubefeltene. Disse turer er herlige og virker oppkvikkende både på humør og hjerne.

18/8 -32

I dag er det hviledag. Det kommer jeg først til å tenke på i det jeg hopper av toget og kommer meg på perrongen. Det er tidlig på dagen, klokken er bare 4 på Moskvatid eller på vår tid omkring 12 på natten. Alle hoteller i byen er overfylte så det er umulig å få seg hus noen steder; Jeg går slik og spør og somler til klokken 10 på formiddagen, da går jeg atter på det kontoret jeg har ansettelse ved og til alt hell er sjefen da kommet og han ordner da alt for meg både med hus og hva som trengs.

Jeg går da til køys for å hvile meg litt etter reisen. Men utpå kvelden i 8-tiden står jeg opp for å spise aftens. Jeg går da ned i restauranten her på Centralhotellet i Sverdlovsk. Som jeg sitter og spiser legger jeg merke til en utlending som står og venter på å få plass ved et av bordene. Jeg tiltaler han da på tysk og når det blir en stol ledig med mitt bord kommer han og setter seg der. Vi snakker med hverandre en liten stund på tysk til han spør om jeg er tysker. Nei, svarer jeg og sier at jeg er nordmann. Da blir han med ett interessert og rekker meg hånden. Da talar du väl för fan svenska? Stor blir naturligvis min glede over at jeg har truffet på en skandinav og samtalen er straks i full gang.

Denne man heter Norlin og har vært her i Russland flere år, og enda tenker han å være her i 5 år til. Det er interessant, verden er i virkeligheten liten; forresten er dette en mann som har vært kloden rund, og han vet ikke et sted han ikke har vært. I Amerika, Japan, Kina, Afrika, disse land har han trampet rundt. Og dessuten kjenner han Sovjetunionen ut og inn. Han har vært her helt fra

hungersårene og da var han med som representant for Norge, Sverige og Danmark. Jeg spør han om han kjenner Nansen. Fridtjof? Jo, han kjenner jeg meget godt. Og han kom med den ene historien etter den andre fra den tiden. Restauranten her er ekte asiatiske, noen tartarer med sine fløyter er kommet inn, og de underholder publikum med sin musikk. Det er forresten en eiendommelig musikk disse tartarer kan frembringe på sine fløyter. Det er som om man ser for seg disse endeløse russiske stepper hvor hele naturen er stille - - -!

Tiden går fort og vi må ta avskjed med hverandre, men med avtale om å treffes i morgen. Han er bare en tur her i Sverdlovsk, han skal om noen dager lenger ut hvor han arbeider. Jeg spør han om det er langt. Nei, bare en 2000 kilometer. Slike strekninger er jo ingenting her inne i Russlands indre. Somme tider reser han med tog og i blant med flyvemaskin. Men det er strevsomt å ta seg frem her i disse trakter er hva han kan fortelle meg. Dessuten, ulykker hender det nesten hver dag. I forrige måned var det 3 jernbaneulykker. Eller retttere sagt togavsporing. Da han kom hit var toget som han skulle reise med aldeles overfylt, så han måtte vendte til neste tog. Da hans tog var kommet på halvveien, ble det stående der og grunnen var nettopp en slik togavsporing. Altså toget som han egentlig skulle reist med var altså avsporet. Og 70 døde og over hundrede sårede. Slike historier kan han servere den ene etter den andre. Nei nu er klokken 2 på natten så jeg må vel slutte for denne gang og komme meg i køyen - -.

23/8

Nu endelig er jeg kommet meg av gårde igjen fra Sverdlovsk. Forresten dagene der var enestående og ikke langsomme. Denne Norlin er jeg sammen med hver eneste dag og med ham kan jeg jo reflektere over alle ting og diskutere alt. Vi holder avskjedskal og trumfer litt innen jeg farer. Norlin er jo litt poetisk anlagt så han foreslår å skrive et vers på min tapetserede koffert før jeg farer og med rød farvekritt skriver han. "Glöm ej mej när du kommer i ditt rike." Han kan nemlig ikke nedlegge at jeg skal til Norge på ferie til julen.

27/8

Den 22. er alt klart for tilbakereisen til Moskva og kl 5 går toget. Jeg tar da en hyggelig avskjed med min venn svensken Norlin. Vi får oss en bedre middag på mitt hotellværelse og holder avskjedskal med andre ord. Men kl 4 må jeg bryte opp for å komme meg til stasjonen i rette tid. Det er jo ikke sikkert hvordan det treffer til med trikkene. Når jeg kommer på trikkholdeplassen er det svart med mennesker og aldeles umulig å komme på en eneste trikk. Jeg finner det da mest fornuftig å ta benene fatt for å være sikker på å nå stasjonen i rette tid. Det er brennende hett og kofferten er tung; men med oppbygdelse av alle krefter når jeg til stasjonen etter en 3 kvarters anstrengende marsj.

Jeg er knapt kommet meg på toget før det ruller av gårde. Jeg har 3 hyggelige reisekamerater som snakker og snakker hele tiden; men disse blir ikke med lenger en til Perm, her stiger de av. Toget denne gang går en litt annen linje så jeg får anledning å reise over både Kama og Volga og betrakte de veldige broanlegg som det er over disse store floder. Ved en av stasjonene kan ikke vår maskin fortsette lenger. Vi blir stående her ganske lenge. Passasjerene hopper av toget og går og spaserer langs jernbanelegemet. En ung man som er en typisk sportsmann hopper på noen tømmerstokker og driver med gymnastikk. Han tiltrekker seg oppmerksomheten og en masse mennesker samles omkring han, men han fortsetter ganske usjenert alle sine gymnastiske øvelser mere eller mindre fullkommet. Det er mere interessant å betrakte publikum eller sportsmannen. Gamle koner ler så de hopper på marken og likeledes gamle gubber, mens de yngre tar det mere rolig med hele oppvisningen og står og ser ganske stille på det som en annen forestilling.

Vi har vel stått her en times tid da toget finner for godt å fortsette igjen. De har fått tak i en ny maskin og nu nærmer vi oss hurtig Moskva. Den 25 er jeg fremme, været er kaldt og luften disig og regnbyger farer over byen. Det er ikke mange dager siden jeg var her sist, men det er merkelig hvor mange av de kjente bygninger som er blitt oppusset.

Den 6/9

I dag er det fridag, og sammen med en del venner reiser vi utenfor Moskva til en Kolkhos som det heter eller kollektivbruk som man sier på norsk. Det er et aldeles enestående vær, høstsolen skinner fra en skyfri himmel og vi er alle i et strålende humør. Det går elektriske jernbaner til disse forstedene og på noen minutter har vi kjørt de 30 km. Siden må vi gå til fots ca 1 time før vi når frem dit hvor dette kollektivbruket er. Vi skal ta opp poteter, det er jo en jobb som er helt fremmed for meg, men det må vel gå. Forresten er det fint etter å ha sittet med kontorpulten flere måneder og ikke anstrengt en eneste lem. Vi driver på i ca 4 timers tid så svetten rinner, men da nekter våre kvinner å gjøre mere. Forresten har vi gjort ett godt arbeide, det takseres til ca 6 tonn. Vi tar nu en frokostpause og fortærer vår medbrakte mat med glupende appetitt. Jeg for min del er et naturmenneske, men jeg trives ikke på disse russiske prærier. Jeg må ha noe å feste øynene til. Min natur er dype daler med hengende fjell og i bunnen en forsende elv eller ett fjellvann som kan skiene som en perle i sommersolen og i horisonten stolte fjelltopper med evig is og sne.

Etter å ha tatt oss igjen en stund setter vi kursen mot nærmeste landsby hvor jernbanestasjonen er. På veien går vi innom kollektivbrukets spisesal og får oss en kraftig middag og ute på gressvollen sover vi en middagslur på et par timer. Og i (?) begir vi oss til jernbanestasjonen, og på under en 1/2 time er vi atter i Moskva. Vi tar nu avskjed med hverandre og reser hjem hver til sitt. Jeg for min del er stiv i rygg og lemmer og gruer for å legge meg, da jeg av erfaring vet at en slik anstrengelse for en utrent mann dagen etterpå ikke er noe morsomt. Men jeg vet at det bare gjør godt å få ta litt i iblant.

12/9

Alt går sin vante gang her i Moskva, høsten har nu så smått begynt å komme. Parkens trær slipper bladene og høstvinnene virvler mellom husene støv opp all lett skitt fra gaten virvler opp så det er rent ut utrivelig. Det er fridag i dag og den benytter jeg til å følge en venn på jernbanestasjonen. Livet på disse russiske jernbanestasjoner har jeg jo flere ganger før skildret så det kan det jo være lite å skrive om denne gangen.

6/11

Nu er hovedstaden atter kledd i festskrud, til minne om 15 årsdagen for oktoberrevolusjonen. I hver eneste gate og på hvert eneste hus kan man se de forskjellige hilsninger til partiet og dets førere samtidig som bilder og malerier av menn som K.M. (*Karl Marx*) – Engels, Lenin, Stalin og mange andre. Den største utsmykning er gjort ved de større plasser, som teaterplassen og den Røde Plass og flere. Jeg var en tur ute på byen etter at mørket var falt på og betraktet belysningen. Tusener og atter tusener av små lamper i alle farver omgav de veldige faner og plakater som var uthengt. Og overalt skinte lyskastere så hele byen lå som badet i lys.

7/11

Jeg er på benene i 7 tiden for å kunne være presis til møtestedet utenfor Db. TP. (?) Det er en herlig høstmorgen og luften stille og klar. Etter en tids forløp er alt i fullt liv. Kanonene salutterer og i luften sees flyvemaskiner og balkonger. Det er veldige menneskemasser som er ute og demonstrerer og at alt kan foregå i slik orden er nesten ufattelig. For å få den rette orden og sammenheng i de forskjellige avdelinger hender det ofte at vi må stanse og vente i timesvis. De demonstrerende fordriver tiden på beste måte ved forskjellige danser o. l. til horn eller trekkspillmusikk. Avslutningen av demonstrasjonene er at vi marsjerer over den Røde plass. Her har S.U.'s ledende menn inntatt plass på Leninmausoleet og derfra hilser folket. Dagen har vært anstrengende syns jeg og det første jeg gjør er å komme meg i seng.

Den 18/12

Ja nu er tiden inne for ferien og Pettersen er kommet tilbake fra Ural. Vi har nu fått oss billetter hjem gjennom Finland og Sverige over til Narvik.

En del av våre bekjente følger oss på jernbanestasjonen og tar farvel med oss. Kl 1 på natten er toget i fart og den Røde pil gjør strekningen mellom Moskva og Leningrad på bare 8 timer. Trette som vi er etter anstrengelsene og spenningen sovner vi som stener og tidlig på formiddagen våkner vi i Leningrad.

Etter disse dagboknotatene står det: ”Et eldorado for alle jegere med håp om å se varger i tusentall”, (hva det nå kan siktes til).

Videre er tatt med noen notater som viser hvor det er tatt bilder, men disse er, som tidligere nevnt, ikke funnet:

Film 1

Billeder 1. Pieskehaurestugan 2. Vestre Naimok 3. Tarradalen 4. Magnus Holmbom
5-6 Kvikkjokk

Film 2

1. Saggat 2. Mot Årrenjarka 3. Njavve 4. Mot vestre Tjåmotis 5. Utsikt mot nordvest fra Granudden

Vanntårn i Haparanda

Tornio fra Haparanda

Haparanda fra Tornio

Jul

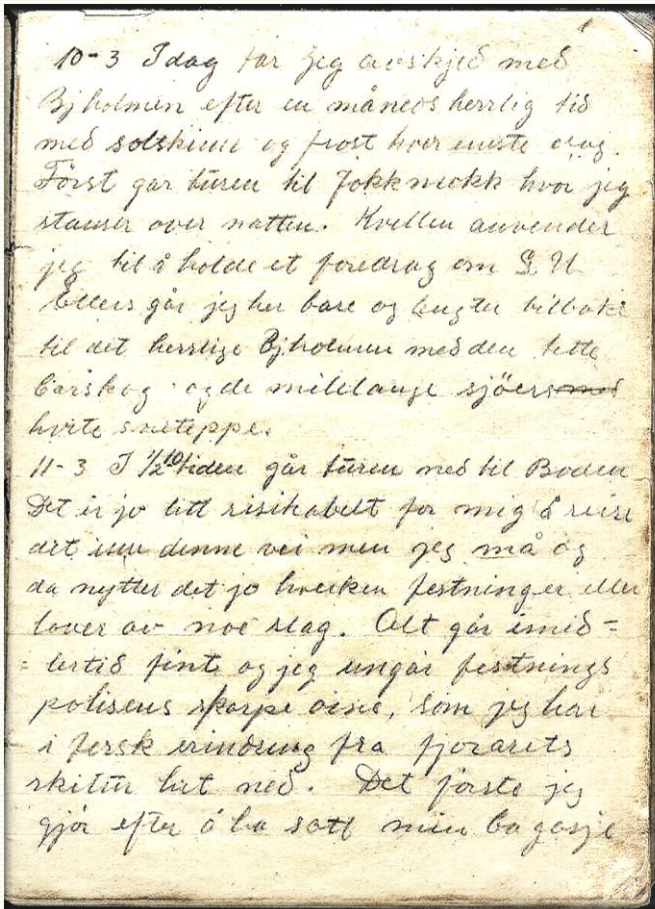
Det nærmet seg jul, og ferie. Olav og jeg fikk billett til Narvik og retur, pluss litt penger - husker ikke hvor mye. Men jeg kunne ta en avstikker fra Boden til Älvsbyn og besøke min kjæreste der. Regnet med å nå fram dit til julaften. Da det fineste hotellet ikke hadde gjester, ville vertskapet at vi skulle være deres julegjester. Vi skulle ikke betale for disse dagene. Vel, vi hadde det riktig hyggelig der, med masse god mat. Vi ble to dager forsinket, men ble godt mottatt av hele familien til min kjæreste. De to dagene gikk alt for fort, men jeg måtte reise videre til Narvik. Der hadde jeg en onkel som jeg fikk låne penger av, så jeg kom meg til Sulis.

Sulitjelma 2008. Industriområdet nærmest. Gruvevirksomheten ble stoppet i 1995.

1933 Andre utreise

Her starter vi med dagboknotatene til Olav:

10/3 (1933)

I dag tar jeg avskjed med Bjørkholmen etter en måneds herlig tid med solskinn og frost hver eneste dag. Først går turen til Jokkmokk, der jeg stanser over natten. Kvelden anvender jeg til å holde et foredrag om S.U. (Sovjetunionen). Ellers går jeg bare og lengter tilbake til det herlige Bjørkholmen med den tette barskog og de milelange sjøers hvite sneteppe.

11/3

I halv titiden går ferden ned til Boden. Det er jo litt risikabelt for meg å reise dit inn denne vei, men jeg må jo, og da nytter det jo hverken festninger eller bestemmelser av noe slag. Alt går imidlertid fint og jeg unngår festningspolisens skarpe øyne, som jeg har i fersk erindring fra fjorårets skitur hit ned. Det første jeg gjør etter å ha satt min bagasje fra meg på jernbanestasjonen, er å gå på postkontoret for å høre om brevet passene er kommet.

Jeg har øynene med meg hele tiden for om mulig å dra kjenning på Pettersen, som skulle være her i dag i 12-tiden. På posten får jeg til svar at ingen rekommandert post er kommet til meg. Ganske skuffet går jeg nedover mot jernbanestasjonen. Her får jeg vite at ingen tog går til Haparanda før i morgen tidlig. Pettersen ser jeg ikke noe sted, og jeg begynner å tvile på at han i det hele tatt er kommet til Boden. Noe kan jo ha kommet i veien, eller også vet han at det ikke går noe tog herfra til Haparanda etter klokken 12 som var vår avtalte møtetid. Jeg blir i enda dårligere humør når jeg tenker på at jeg bare har 5 kr igjen i pengebeholdningen, og det må rekke et døgn nesten. Sulten som jeg er gir jeg en god dag i å tenke mere, men går inn på nærmeste matservering og hører om det fins middagsmat. Jo, det fins. Hva koster en porsjon? En krone. Jeg henger av meg tøy og går inn i andre salen for å ta et par smørbrød. Mens jeg står og smører på brødiskivene, ser jeg meg et øyeblikk omkring i salen. Til stor glede ser jeg Pettersen sitte vid et av bordene og snakker sammen med en for meg fremmed person. Etter et kraftig håndtrykk forteller han at han har vært og hentet brevet med passene. En lettelsens følelse går gjennom meg ved denne nyhet, og vår private samtale er snart i full gang. Den fremmede er en redaktør Aksel har fått tak i. Han skal forsøke å ordne med noen kroner til oss, og i åttetiden skal vi møtes her i matsalen.

Dessverre når vi treffer han igjen har han ikke kunnet ordne med noen ting, og som eneste utvei kommer han med et forslag om å gå på en fest som arrangeres av I. G. H. Muligens vi der kan ordne litt. Den eneste vanskelighet er at dette festlokalet ligger innenfor skytsområdet og der er det jo strengt forbudt for utlendinger å ferdes. Men ettersom det er sent på kvelden og ganske mørkt gir vi oss allikevel ut på denne ulovlige vei. Vår kamerat går en 40 - 50 meter foran oss, og vi har bare å holde med ham så kommer vi fram. Pettersen og jeg stanser i mørket utenfor da en uniformskledd mann står i entréen. Vår kamerat går imidlertid inn og utforsker terrenget, og etter en stund kommer

han tilbake og tar oss med inn en bakvei. Snart har vi blandet oss med det festende publikum, og ingen synes å legge merke til oss. Ut på natten blir det foretatt en skrammel til inntekt for to Russlandsfarere.

Så snart vi har fått pengene i lommene går vi og får hotellrom før natten. Hotelleiersken, en gammel kone, hører ikke at vi er utlendinger, så alt bråk med å utfylle skjemaer og visitasjon av festningspolisen slipper vi altså.

12/3

Vi tar med lett hjerte farvel med Boden, og allerede samme dag i tretiden er vi framme i Haparanda og Tornio. Vi blir gående og drive i Tornio til i halv åttetiden på kvelden, og så endelig er vi på toget som skal føre oss gjennom Finland. Meningen er at vi skal bytte tog i Oulo (Uleåborg), men her forsover vi oss og konduktøren glemmer å varsle oss. Altså, vi reiser en annen vei enn våre billetter gjelder; men til alt hell går alt bra, og vi slipper de mange ubehageligheter som vi kunne få med en reise en vei vi ikke har billetter til.

Vi kommer til Viipuri (Viborg) på kvelden i 11-tiden og setter oss på jernbanestasjonen og venter. Tanken er at vi skal få overnatte her til åttetiden på morgenen, da toget går til Rajajoki, den siste stasjonen på finsk side. Ved tolvtiden kommer imidlertid en polis og jager oss ut. Vi slår oss da til ro utenfor jernbanestasjonen. Det er både kaldt og hustrig, så vi sier alt annet enn søte ord om denne vekten. Imidlertid kommer det en polis og en annen mann vid totiden og sier at vi kan få være inne på stasjonen til toget går. Nu får vi sove noen timer til klokken seks, men da må vi være våke og sitte som om ingen ting har hendt, for da kommer politen tilbake og tar sin første morgenrazzia gjennom ventesalen. Alt dette går bra, og ved åttetiden ruller toget videre til grensen. I Rajajoki må vi bytte kupé, og vi blir gående der i en 20 minutter. Bare noen få minutter etter at vi har forlatt Finland er vi over på russisk side ved grensestasjonen Beloostrov. Her blir våre pass visitert og vår bagasje nøyaktig undersøkt. Ved ett-tiden går toget ned til Leningrad, og det er snart fullt med mennesker i hver eneste kupé. Som utlendinger får vi bare plass i en barnekupé hvor det fins bare kvinner og skrikende unger.

Det første vi gjør er å sette inn vår bagasje på et oppbevaringsrom. Siden går vi inn til G.P.U. her og får rede på hvor dette kontoret er, der vi skal få våre billetter for reisen videre til Moskva. Etter en del telefonoppringinger og en del undersøkelser er alt klart, og vi gjør en liten tur innom stasjonens restaurant og får oss middag. Siden fortsetter vi opp gjennom Leningrad, etter opplysninger fra G.P.U. til dette kontor, som ligger en times kjøring med sporvogn fra Finlandsstasjonen, dersom alt går greit og ingen trafikkstans inntreffer. Her går alt i orden, og på noen få minutter har vi fått alt som kreves ang hus, penger og adgangskort til en matsal. Det er imidlertid blitt så sent på ettermiddagen at billetter kan det ikke gjøres noe med i dag.

16/3

Det er et riktig slaskvær i dag med regn og snesludd, så vi ligger og drar oss til middagstid. Etter klokken to tar vi oss en tur ned til Vinterpalasset for å pløye igjennom de berømte museer og samlinger der nede. Første dør vi kommer til er inngangen til Komsomolmuseet. En ung frøken eller frue tilbyr seg å gå rundt sammen med oss og forklare de forskjellige ting. Klokken er allerede halv fire før vi har nådd gjennom disse samlinger, og nu er det stengetid, så vi har bare å snu hjem.

17/3

Det første vi gjør er å fortsette gjennom Vinterpalassets mange samlinger, først gjennom en stor søylehall der flere av tsarens kareter er oppstilt. Enkelte er overtrukket med et teppe, mens mange står bare. På begge sider av hallens midtskip er det et utall av statuetter av berømte menn, og i enden av salen ved oppgangen til andre etasje finns et veldig gipsmonument av Lenin med den ene handen utstrakt mot salen. I andre etasje begynner de egentlige samlinger som er oppdelt i forskjellige avdelinger. Her er mange interessante ting å se, og i en avdeling får vi se Lenins værelse som han hadde under oppholdet i Stockholm. Alle veggene er dekket med gamle dokumenter og papirer samt

utmerkede malerier, som gir et levende bilde av tiden før og under revolusjonen. En avdeling er utelukkende innredd for å illustrere de russiske fengsler under tsarens regime. På veggen møter oss uhyggelige bilder av den avskyelige russiske hengingen som var det mest alminnelige straffemiddel i den tid. Til sist er det en billett som er ubrukt, og vakten sier hun skal følge oss dit. Nu går det til en av Vinterpalassets kjellere, hvor en tjener planla attentat mot tsaren som mislyktes. Dessverre får vi ikke tid til å se mer, og trette og slitne og med hodet fullt av inntrykk begir vi oss hjemover og hviler oss godt ut til ut på kvelden.

18/3

Klokken ett om natten tar vi farvel med Leningrad og fortsetter til hovedstaden Moskva. Vi reiser også denne gangen med Den røde pil, som tilbakelegger strekningen Leningrad-Moskva på en natt, 8-9 timer. I titiden på formiddagen er vi framme i Moskva. En liten titt i notisboken hjelper oss å finne ut hvilken trikk vi må ta til Palerobka. Det er fredag i dag og vi treffer flere av våre kamerater hjemme. De blir jo forbauset over å se oss igjen, og vi har ikke noe annet å gjøre enn å besvare de tusener av spørsmål som blir stilt oss.

26/3

Helt fra den 18. har vi vært opptatt med å få oss en jobb her i Moskva som vi skulle kunne være tilfreds med. Men det har vært helt håpløst, og vi må altså reise ut til en av provinsene. I Kaukasus, Armenien og Ural har vi vært og nu skal vi få reise til Kasakhstan. Dagen blir meget travel for oss. Vi småspringer fra sted til sted for å få de forskjellige ting i orden, med passene, billettene, proviant o.s.v.

Til Kasakhstan

Da vi etter juleferien var tilbake i Moskva, ville LO at vi skulle dra til Kasakhstan, en av Sovjets republikker. Reisen tok to dager (startet 28. mars 1933). Denne gang reiste vi ikke på første klasse, men tredje klasse, "hard vogn", som det kaltes i Sovjet. Det var ikke komfortabelt - fire køyer i hver kupé - men det var interessant. Mange folketyper. Der satt man ikke og så på hverandre, som i Norge, men man ble kjent med alle. Russerne er lette å omgås, er åpne og glade, til tross for at sangene ofte går i moll. Historier og vitser ble fortalt. Vi ble fort godtatt, og vi kjedet oss ikke.

En interessant hendelse på reisen: Toget vårt stoppet plutselig på ei bru over elva Volga. Vi forstod ikke hvorfor, og ville gå ut og se, men det fikk vi ikke. Da ble jeg virkelig nysgjerrig. Gjennom vinduet kunne jeg se en del militære som holdt på med noe. Jeg åpnet vinduet og strakk meg så langt ut som mulig. Da så jeg flere tanks på stranden i ei vik. Kraftige wirer gikk ned i elven, og var festet til en tank på land. Tanken sluret og kunne ikke dra opp det som var i vannet. Så ble enda en tank festet til den første. Da greide de å dra. Jeg var spent. Jo, opp kom en tredje tank, over i gjørme. Nå kunne toget fortsette. Noen av passasjerene mente dette var en øvelse som besto i å kjøre en spesialtank over elva. Altså noe nytt.

Vi hadde sovevogn. Neste morgen var vi i Aralsk, ved Aralsjøen, 200 mil fra Moskva. Her inntok vi frokost, men matlysten ble heller dårlig. To kasakker satte seg midt i mot oss. Etter at vi hadde begynt å spise, så vi den ene kasakken ta noe fra den andres bryst og puttet i munnen. Jeg vinket på kelneren: "En karaffel med vodka, om vi skal klare å spise!" Til tross for vodkaen, ble matlysten ikke bedre. Siden så vi ofte barn spise lus fra sine fedre. Jeg har siden lest at mange primitive folk gjør dette. I Norge brukte man i gammel tid lus mot gulsott, har jeg hørt.

På denne stasjonen fikk vi beskjed om at vi måtte bli stående noen timer, p.g.a. flom. Det var bare fint å få ta en spasertur og se seg om. Vi så blant annet hvordan man utvant salt fra Aralsjøen. Når vannet var dampet bort, var det et 10 cm lag med salt på bunnen. Vi besøkte også en saltgruve. - Etter tre timer kunne toget gå. Det var litt nifst, vannet sto flere cm over skinnene, og toget gikk meget sakte. Til sist var vi atter på tørt land og pustet lettet ut. Jernbanen gikk ved elven Syr Darja.

- *Her kommer så dagboksnotatene fra reisen. Her går det fram at togstansen varte atskillig lenger, over natten og litt ut på morgenen eller formiddagen (neste side):*

27/3

Klokken 1.10 på natten ruller toget ut fra Kasanskij Vaksal i Moskva, og vi sitter nu i en bekvem kupe og røker en sigarett mens vi gjør bekjentskap med våre to reisefeller. Men snart er søvnen over oss, og vi føler hvor utslitte vi i virkeligheten er. Så vi slår opp sengene og får rent sengetøy av konduktøren. Vi våkner ikke før i tolvtiden om dagen ved at en av konduktørene vekker oss og spør om vi ikke skal ha middag klokken 2.

Vi er nu ute på den sorte mulds endeløse sletter. Her er ingen større byer å se, bare små landsbyer. De mest fremtredende nasjonalitetene her er mordviner, tjuvasjier og marier. Disse nasjonalitetene har et gjennomgående sykkelig utseende, og da især tjuvasjierne, der nesten alla har en øyensykdom. Ansiktsformen er asiatisk med mørke øyne og sort hår. Klededrakten er simpel og lite smakfull. Til ytterplagg bruker nesten alle frakker av saueskinn med hårene inn. På disse fruktbare sletter har S.U. anlagt flere statlige jordbruk med traktorpløying, og der alle mulige moderne landbruksmaskiner fins.

28/3

Vi befinner oss fremdeles på den sorte mulds endeløse sletter. Tidig på formiddagen i titiden, er vi ved Volga, og noen minutter etter å ha forlatt byen Sizran, kjører vi over den 1400 meter lange broen. Ved middagstid er vi framme i Samara, den største byen siden vi forlot Moskva. Den er et knutepunktene for trafikken i Volgadistriktet. Her ligger hundrevis av de store flatbunnede volgaprømmene opplagt for vinteren og venter på at en ny vår med nytt vann skal komme. Herfra går også jernbanelinjer til alle provinser, og regelmessige flyruter. I den siste tid har Samara gått over til også å bli en industriby. Og en hær av nye fabrikkpiper står stolte og ser utover steppene og Volga.

29/3

Tidlig på morgenen i halv femtiden våkner jeg av at toget stanser på jernbanestasjonen i Orenburg. Det er kaldt og hustrig ute, så etter å ha holdt nesen utenfor kupédøren et par minutter går jeg inn og legger meg igjen. Nu er det umulig å sove mer, så jeg blir liggende våken og se ut gjennom vinduet på de snehvite stepper som går i ett med himmelen uten en eneste bergknaus. Jeg føler meg som på det store polarhav en vintermorgen. Som jeg ligger og ser ut får jeg et glimt av solen som kaster sine første stråler utover sneteppet, og gir det en sjelden, gulaktig farge. Det hele bildet blir ennu mer fantastisk ved at vi kjører forbi en kamelkaravane som kaster sine skygger langs hele den snehvite steppe.

30/3

Vi har nu kommet til Aralsjøen, som ligger langt under havets overflate. Jernbanestasjonen her heter Aralsjøen og er et fiskemarked. De av passasjerene som ikke sover er borte på basaren ved siden av jernbanestasjonen og pruter på fiskeprisene. Det er et fryktelig liv da alle passasjerene har det travelt, og det gjelder å få handelen avgjort i en fart før toget går. Og jeg for min del som tenker å kjøpe en røkt fisk blir stående forskrekket å iaktta de forskjellige scener som blir utspilt. Plutselig blåser toget og ruller sakte av gårde. Alle får det travelt med å komme seg i vognene, med unntak av en som tar det hele litt mer med ro. Han står og ser på markkonene og velger seg ut en med to riktig store fisker. Så gjør han plutselig et utfall og rykker den ene fisken ut av hånden på konen og stikker på toget.

Det er bare ørken her langs Aralsjøen. Den brune sandbunnen er fattig på vekster. Kun litt ørkenlyng er den eneste vegetasjonen. De små landsbyene ser meget fattige ut, og bærer preg av en lav kultur. Kamelene er transportmiddelet her, og ute i ørkenen sees kun kamelkaravaner som det eneste liv. Disse stepper ble også av tsaren brukt som forvisningssted ved siden av Sibir. Her fantens ingen jernbane før i 1902, og det eneste transportmiddel mellom Orenburg og byene her i syden var hest og kamel. Jernbanen mellom Orenburg og Tasjkent ble først ferdigbygd i 1907. Vi reiser nu hele tiden langs floden Syr som sakte bukter seg nordover steppene til Aralsjøen.

I titiden på kvelden er vi framme i Byen Kzyl-Orda, og vi syns toget stanser mistenkelig lenge her. Vi går ut i korridoren og spør våre medpassasjerer hva dette skal bety. Toget går ikke lenger i dag får vi til svar. "Hvorfor?" spør vi nysgjerrige og en smule forskrekket. Jo, elven Syr har under det voldsomme regnværet i dag gått over sine bredder og ødelagt sporet 30-40 meter. Så vi blir nok værende her et døgn eller to. Vi låser vår kupé og tar oss en liten tur ut for å se om det muligens kan

være noe teater eller kino som er oppe, men turen blir uten resultat. Byen ligger innsvøpt i mørke og vi blir snart lei av de sølete og skitne gater. Og ved hvert større forretningslokale sitter en vakt innhyllet i en ekte kosakkpels, og det mørke, værbitte ansikt får liv i seg når vi spaserer forbi. Vi snur tilbake til vår kupé og legger oss til å sove.

31/3

Toget står fremdeles stille, og vi bestemmer oss for å gå og se byen i dagslys. Det er et herlig solskinn i dag og stekende varmt. Gatene er nu ganske tørre og fine. Kzyl-Orda er et nytt sentrum for trafikken her i Kasakhstan og sovjetregjeringen har bevilget flere millioner til denne by. Vi får inntrykk av at det må være enestående fint her om sommeren. Byen kan sammenlignes med en eneste stor park. Vi gjør hva vi kan for å få tak i noen bilder av byen, men det er håpløst, og vi får nøye oss med en samling fra Kasakhstan i stedet.

Som vi går bort etter gaten hører vi en sammenhengende piping fra et jernbanetog. Vi blir straks grepet av den tanke at det er vårt lokomotiv som har fått ordre om å samle passasjerene. I det strålende solskinn får vi det travelt med å komme på toget igjen. Gatelivet her er bråkete, og vi får se motsetninger som virker ganske komiske. Bortetter den ene gaten durer en traktor med et voldsomt tømmerlass og oppover mot oss kommer en topuklet kamel brølende, trekkende med en lang firehjulskjerre, fulgt av en kosakkvinne på en okserygg. Vi haster oss bare forbi ned på jernbanestasjonen der vi finner vårt tog. I kupéen treffer vi konduktøren som sier at kan hende vi kommer oss av gårde i natt eller i morgen.

1/4

Jeg våkner av at toget ruller ganske sakte in på en jernbanestasjon. I ett nu springer jeg opp og undersøker hvilken stasjon det er. Til min store forbauselse ser jeg at vi fremdeles er i Kzyl-Orda. Vi har bare kommet oss fram til perrongen, så jeg trøster meg med at vi snart skal komme herfra. I syvtiden blåser toget endelig farvel til denne stasjon, og vi nærmer oss nu Turkestan. Vi skal være der ved tretiden etter beregningene og ruten, men om det blir så vet jeg ikke. På høyre side ser vi nu noen lave fjellformasjoner som virker ganske oppkvikkende etter at vi i fem dager bare har hatt den ensformige steppen for øynene.

Ved totiden er vi endelig fremme ved jernbanestasjonen i Turkestan. Det første vi gjør er å få rede på hvor kontoret(?) er. Til vår store forbauselse opplyser en russer om at kontoret ligger i selve byen, fem kilometer herfra. Vi får denne russeren til å hjelpe oss å ringe opp og varsle at vi er kommet til jernbanestasjonen. Det blir straks sendt en bil og vi har bare å være tålmodige. Endelig kommer bilen, og vi har bare å bære vår bagasje inn i vognen. I det samme vi kommer ut av perrongen møter vi to utlendinger. De spør med det samme: "Sind Sie ein Deutscher?" Nei, jeg er nordmann, sier jeg. Det gjør ingenting sier de. Vi har nettopp i dag kommet med toget fra Moskva, og kan ikke reise videre før i morgen aften. Kanskje dere kunne hjelpe oss med hus. Sovepose har vi, så bare vi får tak over hodet, er alt godt. Ja, som utlendinger gjør vi jo hva vi kan og tar disse to med oss i bilen inn til Turkestan. På ett øyeblikk blir det ordnet med hus for oss, ett stort hvitkalket rom med fire senger. Drengen fra dette fellesrom får fyr i samovaren som tar en hel bøtte vann, og mens mørket plutselig faller over oss tenner vi parafinlampen og styrker oss på te og smørbrød med tysk skinke.

Turkestan

Vel framme i byen Turkestan⁵, oppsøkte vi kontoret der for videre ordre. Vi ble først anvist et hotell. Neste dag på vei til kontoret lå en død mann i rennesteinen. Vi stoppet og så på mannen, noe mange andre også gjorde. Da vi etter flere timer kom ut, lå mannen fortsatt der. Vi spurte en politimann om den døde skulle ligge der lenger. Til det svarte han at man pleide å la dem ligge til slektninger kom og tok dem bort. Om ingen hadde hentet den døde ved mørkets frambrudd, kjørte politiet liket til kirkegården. Der kunne det bli liggende i to - tre dager dersom ingen før den tid hadde begravd den døde. Skjedde ikke det, fikk politiet noen til å grave et hull og legge liket i. - En navnløs grav.

⁵ Turkestan er også navnet på det store landområdet, hovedsakelig ørken, mellom Kaspihavet og Gobiørkenen. Det var også en egen republikk mellom 1921 og 1924.

Turkestan er en gammel, interessant by. Bl.a. så vi Djengis Khans kiste i en moské⁶. Han var balsamert, og kista sto der på en sokkel, overdekket med vakre, orientalske tepper. Han ble antagelig tilbedt. Da jeg ikke visste at man må ta av seg skoene før en går inn i en moské, trampet jeg inn med skoene på, og ble stoppet. For å gjøre god helligbrøden, gav jeg vakten noen rubler, hvilket ble godt mottatt. Det hadde nok vært en vakker moské, belagt med gull både her og der. Vakten hogg av et gullbelagt hjørne, som jeg fikk til suvenir. Om mange fikk slike minner, kan man godt forstå at moskeen begynte å se litt avskallet ut. På en benk sto 12 store jerngryter som hver tok 100 liter. Da jeg spurte hva disse ble brukt til, fortalte vakten at før i tiden, når det var større samlinger eller fester, bakte man ris og fett fårekjøtt i dem som bevertning. Vakten viste oss også et stort rom med horn av værer, sikkert 1000. Antagelig offerdyr, slik som vi finner omtalt i Det Gamle Testamentet i vår bibel. Islam har en del i seg av GT's skikker.

Denne moskeen ble bygd på 11 - 1200 tallet. Det ble fortalt at murstein til bygget ble laget noen kilometer derifra. Den måtte aldri berøre marken, men ble levert fra hånd til hånd fra produksjonsstedet til moskeen. Det tok mange år å reise den, til tross for at den ble bygd uten stans. Mens vi var der, kom en tysk forsker dit for å undersøke moskeen, og også Djengis Khans liv.

Kartutsnitt fra Turkestanområdet i Kasakhstan. De tre øverst merkede steder er Kantagi (Kentau), Akisaj (Acisaj) og byen Turkestan. (Cappelens internasjonale atlas)

⁶ Djengis Khan døde i 1227, og han ble gravlagt på en hemmelig plass i det østlige Mongolia, av et gravfølge som ifølge en legende drepte alle mennesker og dyr som kom i dets vei. Her er de nok blitt feilinformert. Men en særdeles flott moské fins i byen.

Her er to satelittfoto over området de var mesteparten av tida i Sovjet. (Google Earth/Map)

Nederste foto er området innenfor rammen over. (Google Earth/Map)

Våre to tyske kamerater er tidlig oppe og går ut for å ordne med forskjellige ting, mens vi ligger og drar oss til nitiden. De kommer imidlertid tilbake med det samme vi går ut, og vi blir i følge til trustkontoret. Direktøren er dessverre ennå ikke oppstått, så vi beslutter å ta oss en tur for å bese den gamle muhammedanske moské her i Turkestan. Den ligger ikke langt fra trustkontoret, og vi merker straks at den er omgitt av en stor jordmur til forsvar mot røverske overfall. Innenfor muren er det en masse helgengraver som ser meget forfalne ut.

Denne moské er omkring fem hundre år gammel og i 1924 kunne alt sammenlignes med ruiner. Men da restaurerte sovjetregjeringen den delvis, og vi får straks en oppfatning av hvilket storslagent byggverk dette er. Alle fasader og store deler av veggene er utvendig besatt med symmetrisk farvet sten, og stenene igjen med ekte gull som nu for en stor del er bortskrapt, men vi merker tydelig hvor det lyser i solskinet. Man har senere forsøkt å fabrikere samme slags sten som moskéens fasader er innfattet med. De har en enestående dyp mørkeblå og en lett bladgrønn farge. Men det har altså ikke lyktes ennå, så det er en hemmelighet som er dødd bort sammen med mesteren som har gjort dem.

Vi går in i offerhallen, og her ser vi den store offergryte som vel er en 2 ½ meter i diameter og 2 meter høy, der offeret ble slaktet. Denne veldige gryte er støpt i messing og har inskripsjoner over alt. Det er ufattelig for oss hvordan man for fem hundre år siden kunne støpe et slikt kunstverk. Her inne i offerhallen er de største helgener begravd, og alt gjør et trist og mørkt inntrykk på oss. Vi går nu en tur opp på forsvarsmuren for å få utsikt over selve byen. Var det ikke fordi vi med sikkerhet visste at det her bor omkring 30 000 mennesker ville vi ikke tro det. Jeg kan visst trygt si at her fins ikke et eneste toetasjes hus. Bare disse asiatiske steppelus, bygd av jord og halm, mørke og lave, med kun et eneste lite vindu som forsvinner på innsiden av en metertykk jordvegg. Gatene er smale og uregulerte, så en regndag er det umulig å gå uten lange støvler. Mot nord ser vi en snødekket fjellkjede, hvor Akjesai og anlegget som vi skal til ligger.

Vi går tilbake til trustens kontor hvor vi treffer direktøren som lover oss bil i dag, for kan hende i morgen blir det regn og da er veien uframkommelig. I totiden på dagen er alt klart og en lastebil kommer og henter oss. Vi er nu tre stykker i følge, en tysk ingeniør, Grünig og vi. Turen over steppen går aldeles utmerket når unntas et par motorstopp. Ved Ojuk begynner stigningen å merkes. Hele tiden farer vi oppover et dalføre hvor det ingen vei fins og elven er ganske stor.

Etter å ha tilbakelagt 60 km inntreffer det ubehagelige med reisen. Elven som rinner i dalen og som vi må over flere ganger har vokst hele dagen, og nu på ettermiddagen er den så stor at den slukker motoren, og vi kommer oss ikke av flekken, selv hvor energisk vår sjåfør og hans hjelper arbeider. Ut på kvelden kommer imidlertid enda en bil, og til alt hell greier den å dra oss på tørt land igjen. Den andre bilen forsøker å ta seg over lenger nede, og den kommer seg over uten at maskinen stanser. Naturligvis forsøker vi også der, men dessverre blir det stopp. Vi blir dradd opp på land for andre gang, men nu går ikke motoren lenger. Imidlertid, den andre maskinen fortsetter til ”prøvefabrikken”, så kommer den tilbake etter oss.

Klokken har nu blitt tolv allerede, og det er aldeles kullmørkt, så å fortsette de åtte kilometerne med hest fram til Akjesai er umulig, og vi må dessuten ha en vogn for vår bagasje og det kan ikke skaffes. Vi får overnatte her hos en ingeniør som steller att så godt han kan for oss. Han overlater sitt værelse helt og holdent til oss, og vi får etter et kraftig kveldsmåltid med bønner og flesk legg oss i rene og myke senger etter den anstrengende dagen.

Lopper, lus og det som verre er.

Vi skulle arbeide på en prøvestasjon for sink i Kantagi, en times biltur fra Turkestan. Den lå ved foten av Karataufjellene. Også der var vi med og bygde en flotasjon. Bebyggelsen var stort sett ”ljorter”, et slags telt som var meget smart bygd. Teltstammen kunne slås sammen raskt og lett. Folket var jo nomader som måtte omstille seg til gruvearbeidere, noe som ikke var enkelt. Utvendig var disse ”ljortene” kledd med tykk filt, ca. 1 - 2 cm. De minnet om samenes gammer. Brenselet var ofte tørket kumøkk. Til dels ble også parafinprimus brukt. Noen bodde i trehus. Vi ble anvist et hus der golvet hadde store sprekker, og derfor var fullt av lopper. Vi nektet å bo der. Direktøren sa: ”Lopper hopper ikke høyere enn 18 cm, så de kan ikke komme opp i sengene. I så fall må teppene henge utenfor”. Vi fikk likevel et annet hus. Det var

nesten som å komme fra asken til ilden, for der var det veggelus! Men så lenge vi dro sengene et stykke ut fra veggen, gikk det ganske bra.

Driftsingeniøren ville gjerne bo hos oss. Han var fra Vladivostok, og en meget kjekk kar. Da han kom inn med senga, satte han den helt inntil veggen. Over senga hengte frakken min, som jeg ikke hadde brukt etter at jeg kom dit. Vi hadde lagt oss før han kom. Jeg sa til Olav: "Jeg kan tenke meg at det er mye veggelus under frakken. Jeg skal holde meg våken og se hvordan dette forløper". Da direktøren kom, snorket Olav. Direktøren tente ikke lyset for ikke å forstyrre oss. - Det gikk ikke mange minutter før lyset ble tent. Han begynte å skjenne og prate for seg selv. "Nå må det bli stilt!" sa jeg. - "Det er så mye veggelus her!" - "Æsj!" sa jeg bare. - "Det er millioner i alle størrelser!" hoiet han. Til sist gikk han ut og ristet sengklærne og la seg igjen. Det gikk en stund, så sto han opp igjen. "Fremdeles millioner!" sa han. "Kanskje de holder til under frakken på veggen?" sa jeg uskyldig. Han løftet på frakken. "Ja, her er det milliarder!" - "Flytt senga bort fra veggen!" foreslo jeg. Enda en gang ble sengklærne ristet, og det ble stille.

Neste dag ble frakken flyttet ut på gangen. Vegger og sengklær ble vasket. Direktøren bodde hos oss hele tida vi var der, til tross for veggelusa. Der var også skorpioner, taranteller og falanger, et insekt lik kreps som var meget giftig, særlig om våren. - En ingeniør dro en dag til en annen gruve et stykke lenger opp i fjellet. En måned senere møtte jeg ham, men kjente ham ikke igjen. "Hva er skjedd med deg?" spurte jeg. Han fortalte da at første morgen han var i Akjisai og satt og spiste frokost, kjente han noe som beit ham i beinet. Etter kort tid hadde han mistet følelsen i beinet. Da skjønnte han at han var blitt bitt av en falanger. Han ble straks sendt til sykehus i Turkestan. Da han kom dit, var han lam til midten. Han ble lagt i varmebad, vekselvis med medisinnntak flere timer hver dag. Han ble frisk, men var lenge svært svak. - Neste gang jeg dro tilbake til Norge hadde jeg med en falanger, en skorpion og en tarantell på sprit, som folkeskolen i Sulitjelma fikk og hadde i mange år. Slinger fantes også, men bare få var giftige. En svart slange var dog meget giftig, så alle gikk med halvhøye støvler, uansett varme.

Og varmt var det: + 52 grader noen dager. Flere døde av solstikk. For å beskytte seg mot varmen hadde de innfødte ei lita lue på seg, og ei pelslue over den igjen. En del overtroiske mente at en grå slange for opp i lufta og ned på hodet til folk, slik at de døde. - Men med to luer klarte man seg. Det var sikkert mye overtro, men det brydde vi oss ikke om å studere.

3/4

I totiden er det endelig kommet hester ned fra Akjesai som henter oss oppover. Vi farer fremdeles langs elveleiet oppover mellom fjellene hvor vi kan se sneen smelte for den varme vårvind og den stekende sol. Her fins ingen skog, naturen er helt naken, bare en og annen liten riskvist som kosakkene er på jakt etter til brensel. Disse kosakkene er nomader som bor i telt og jordgammer som våre samer hjemme i Norge. Vi kommer imidlertid fram til Akjesai på ettermiddagen i femtiden. Her er en tysk ingeniør som har sin kone med, og vi får en enestående mottakelse. Det blir disket fram med smørbrød, hermetisk kjøttsuppe og en liten russisk Vodka som gjør godt etter den lange marsjen.

4/4

Det har vært et uhyggelig regnvær i natt, og taket har ikke kunnet holde vatnet ute, så golvet flyter i vann. Vi har tørre klær å dra på oss, og da glemmer vi naturligvis alle problemer. Det er meget som skal ordnes med her, ettersom vi tenker å stoppe for en tid og arbeide, så hele dagen og kvelden går bare med til å gå fra den ene til den andre og snakke og avgjøre formaliteter. Vi er hjemme i totiden og spiser middag. I entréen hører vi en ganske eiendommelig musikk og vi ser at på gulvet sitter en kosakk og spiller på et for oss fremmed og ukjent instrument. Det har likhet med en fiolin ved at man anvender bue, men ellers er dette instrumentet noe helt for seg selv, og musikken noe som jeg aldri har hørt maken til. Nu etter regnværet er det en ganske kraftig storm. Forresten har vi hele tiden siden vi forlot Turkestan merket at det ikke en eneste time har vært ordentlig stille.

Vi spiser fremdeles alle våre måltider hos herr Frank og etter kveldsmaten blir vi sittende og snakke sammen. Denne herr Frank med frue har vært her i Aru Canu i et år og har opplevd ganske meget. Han er også en man som kan legge fram det han har sett og vært ute for.

5/4

En dag som de vanlige med solskinn og storm, og i dag er det mer enn vanlig. Vi går opp på kontoret som ligger en 3- 400 meter oppe i fjellet, men vi må holde oss ganske våkne for ikke å få en tom konservesboks eller en tørket mannelort i ansiktet. Klærne vil vrenses av oss, og kosakkene har krøpet seg sammen bak noen husvegger og trapper. Støvskyene virvler gjennom luften så vi knapt ser en meter foran oss. Vi kommer oss likevel både fram og tilbake. Siden holder vi til i rommet og fordriver tiden med lesning. Vi har jo fått en masse tyske aviser av våre tyske naboer. Dessuten har vi funnet frem to svenske bøker som er cirka 30 år gamle. De har tilhørt en ung svensk frøken i det gamle Petersburg. Bøkene handler om en ung jentes oppførsel i ungdomsårene, og vi koser oss ordentlig. Blant annet handler et kapittel om hvordan et fødselsdagsselskap skal være, og da husker Pettersen plutselig at han har gebursdag, og jeg gratulerer med et kraftig håndtrykk. For et år siden feiret vi hans gebursdag nede i Armenien, og nu er vi i Middelasien. Vi forsøker å fremkalle i hukommelsen hvor vi har feiret fødselsdagene i de siste årene, og vi tryller fram mange interessante minner fra årene hjemme i Norge og de herlige skiturer på denne tid. Mars og først i april er jo de fineste månedene for oss der i nord og påsketurene er uforglemmelige minner.

9/4

Nu har vi full sommer her med solen høyt på himmelen og en stekende varme. Det er jo høytid for oss i dag og vi utnytter palmesøndagen til å ta oss en fin fottur oppe i fjellene. Stigningen er tung og især her i den tynne luften og varmen, så vi føler oss temmelig avkreftet før vi når høyere opp. Men vi gir oss i ikke før vi er oppe på den aller høyeste fjellknausen, hvor vi har god utsikt over de betagende fjellpartiene rundt Aru Canu, som stort sett minner oss om spisstaggete nordlandske fjell. Det som vi mest savner er skogen. Over alt er det bare øde og nakne fjell. Bare nederst i dalbunnen er det bakker og sletter som har et svakt grønnskjær over seg, og her er også alle kosakkgammer plantet. Den hvite røk fra disse jordhytter stiger rett til værs, og utenfor sitter kasakk-koner med sitt arbeide, enten det er vevning av et mangefarget teppe eller vedhugging; mens herrerne bare ligger og dorsker seg i skyggen.

Det hele bildet gir inntrykk av at nu er sommeren kommet. Langt i Syd ser vi en høy fjellkjede, og vi sitter og drømmer om at der bak ligger Kina og Afghanistan med ennu mer av eventyr og romantikk. Som vi sitter slik og snakker om det ene og det andre, begynner det å blåse igjen, og vi bestemmer oss for å gjøre nedstigningen som er like vanskelig som oppstigningen, om ikke mer.

Det kunne ha vært fruktbart i Kantagi. Jorda var svart, og sikkert god. Det store problemet der var vann. Elva som rant gjennom området var ganske stor i vårløsninga, men ble bare til noen pytter her og der sommerstid. I vårflommen fløt vannet utover der det var slette, og da vokste det både frukt og grønnsaker. Purreløk vokste vilt, som vi da spiste mye av. - Kanskje det var derfor at vi holdt oss så friske? En kanal, en meter dyp og bred, ble gravd inn til ljortene, så de kunne dyrke litt på de små jordlappene.

Når jeg tenker tilbake, synes jeg at det er nesten ufattelig at vi klarte å være så lenge på dette stedet. Det mest deprimerende var de mange tiggerne. I begynnelsen gav vi så langt vi kunne av våre rasjoner, men til sist ble de så mange at vi måtte slutte med det. Et par brødre kom iblant og tigde. Den ene var døv. Vi fikk ekstra godt for dem, - de virket så kjekke. Vi spurte den døve ved hjelp av tegnspråk og ved hjelp av broren, om han ville passe huset vårt og holde tiggerne borte. Da skulle han få brød og te hver dag. Det ville han. I førstningen satt han i gangen og spiste. Etter noen dager fikk vi ham til å komme inn og spise sammen med oss, noe han syntes å sette pris på. Til broren, som var arbeidsløs, sa jeg en dag: "I morgen skal du vente ved kontoret til jeg kommer, så skal vi se". Neste morgen sto han der. "Jeg går opp på kontoret først. Litt etterpå kommer du opp og spør etter arbeid", forklarte jeg. Jeg gikk opp og småpratet litt med direktøren. Da kom den arbeidsløse og spurte etter arbeid. "Jeg har jo sagt at det ikke finnes arbeid; - ut!" "Stopp!" sa jeg. "Ikke gå!" Og til direktøren: "Du må ikke glemme hva loven sier: Når det ikke finnes arbeid her, skal han få attest på at det er slik. Da kan han søke arbeid annesteds". Litt motvillig skrev han denne attesten. Hva han tenkte, vet jeg ikke, men vi snakket som vanlig etterpå.

En måned senere var jeg en tur i byen Turkestan, - og hvem møtte jeg? - Jo, den arbeidsløse! Strålende takket han meg for hjelpen. Han hadde fått arbeid på et lokomotivverksted og trivdes storartet. En som fikk hjelp, men hva med alle de andre? Direktøren kunne intet gjøre. Og vi, hva kunne vi gjøre?

10/4

En dag som de fleste, uten noen spesielle hendelser. I åttetiden om kvelden kommer vår venn Frisen som er tolk her i Aru Canu, og hilser på oss. Han blir sittende her sammen med oss hele kvelden, og vi drikker te og snakker om alt mellom himmel og jord. Denne Frisen er en interessant mann, som etter hva han forteller har vært med litt av hvert. Han er av hollandsk herkomst, og man ser ved første øyekast at han ikke er russer eller asiat.

For omkring 150 år siden, når Katarina 2. regjerte i Russland, var det en hollandsk sekt, mennonitter (*egentlig protestantisk kirkesamfunn med utspring i 1500-tallets gjendøpere*), som fikk tillatelse til å flytte inn her, da det i de fleste land var forfølgelser mot dem. De nektet å gjøre militærtjeneste, for å slå i hjel var en av de største syndene etter deres mening. Imidlertid gav Katarina 2. disse tillatelse til å bosette seg i Ukraina og omkring Don, som da fremdeles var nesten ubefolket av bofeste bønder. De fikk også mange rettigheter og slapp all militærtjeneste. Disse rettigheter hadde de helt til revolusjonen, men da var det slutt med alt slikt, og en ung mennonitt må finne seg i å tjenestegjøre i den Røde Armé. Det var omkring seks millioner av disse mennonitter her, men flere tusen utvandret til Kanada og Amerika etter revolusjonen. Nok om det. Denne Frisen har blitt igjen her og hans yrke sier at han er pedagog, men på grunn av sykdom måtte han slutte med det, og siden har han holdt på med litt av hvert, som kooperasjonsekspert og meieriinstruktør i Sibir, og nu til slutt som tolk her i Aru Canu. De siste seks årene har han levd her i Kazakistan og kjenner kosakkenes historie, liv og kultur både ut og inn.

Tiden går så uhyggelig fort når man sitter slik sammen og snakker, så i totiden på natten spretter han opp i og med at klokken allerede er så mange, og han må hjem og sove noen timer til han begynner på en ny dag.

11/4

Ut på natten våkner vi av en ubehagelig klasking i taket og på golvet. Vi setter oss opp i sengene halvt søvndrukne og begynner å gruble over hva det kan være. Når Aksel tar seg en tur ut blir vi på det rene med hva det er. I det samme han setter ene foten utfor sengekanten setter han i et indianerhyl og hopper tilbake i madrassen så fjærene skingrer av den plutselige belastningen. Hva er det, sier jeg en smule forbauset. Golvet er fullt av vann, sier han, og nu forstår vi hvorfra disse underlige lyder har kommet. Aksel roer seg imidlertid, men leter forsiktig fram skoene som står under sengen, og begir seg ut på en snartur. Idet han kommer inn hører jeg halvt i søvne at det er et voldsomt regnvær ute. Han har aldri sett noe lignende tidligere. Det forser ned gjennom luften så man ikke kan se ti meter foran seg. Det blir ikke mer soving på oss foreløpig. Vi får fyr i primusen og koker oss te vann til tidsfordriv, da det ennå er tidlig på morgenen og den første hane ennå ikke har latt høre fra seg. Vi merker nu at det begynner å renne ned gjennom taket fra flere steder, og vi har et svare strev med å finne ut hvor vi kan plassere sengene for ikke å få sengetøyet vått. Men det nytter nesten ikke. Vi har til slutt nok med å finne en plass for oss selv. Hele dagen fortsetter dette regnværet, og nu etter middagen sitter vi her bare og kurer som to hunder. Entréen er full av forfrosne kosakker som vi ikke har hjerte til å jage ut. Vi får bare smøre oss med tålmodighet og vente på at det skal bli fint vær igjen.

13/4

Skjærtorsdag med sol og full sommer, og vi har anvendt dagen til å ta oss en tur over på det andre fjellpartiet. Lutningen oppad er like steil som på vestsiden, og vi får svette noen dråper før vi når toppen som fremdeles har noen skinnende snøflekker på kronen. Utsikten her er aldeles enestående, og vi ser nedover et langt bredt dalføre med en klar stille flytende elv. På begge sidene av dalen er gresset grønt og kosakkenes hjorder går her og beiter. Langt bort mot øst på andre siden av dalen kneiser et mektig fjellparti i været, og vi ligger og betrakter dette og legger planer om hva tid vi skal bestige det. Uten våpen som vi er, har vi en viss respekt for å begi oss i vei for langt. Her fins rovdyr av forskjellig slag som kan være farlig nok om man ikke har våpen med seg. For ikke så mange dager siden var en russer på jakt mellom fjellene her, og han skjøt to leoparder. Ulv fins her også en god del av, men når nu sommeren nærmer seg trekker de nordover til Sibirs store og mørke skoger.

*Fra Akjisai, sannsynligvis industriområdet. Mulig Aksel og Olav har trasket omkring her og jobbet. (Nettbilde).
I dag bor det ca 5500 mennesker her*

Russisk hageselskap. Soldat fra Den Røde Arme t.v.

I dag er det Aksel som er kokk, og han skal stelle til noe spesielt ettersom det er helligdag. Han mikser til en delikat kjøttsuppe med erter, bønner og røkt flesk og kjøtt, og som andre rett, potet stekt i olje. Jeg overtar nu arbeidet med primusen og steker omkring et kilo kjeks som vi kjøpte i forrige uke. Det har nemlig kommet en del vann på dem under det voldsomme regnværet og gjort dem mindre appetittlig. Det er jo vårt eneste tebrød, så det må vi være forsiktige med. Omstekingen går bra og kjeksene blir som nybakte. Plutselig åpnes døren og en kosakk kommer settende inn. Jeg springer mot ham og spør hva han vil her. Russisk kan han dårlig, men jeg forstår at han har vært og lett etter noen som er borte. Så drar han fram en flaske vodka av lommen og spør om vi vil kjøpe den, og naturligvis, ettersom vi nu har påsken framfor oss så kjøper vi flasken og sender mannen ut igjen.

20/4

Det er nu mange dager siden jeg åpnet dagboken. En hel uke er allerede bak oss igjen, men nu må jeg se å få skrevet noen ord. Dagene har gått uten noen spesielle opplevelser eller hendelser, og det er vel den viktigste årsaken til at jeg har vært lat når det gjelder å skrive. Sommeren er nu kommet for alvor, og dagens hete blir tyngre og tyngre å bære. Den lille bekken nedenfor huset vårt har tørket nesten helt bort, og marken er stivbrent av solen. I det hele tatt fremkaller naturen og klimaet her minner fra vår reise i Georgia og Armenien for akkurat et år siden.

Alt går som sagt sin vante gang uten interessante hendelser, og selv kosakkene har vi tapt den meste interesse for. Den første tiden var vi jo meget opptatt av å studere disse mongoler som i årtusener har levd som nomader, og som fremdeles ikke vil gi slipp på sitt gamle levesett. Industrialisering og kollektivisering er noe de helst ikke vil ha befatning med, men de drømmer om en hjord med kameler, esler, hester, sauer og kyr – og flere vakre koner. En alminnelig rik kosakk før i tiden hadde 10-15 kameler, 100 hester, 400 sauer og flere hundre kyr og 3-4 koner i alderen fra 40-14 år. Det var før en gammel skikk at en rik kosakk betalte årlig noen får, hester og esler for bruden, etter overenskommelse med den lille kosakkpikens far. Kvinnene hadde før ingenting å si. De ble kjøpt som man kjøper en kamel eller noen hester. Den gamle kosakken (Bai) hadde fullmakt over sine hustruer og de måtte aldri skjønne på hverandre, for da viste han bare kniven og sa: Se på den!

Kosakkene hadde også sine egne skikker og seder som jeg også vil skrive ned mens det er friskt i hukommelsen. Kom man som gjest til en kosakk ble man alltid godt mottatt, og en bekvem sitteplass ble straks tilredet av matter, tepper og puter. Mat ble straks tilberedt, og først fikk man vaske sine hender på en sparsom måte (når det gjelder vann). Vaskingen gikk nemlig for seg slik at et blankpusset messingfat ble holdt under hendene og verten eller hans kone slår litt vann over fingrene som vries et par ganger under strålen fra en liten metallkanne på en eller to liter. Er man riktig renslig stryker man hånden over munnen et par ganger før man rister det meste av vann av fingrene og går løs med spisingen. Kjøtt er hovedretten og dessuten drikkes hestemelk som virker berusende eller på noe vis bedøvende, og man sovner straks inn etter det kraftige måltidet. Når man da engang våkner etter dette måltidet drikkes det te. Da tar verten, eller kosakken deg med til en av sine andre koner for forandringens skyld. Og siden viser han deg sine dyrbarheter og verdisaker eller alt som kan bevise at han er rik. Men gullsakene fins i en kiste for seg selv, og den blir aldri åpnet for mennesker som han ikke er slekt med eller særlig godt kjent med. Religionen var muhammedansk og den holder merkelig nok mange på enda. I Turkestan kom ... (side 45/ 46 er borte)

... siden setter han seg på kanten av bingen for å sove og samle krefter til neste etappe. En annen kosakk, nemlig vår hushjelp, snakker med ham, men det går lang tid før han fatter hva som blir sagt. En hund er mer lettfattet enn en slik kosakk. Kvinnene her er de som må gjøre alt tungarbeid blant kosakkene, noe som henger igjen fra trelletiden, før revolusjonen. Blant de kosakker som arbeider her på selve industristedet er situasjonen helt annerledes, men ikke for de som ennå henger igjen ved det gamle systemet og flakker omkring fra sted til sted med sine små hjorder. Brensler og ting til gammen må kvinnene alltid bringe til gårds. Under flytting må hun bære en eller annen tyngre gjenstand dersom hesten eller eslet er opptatt med å bære husbonden. I det hele tatt kan kosakkenes liv i mangt og meget sammenlignes med samenes hjem, men kulturen og sivilisasjonen står meget lavere her.

6/5

Ja, nu er vi kommet tilbake etter en 14 dagers ekspedisjon bland kosakkene i de nærmest liggende landsbyer. For ikke så mange år siden ble alle rikere kosakker likvidert som klasse, og alle måtte gå inn for kollektivisering. I nesten hver eneste kosakklandsby, eller "aol" som det heter på kosakkisk, er det dannet kollektivjordbruk. Landbruksmaskiner og alle nødvendige redskaper er blitt utlevert av sovjetregjeringen, så nu er det bare arbeid som mangler. Kosakkene er nu en gang et nomadefolk som i årtusener har levd nesten utelukkende av kjøtt og flakket fra sted til sted, så jordbruk er en voldsom tvang for dem, og de har i mange tilfelle ingenting som helst interesse før dette nye, og de anstrenger seg ikke det ringeste for å drive bruket dersom noe mangler, eller vanskeligheter av et eller annet melder seg. Derfor organiseres her også støttebrigader som har å hjelpe disse nye bønder i sitt nye arbeid og føre kontroll med dem.

Vi er alle samlet utenfor lagerplassen med brigadøren M.M. i spissen. Brigaden består av seks mann foruten meg og Aksel. Først har vi en skjeggete diakon i sekstiårene som heter Aleksander. Han skal opprette sykestue og apotek noen dager på hvert sted for å undersøke og lappe på folkehelsen. Så har vi bokholderen Ivan. Han skal hjelpe til med å kontrollere regnskapene i aolen. Boris er smed. Han og oppslageren eller hjelperen Lapatinen skal reparere og undersøke alle landbruksmaskiner i en provisorisk smie som de har lastet på kamelryggen. Till slutt har vi altmuligmannen Bulibajeff. Første aolen ligger omkring 20 km herfra. Våre seks kameler har fått sine 2000 kg på ryggen og nu bærer det opp gjennom dalgangen i den herlige vårsol. Elven strømmer nedetter dalen og river med seg jord og småstein som gir vannet en helt gråbrun farge. Vi rir foran kamelkaravanen på våre spreke hester, og brigadøren underholder oss med historier og anekdoter. Vi må nu gjøre holdt og vente på Bulibajeff som kommer utmattet forbi en åsrygg med et par forfalne kosakkgammer.

I 12-tiden på dagen er vi framme ved det første operasjonsfeltet. Her bor omkring 300 kosakker med sine familier. Alle bor i jorter eller gammer rettere sagt, og de to hus som fins får vi utlevert til vår rådighet. Allerede første dag har vi gjort alt klart for å begynne arbeidet. I den ene brakken har vi innredet et beboelsesrom med to værelser og kjøkken. Brakke nr 2 har doktoren overtatt til sykehus og innredet på en primitiv måte med venterom, undersøkelsesrom og apotek. Boris og Lapatinen har satt opp en provisorisk smie, og sendt ut ordre om at alle landbruksmaskiner skal hentes hit i morgen for undersøkelse og reparasjon.

7/5

Etter morgenteen setter vi i gang med arbeidet. Brigadøren går til stedets eldste og snakker med dem om planene for kommende sommer o. s. v. Bokholderen går til stedets forretning, doktoren til sykehuset og smeden til smien. Etter å ha ryddet opp frokostbordet og vasket kopper og kar tar Aksel og jeg en tur omkring for å se på arbeidet. På sykehuset er doktoren i full sving med vaksinasjoner. Hele venterommet er fullt med pasienter som vil ha råd for sine sykdommer. Det er iøynefallende hvor mange neseløse som har funnet veien hit og som vil ha råd for sin uhyggelige sykdom. Doktoren ber oss hjelpe ham og overta tyfusvaksineringen mens han vaksinerer mot kopper, men vi sier nei takk til jobben og går heller over til smien og til Boris og Lapatinen som holder på med reparasjon av landbruksredskap. Det har allerede kommet fram en hel haug med så vel gamle som nye maskiner frem til smien.

I tretiden på dagen har vi middag og da blir det bestemt at to kameler må fare tilbake etter mer kull og diverse andre småting. Aksel og jeg som bare er gjester reiser med nedover til Akjesai, og den 8de kl 5 på morgenen drar vi tilbake. Vi leverer direktøren brevet fra brigadøren og han ordner med alt som våre kamerater oppe i aolen trenger. Vi får dessverre ikke reise tilbake med kamelene, for om et par dager må vi reise til et annet industristed som heter Kantagi, omkring 30 km fra Turkestan.

12/5

De siste 4 dagene har vi brukt til å pakke vår bagasje og ordnet de forskjellige saker her i Akjesai, og i dag er vi endelig ferdig til å reise. Lastebil nr 14 står og venter på oss utenfor huset og vi tar farvel med våre nærmeste naboer mens sjåføren starter maskinen. Till alt hell har vi en ganske kraftig storm imot oss. Ellers ville vi sikkert ha druknet i støv. Flere hundre meter bak oss virvler en mørkebrun støvsky i luften. Veien er nu betydelig bedre enn hva den var for en måned siden, når vi dro oppover. Elven har tørket betydelig inn, og den generer ikke farten lenger når vi må over den. Allerede langt før vi kommer fram til byen Turkestan ser vi den gamle ærverdige moskés silhuett skinne mot horisonten i

det trøstesløse steppelandskapet. Solen forsvinner som en rød ildkule der ørkenen og himmelen møtes, og på noen få minutter har vi mørket over oss. Men så er også vi framme ved vårt losji, trette og utmasede etter den 75 km lange bilturen.

13/5

Det første vi gjør på formiddagen er å ordne med forskjellige ting angående arbeidet i Kantagi. Siden er vi helt frie og anvender tiden til å gå på de steder som vi finner mest interessante. Blant annet er byens basar eller marked for oss meget innholdsrik. Og især gamle håndarbeidede ting har vi her et enestående utvalg av. Gamle kanner og mugger av metall med smakfulle graveringer virker særlig tiltrekkende på oss, og naturligvis forsyner vi oss med dem som vi finner mest verdifulle og originale. Dessuten veggtepper og matter som mange kan stilles på høyde med ekte persiske er spredd utover hele markedsplassen. Enkelte har jo dyrere saker som ringer og smykker med verdifulle steiner i, men prisene er også enorme nu for tiden.

Solen steker uutholdelig allerede og ingen sten- eller brolagt gate fins her, så luften er fylt med støv til stadighet og gjør alt mer trykkende og kvelende for oss som kommer oppe fra Aru Canu, der det blåste en kraftig storm nord fra det kalde Sibir.

18/5

Vi har nu vært her i fem dager og ingenting gjort, bare ventet på å få bilskyss til Kantagi. Dagene har vi fordrevet med besøk på barene og ølstuene som oftest er anlagt under åpen himmel med noen gamle kraftige trær som skygger for solen. Om kveldene etter at solen har gått ned går vi ut i byens parker. Her fins litt av hvert av underholdning, så man kan få trekke på smilebåndet til en avveksling. Etter middagstid kommer endelig en bil og henter oss, så nu får vi ta farvel med Turkestan for en tid. Veien opp til Kantagi går også over steppen så det er ingen severdigheter på turen. De 35 kilometerne har vi tilbaketilgjort på en time.

Vi er nu framme i Kantagi, og etter at ha fått vår bagasje inn i leiligheten stenger vi døren og går til elven og får oss et forfriskende bad.

24/5

Fridag med stekende sol og et enestående vær. Etter middagen får vi låne et haglgevær og noen patroner. Siden gir vi oss i vei på en kortere jaktturn opp etter dalgangen. Som vi går og snakker med hverandre gjør Aksel plutselig et hopp opp i været og roper: "Slange!" Jeg flyr til siden og med hjertet i halsen spør jeg: "Hvor?" Med det samme ser jeg en uhyggelig slange på ca to meter sno seg bortetter marken. Vi gir den nådestøtet med haglgeværet og går videre, men nu litt mer oppmerksomme. Nede ved elven som renner i bunnen av dalgangen står en kamel ganske alene, og ikke et eneste menneske i nærheten. Vi bestemmer oss for å låne kamelen en stund da marken er meget sumpig og vi bare har lavsko på oss. Alt går utmerket. Vi får dyret til å legge seg ned gjennom å frambringe en susende lyd som vi har hørt kosakkene gjøre når de skal ha kamelen til å legge seg. Siden setter vi oss begge to og får den til å reise seg. Men den merker visst at det er fremmede som kommanderer den, for den utstøter noen uhyggelige brøl som skjærer gjennom marg og ben. Det går bra noen hundre meter, men så kommer en gammel kosakk springende etter oss. Mannen er tydelig opphisset og bruker en forferdelig munn som vi til alt hell ikke forstår noen ting av. Vi bare ler og spør om han snakker russisk. "Bilmeide, bilmeide" sier han og det betyr på kosakkisk "jeg forstår ikke". Vi lar ham overta dyret mens vi fortsetter til fots, hjemover.

29/5

Etter en times arbeid har jeg fått tak i en hest, og sammen med ingeniør Gricha skal jeg ri til en gruve, 8 km herifra. Ved femtiden har vi allerede forlatt Kantagi og begynt stigningen mot Karasai. Været er aldeles enestående. Himmelen er klar og skyfri og ikke et eneste vindpust. Vi er snart oppe på det øverste høydetraket og her er det aldeles slett. Vi stopper hestene en stund og betrakter omegnen samtidig som jeg spør min ledsager hva de forskjellige fjelltoppene heter. Steppen begynner rett nedenfor oss og strekker seg som et hav mot horisonten. Den er helt brunbrent av varmen, så vi kan telle de få oasene der det fins grønne trær, og det er hovedsaklig langs elven som renner forbi Kantagi og omkring byen Turkestan, som er synlig herfra. Aller lengst bort mot horisonten ser vi en lys stripe som kan sammenlignes med en sølvtråd. Min kamerat mener at det er elven Syr Darja som vi ser flyte ned mot Aralsjøen. Syd for oss ser vi en fjellkjede som strekker seg mot øst i skarpe variasjoner. Særlig iøynefallende er Turlanfjellet som ligger tett ved Akjesai-gruvene. Dette fjell synes å ha vært en stor

fjelltopp, som en gang i tiden er blitt skåret av på midten. Nu ligner det en kjempestor rot som har mistet stammen.

Vi setter oss opp på hestene igjen og fortsetter i vilt trav bort etter plataået. Vi har ikke langt igjen til Karasai nu, og etter at ha tilbakelagt et par kilometer, ser vi noen hvite telt og hører duren av en motor. Her arbeider bare ca 25 personer og om jeg unntar sjakten minner alt meg om historier fra amerikanske gullgraverkolonier. De brunbrente, skjeggete arbeiderne ser alt annet enn hyggelig ut. Vi gjør snart fra oss vårt ærende her og begir oss på hjemveien. Vi rir nu en annen vei som er litt kortere, men nedstigningen er desto verre. Hestene synes å være vante med vanskelig terreng, så det går utmerket. Vi er nu nede ved Kantagi igjen, og etter å ha satt hestene fra oss, går vi hjemover, der en herlig aftensmat smaker fortreffelig.

6/6

Vi tar nu farvel av Kantagi for noen dager og reiser til Akjesai igjen. Veien til Turkestan er utmerket om det bare hadde vært litt mindre støv og stormen hadde holdt opp. Det går ingen bil til Akjesai i dag så vi må overnatte her. Kvelden fordriver vi med en visitt i parken, der epler og plommer henger over hodet på oss. Aftenens program i parkens friluftsteater er innstilt, så vi går tidlig hjem.

7/6

Vi er oppe ved nitiden og spør etter bil, men dessverre har alle biler gått, og først om kvelden i åttetiden går det en lastebil oppover. Ja, ja, vi får finne oss i det og går i byen og vantrives til ut på kvelden. Da kommer vi oss endelig av gårde. Det er forresten bedre å reise på kvelden her i syden. Solen generer ikke, og reisen blir mer behagelig. Vi er nu kommet en 40 km ut på steppen og bilen har fått lys i lyktene da den plutselig sier stopp. Sjåføren og hans medhjelpere arbeider iherdig i flere timer, men uten resultat. Det blir da sagt at vi må bare gjøre det behagelig for oss for natten, da vi blir stående her til i morgen tidlig. Det har nu blitt et sjeldent fint vær igjen. Natten er helt stille og månen seiler stor og lys på himmelen og millioner stjerner gjør også sitt til at det blir så lyst som det er. Man blir i en fin stemning og har ingen lyst til å sove, men blir liggende og snakke om alt mellom himmel og jord. Av og til brytes stillheten av et vilt hesskehemmer som får oss til å hoppe i sovesekkene.

8/6

Vi våkner av at bilen går, og solen har kommet et godt stykke på himmelen. Men vi har ikke kjørt langt, for Ojukfjellet er så vidt synlig i horisonten. Det går imidlertid fort nu, og reisen er mer behagelig enn i går kveld. Støv er det heldigvis ikke her, så vi slipper å sitte med hendene for munnen og vente på at et vindpust skal komme og slå bort støvskyen, så at vi får dra inn litt frisk luft. Det går fort opp gjennom dalgangen og elven er helt tørr, så vi slipper å være engstelige for at motoren skal slukkes ut av vann. Ved Ojuk fyller vi bensin og fortsetter videre til Akjesai. Vi får straks lyst til å snu tilbake når vi hopper av bilen og ser denne nakne natur med de snaue fjellene og de støvete veier og hus. Det lille gress som fantens langs bekken er helt bortbrent av solen og alt fått en gråbrun farge.

9/6

Etter frokosten går vi og får tak i de forskjellige maskindeler som vi skal ha med oss til Akjesai. Alt går meget lett i orden og vi bestemmer oss for å reise allerede på ettermiddagen, men det ble det ingenting av. Våre to tyske naboer vil absolutt at vi skal bli igjen her over natten, så vi kan få i stand et parti bridge, og det blir til at vi venter med å reise til neste dag. Vi blir sittende oppe hele natten og spiller kort og drikker te.

10/6

Nu er vi på vei tilbake til Kantagi som vi sammenligner med et paradisi i motsetning til Akjesai. Vi kommer til Turkestan ut på kvelden, så vi må overnatte her hos vår gamle tunghørte gjestgiver som alltid tar imot oss med åpne armer. Kvelden tilbringer vi som vanlig under våre besøk i Turkestan, med spaserturer i parken. Det fins forresten øl i byen i dag så vi koser oss ordentlig etter den brennende heten under de store tropetrær, med øl og pinner med kjøtt og fleisk.

11/6

Vi tar den første lastebil vi kommer over som skal til Kantagi. Uheldigvis er denne lastebil lastet med

kull, men det gjør ingenting, vi har jo arbeidsklærne på oss. Og dessuten vet vi at i Kantagi fins det vann nok i elven. De 30 kilometerne over steppen er snart tilbakelagte og vi ser de snehvite husene skinne i solen. Vi får bagasjen vår inn i leiligheten og går ned til elven og tar oss et bad. Vannet er ikke særlig varmt, som man skulle tro under slikt solskinn, men det er i alle fall enestående og vi nyter badingen i fulle drag.

17/6

Vi er nu ferdige med dagens arbeid og ligger på sengene og later oss etter aftensmaten. Det banker på døren og ingeniør Kiselejeff kommer inn. Det er en ung ukrainer som har avsluttet bergverksteknikum og nu er her på praksis. Sammen med ham kommer Tjoder, overingeniøren. Han er noe eldre enn Kiselejeff og en ekte kaukas, stolt og fåmælt. Under samtalen sitter han bare og blinker med øynene, og når det passer seg gir han fra seg en kald latter. Imidlertid ber de oss komme over til seg på kvelden. Ja, vi har jo ingenting å foreta oss, så vi tar med oss innbydelsen og går dit sammen med dem. De har et stort værelse sammen, men de lever meget spartansk og millioner med fluer møter oss. Til avveksling fra teen koker de kaffe til oss med melk og trakterer oss med det som fins.

Vi blir sittende her til over midnatt før vi går hjemover. Kiselejeff følger oss oppover til vår brakke. Till stor forferdelse merker vi at døren er åpen, opplåst fra yttersiden og min koffert er borte. Jeg går direkte over til politiet og tørner han ut. Han springer over til politistasjonen og får tak i to betjenter med full utrustning. De er begge kosakker og gjør et komisk inntrykk på oss når de stiller seg opp foran døren i gardestilling med gevær og bajonett som er lenger enn dem selv. Jeg fordrer at de tar husundersøkelse i de leiligheter som jeg mistenker, men de mener at det kan de ikke gjøre uten videre. Først må de ha ordre fra G.P.U., ellers kan de ikke foreta seg noen ting. Etter at ha fått politimesteren til å skrive protokoll jager jeg hele styrken hjem.

18/6

Hele anlegget er oppskaket over at det har blitt gjort et slikt frekt innbrudd hos de to nordmennene. Jeg for min del kjenner meg meget harm over historien og snakker ikke med noen av dem som kommer og slår seg for brystet og forsøker å gjøre seg medlidende. Vi anstrenger oss så godt vi kan for å finne ut hvem det kan være, men alt er som en eneste gåte. De to unge damene som bor ved siden av oss tar jeg under forhør, men det er til ingen nytte. De er for resten så frekke at ingen metode nytter med dem. Jeg sier at jeg vet at det var de som stjal mat fra oss i forrige uke, men det bare ler de til og nekter for.

19/6

I dag pakker jeg sammen mine saker som bandittene ikke har fått tak i og bærer til min nabo Plotzmann. Så reiser jeg fra Kantagi for noen dager. Nu går reisen til Tsjimkent, der trusten har sine hovedkontor. Her er blant annet mitt pass som også ble stjålet, innregistrert. Jeg må jo ha et nytt norsk borgerpass, og da har det jo stor betydning at jeg får et bevis herfra på at mitt pass hadde det og det nummeret og ble registrert her den dato jeg kom hit. Aksel tar også fem dager av sin ferie nu og reiser sammen med meg.

Det er meget vanskelig å få billetter her i Turkestan, for toget som kommer fra Moskva er helt overfylt hver eneste dag, men jeg tar meg imidlertid den frihet å gå inn til G.P.U. her på stasjonen og forklarer at jeg absolutt må reise til Tsjimkent i dag. Sjefen her er meget forståelsesfull og hjelpsom, så han går sammen med oss inn på billettkontoret og ordner med to billetter. Det er ingen ledige køyeplasser i noen av kupéene, men vi får likevel to billetter til vogn nr 8. Toget kommer ved tretiden på ettermiddagen mens solen ennå steker på det heteste, så man oppholder seg i skyggen for ikke å falle over ende av heteslag eller noe lignende. Vi går direkte mot vogn nr 8 og vil stige på, men da stopper konduktøren oss og sier at det ikke fins noen ledige plasser.

Det gjør det samme for oss, mener vi, for vi skal jo bare til Tsjimkent, og de seks timene kan vi jo godt oppholde oss uten liggeplass. Men det vil han ikke høre på og når vi forsøker å trenge oss fram tar sinnet overhånd hos ham og han skal med makt kaste oss av. Men da kommer G.P.U. som hjalp oss med billettene. Han har stått i nærheten og iaktatt hele scenen. Han bare varsler konduktøren at han skal bli med ham og vinker til oss at vi bare skal gå inn i vognen. Toget fortsetter nu videre til Tsjimkent med en ny konduktør og vi får plasser i vognen, og det syns at medpassasjerene er blitt skremt av opptrinnet.

På ettermiddagen eller kvelden i nitiden er vi framme i Tsjimkent, men dessverre oppdager vi at byen ligger 4-5 km fra jernbanestasjonen, så vi må bare ta den første drosjekusk som viser seg og gi ham ordre om å kjøre til byen. Han finner ut hvor hotellet ligger, men ikke heller der fins det et ledig værelse, så vi anser det som gitt at vi må sove ute i natt. Vi får sette inn kofferten her og gir oss ut for å oppsøke direktøren. Vi havner i en annen bygning der en ingeniør bor, og han kan fortelle at direktøren ikke er hjemme. Han er oppe på fabrikken som ligger sju kilometer utenfor byen. Naturligvis forklarer vi vår situasjon og til alt hell er det en frue som har to store værelser stående ledige, og et av dem kan vi få til rådighet om vi vil. Ute i hagen blir vi traktert med te og nymodne frukter av forskjellige slag. Her fins også et bad som eieren har laget seg, og det virker oppfriskende etter den anstrengende reisen fra Turkestan i vel 50 graders hete.

20/6

Etter frokosten og morgendusjen går vi opp til hovedkontoret som nu har flyttet fra byen og ut til fabrikken. Til alt hell treffer vi direktøren med det samme vi kommer ut gjennom porten. Jeg forteller ham i korte trekk historien om innbruddet i Kantagi, og at jeg må reise til Moskva for å få meg et nytt pass. Han er særlig opptatt i dag forteller han, så han ber meg komme til kontoret i morgen klokken to, så skal vi prate om de økonomiske ting når det gjelder saken. Ja, da har jeg og Pettersen ingenting annet at gjøre enn å smøre oss med tålmodighet og vente til i morgen. Vi tar oss en tur omkring i byens parker og betrakter denne gamle by som fremdeles kan sammenlignes med en eneste stor frukthage, og i skyggen av trærne blir Pettersen og jeg sittende til ettermiddagen, pratende om alt mellom himmel og jord mens den ene vinflasken etter den andre tømmes, og vi har en enestående appetitt på de matretter som vi får kjøpt. Vi går hjem igjen i firetiden og tar oss en ordentlig dusj for å bli mer opplagte. Vår vertinne forteller oss at det var 60 grader i dag, og det finner vi meget trolig for vi kjente oss mer enn alminnelig slappe.

24/6

I dag er det fridag og jeg har fått ordnet de forskjellige ting som trengtes for å reise til Moskva og få nytt pass. Det skal jo som man vet en masse papir her i Sovjetunionen når det gjelder personlige ting, så har jeg fått en hel samling allerede, og jeg må anstrenge meg for å holde rede på hvert enkelt papir og vite hva jeg skal bruke det og det papiret til. Imidlertid har alt nu ordnet seg, og vi gjør oss ferdige for tilbakereisen. Vi tar avskjed med vår vertinne og naboene som vi også har blitt kjent med og kjører til jernbanestasjonen. Kusken vi har er en ekte asiatiske jøde, mindre begavet enn jøder flest. Men pågåenheten når det gjelder å spørre ut sine medmennesker har han likevel arvet. Han spør hvor vi er fra. Norge svarer vi. Hvor er det, spør han. Ved Atlanterhavet, på denne siden av Amerika. Aha, Amerika, det vil si selve Jerusalem! Ja, ja svarer vi og anstrenger oss til det ytterste for å holde latteren tilbake.

På jernbanestasjonen får vi billetter uten bryderi, men vi merker at vi ikke greier å oppholde oss på stasjonen, for det er en lukt og en stank som jeg aldri har kjent maken til, selv ikke ved russiske stasjoner. En noenlunde velkledd og tilsynelatende kultivert herre som vi kommer i samtale med forteller at det raser en voldsom tyfusedepidemi her for tiden og man gjør alle mulige desinfeksjoner på steder der masser av mennesker ferdes. Vi slår oss til ro utenfor stasjonen og venter på toget som skal komme om en time. Vi ser langt borte i horisonten mot de snødekte fjellene et tog som kommer rullende fram. Landskapet her er meget likt Alpene etter min forestilling. Her fins fjell dekket med evig is og snø, og ved foten er det ekte sydlandsk terreng med epletrær og vinranker som trives utmerket i den voldsomme heten, der mennesker ved dagtid knapt kan ferdes ute. Nu er toget her og vi fortsetter tilbake til Turkestan.

25/6

Det går ikke særlig fort, og vi kommer fram først etter ti timers reise. Klokken er allerede to på natten og det er stupmørkt ute. Utenfor stasjonen ligger kuskene og sover i sine vogner, mens millioner stjerner kaster et svakt skjær over den stille stasjonsplassen. Vi vekker en av disse isvotsjikker som de heter på russisk og spør hva han skal ha for å kjøre oss til byen. 25 rubel sier han. Nei, det er for dyrt. Ti skal vi gi ham, men da legger han seg bare for å sove igjen, uten å komme med noe annet tilbud. Til alt hell legger vi merke til et annet selskap på to mann som også skal til byen, og vi slår oss sammen

med dem, for de er selv kosakker, og vi får turen for tre rubel hver. Under reisen snakker disse to kosakkene med hverandre ustanselig meget fort og lavt, så vi får en følelse av at de muligens tenker å røve Aksel og meg, som de allerede har forstått er utlendinger. Vi tar det imidlertid ganske rolig, og med den ene hånd på Karten (?) hele tiden, nærmer vi oss Turkestan. Det fins ingen belysning langs veien, så det er aldeles mørkt. Ikke fins det noe menneske heller, for ingen tør ferdes ved nattetid her. Mord og ran foregår til og med midt på lyse dagen, og slike landeveisbanditter fins det hundrevis av her. Med oss går det imidlertid bra.

Vi kommer fram til byen uten å bli overfalt av verken banditter eller våre medpassasjerer, som går av før oss. Kusken kjører oss helt frem til vertshuset som ligger innhyllet i den mørke, stille asianatten. I det vi skal betale forsøker kusken å presse oss på ti rubel hver, men det kommer han ingen vei med. Vi sier til ham at dersom han ikke er fornøyd med tre rubel, så får han ingenting. Da blir han liksom redd og angrer seg. Det kan vi tydelig se på hans ansiktsuttrykk. Men han mener at vi har kjørt lenger enn våre to andre medpassasjerer, så litt mer kan vi vel betale. Vi stikker fem rubler hver i hendene på ham og sier dasvidania (på gjensyn). Vi får tak i nøkkelen til vårt stamværelse og legger oss til å sove, men vi finner snart ut at å sove inne er det samme som å begå selvmord, så vi tar sengen og flytter ut på terrassen, hvor vi tilbringer natten.

Tidig på morgenen den 25. går vi og forsøker få tak i bil opp til Kantagi, men det virker håpløst. Først ut på ettermiddagen får vi endelig tur oppover. Her er alt som før. Ingenting er nytt bortsett fra at folk kan fortelle at mine papirer har kommet til rette, og at Plotzmann har tatt vare på dem. Så det første jeg gjør er å gå til ham og forlanger mine dokumenter. Jeg blir temmelig lang i ansiktet når jeg ser at det bare er mine brev og fotografier som er kommet til rette. Plotzmann forteller at den 20. om morgenen, altså dagen etter at vi hadde reist herfra til Tsjimkent, fant vaskekona, som kom først og låste opp direktørens kontor, en hel haug med brev og fotografier på bordet. Etter hvert som kontorpersonalet kom, måtte de jo også se på de stjalne ting som var kommet til rette.

Imidlertid var Plotzmann en av de siste som kom og iakttok dette, og han tar alle brevene og pakker inn i en avis og tar med seg hjem. Jeg spør vaskekona så fort jeg får se henne, om hun så en rød bok blant sakene som lå på kontoret. Ja, sier hun. Der var en rød bok med en masse stempler i. Altså tyder det på at passet har kommet till rette og atter forsvunnet. Det forkommer meg å være høyst merkelig, men jeg gir en god dag i alle slags videre anstrengelser og steller meg for å reise til Moskva. En av mine arbeidere på flotasjonen kommer til meg på kvelden, og sier at jeg må være forsiktig med å vise meg ute, for de bandittene som har gjort innbruddet vil nok helst gjøre det av med meg for å radere ut hele historien. Da er det jeg tar min faste bestemmelse om å reise. Aksel har god lyst til å reise med, men han synes ikke riktig at han kan gjøre det uten videre, så han blir igjen sammen med hunden som har blitt oss særlig trofast.

27/6

Som vanlig solskinn med svak vind fra nord, men ellers et enestående vær. Etter at ha tatt avskjed, badet i elven sammen med hunden Beli og Aksel, tar jeg sekken på ryggen og går til bilen som står ferdig for Turkestan. Jeg gir Aksel et kraftig handtrykk og Beli noen kjærlige klapp, så ruller vognen av gårde. Jeg blir stående og vinke en stund mens bilen kumper i vei på den elendige veien, og snart ser jeg ikke mer, for den veldige røyksky som virvles opp av bilen hindrer all sikt. Så jeg blir sittende med noen underlige følelser, som man kan ha når man er alene og liksom forlatt av alle.

Jeg kjører direkte til jernbanestasjonen og hører når hurtigtoget går til Moskva. I kveld kl 20.15 etter ruten på Moskvatid. Det er jo ennå tidlig på formiddagen, så jeg tar meg en tur tilbake til Turkestan og ordner med litt penger, for det begynner det å bli smått om nu etter all reisingen. Tiden går fryktelig sent når man ikke har noen ting at gjøre, men bare går og venter på at klokken skal bli så mange at toget kommer. Ved nitiden får jeg endelig en billett og da er jo den verste spenningen utløst. Men jeg hadde ikke regnet med at den skulle komme på 160 rubel. Av mat har jeg bare 4 lefser med meg som jeg stekte kvelden før jeg reiste. Og hele pengebeholdningen er 6 rubler. Jeg trøster meg imidlertid med at de fire døgn til Moskva må jeg vel holde ut, selv om det blir smått med mat og penger. Litt over ti kommer toget Alma-Ata – Moskva passerende inn på stasjonen. Jeg finner snart vogn nr 5 og mitt kupénummer, og legger meg til å sove.

28/6

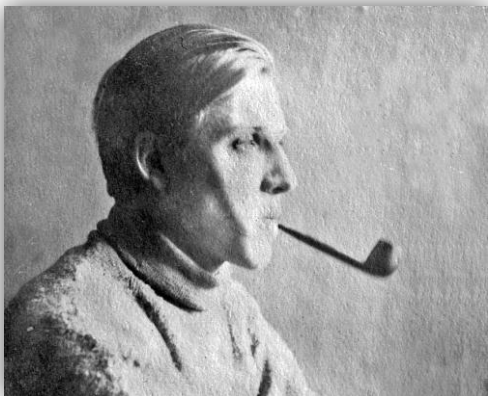
Våkner fram på formiddagen ved titiden med at det er fryktelig varmt og kvalmt inne i kupéen. Jeg går da inn i restaurantvognen og kjøper meg en flaske med noe frukt vann som tar hardt på pengebeholdningen min. Ellers går dagen som de vanlige reisedager på jernbanen. Jeg står og henger i kupévinduet til jeg blir så trett i benene at jeg ikke orker lenger. Så er det å legge seg et tak og svelge lefser som jeg ikke tør dra frem av pakken, for jeg er redd at mine to medpassasjerer skal få seg en latter på min bekostning. Jeg bakte dem den 26. av noe slags grovt mel vi fikk tak i og vann og salt. Og nu er de så harde at jeg ikke makter å bite av dem, men lar dem ligge i munnen til de løser seg opp en smule av seg selv.

30/6

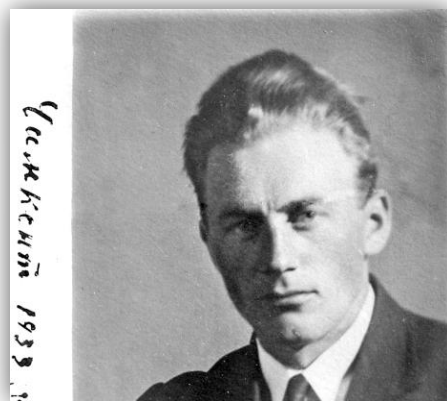
Slik går dagene altså, men jeg holdes oppe av tanken på at om kort tid er jeg i Moskva. Mine to reisefeller synes visst at jeg er en underlig skrue, og de spør meg hvor jeg skal hen, og forsøker å få i gang en samtale. Åpne som russerne er i sin talemåte, spør de hvorfor jeg ikke spiser noe. Om det er på grunn av mangel på mat og penger, eller om jeg ikke har lyst. Jeg svarer begge deler og lar dem forstå at slike indiskrete spørsmål vil jeg ikke ha noe av. De spør om jeg har lyst på te og smørbrød. Jeg er et øyeblikk i tvil om hva jeg skal svare, men så sier jeg jo takk. Det blir nu et herlig måltid for meg etter to døgn sult, så jeg kvikner betydelig til, blir mer veltalende og hyggelig enn forut. Nu er det verste gjort antar jeg, for nu har de jo blitt klar over at jeg ikke har noen mat og at appetitten er upåklagelig.

2/7

De to siste døgn har jeg jo reist gjennom den sorte mulds fruktbare prærier og hatt anledning til å se resultatet av de nye kollektivbrukenes arbeid. Hvor traktorene har pløyd opp jorden i milelange åkrer som nu står helt grønne, og så langt øyet rekker kan jeg ingen ende se. Men ensformig er det og skog fins det nesten ikke, så landskapet ligger langt fra min smak når det gjelder naturskjønnhet. På kvelden i nitiden er jeg endelig framme i Moskva, og jeg tar mine saker på skuldrene og begir meg bort etter perrongen for å søke opp et bagasjerom, så jeg kan legge inn bagasjen mens jeg søker opp mine kjenninger her i Moskva. Jeg har jo adresser til flere landsmenn her, men det ser ut som om alle har rømt fra byen nu i sommervarmen. Jeg har bare 20 kopek igjen av pengebeholdningen, og 10 av dem risikerer jeg ved å reise ut til en russer som bor i utkanten av byen. Jeg er kommet halvveis antar jeg, da blir det trafikkstans, og jeg kommer ikke lenger. Jeg står en stund på gaten og ser meg omkring. Så bestemmer jeg meg for å anvende den siste tikopeken på en annen trikkelinje som også går ut til Ivan Ivanovits. Jeg har nu ingenting igjen når unntas to esker sigaretter og en fyrstikkeske. Imidlertid går dette forsøk bra og jeg kommer frem til min venn som er hjemme. Gjestfrie som russerne er får jeg både mat og hus, og alt gjøres så bra som mulig for meg.

Nordahl Grieg i Moskva 1933

Aksel. Tsjimkent 1933, står det på russisk

Furubotn og Nordahl Grieg

En gang, da jeg var i Moskva, inviterte jeg vår landsmann Furubotn ned til oss for å se på forholdene. Han var jo i Komintern. Men han hadde så dårlig mage at han kunne ikke ta en slik reise. Nordahl Grieg, som vi kjente litt, bad vi komme ned til oss, men han hadde det så travelt med å oversette og skrive bøker, dikt og teaterstykker, så det var umulig! Jeg tror, at de ikke trodde, eller ville tro, at det var så

ille noen steder i Sovjet. I Moskva og andre sentrale strøk merket vi framgang hver gang vi kom dit. Det ble bygd mye, mest murhus. Da la vi forresten merke til at det var flere kvinner enn menn som bar murstein, - det tyngste arbeidet!

Tyverier

Vi pendlet mellom Kantagi og Akjisai dette året. I Akjisai var vi med og monterte en reagensavdeling og andre monteringsarbeider. Der var vi ofte sammen med to tyske ingeniører. Disse hadde vært med i verdenskrigen 1914 - 1918, og hadde mye å fortelle. Den yngste, en jøde, reiste i 1933 heim til Tyskland på besøk. Der ble han snar. - Hvorfor? spurte vi. - Jo, han oppdaget fort at jøder var uønsket. Den eneste måten å bli akseptert på var å gå med øverste vestknapp åpen, samt å kunne spille bridge. Han ante at det gikk mot jødeforfølgelser. Det eneste han hadde med fra Tyskland, var fire kortstokker og fire bridgebøker. - Så nå måtte Olav og jeg lære å spille bridge. Vi ble vel habile spillere, men aldri mestere; - dertil var vi for lite engasjerte. Vel, bridge var greit, - det var ikke så mye annet å finne på.

Det var to direktører ved dette anlegget: En partisjef, den røde direktør, og en produksjonsdirektør. En gang var Olav og jeg invitert til den røde direktør i selskap. Drikkevarer ble aldri servert uten mat. Menyen husker jeg ikke - sikkert enkel. Etter festen fulgte de oss hjem. Da viste det seg at det hadde vært innbrudd hos oss. Alt som Olav eide, var stjålet, t.o.m. tannbørsten og passet. Ingenting av mitt var rørt! Politiet ble alarmert, og undersøkelse foretatt, uten resultat. Gåten ble aldri løst. Politimesteren med familie bodde i samme hus og i samme inngang! - Likeså et par ungdommer fra Alma Ata. Olav ble tvunget til å reise til Moskva for å få nytt pass. Han ble borte en måned; - så lang tid tok det å få nytt pass. På tilbakereisen ble han frastjålet alt på nytt! Det skjedde på toget mens han sov, litt før et stoppested. Olav våknet og sprang etter, men måtte snu for å bli med toget videre. Snille medpassasjerer gav ham et par tøfler, ei bukse og ei skjorte. Det var et kostelig syn, da vi møtte ham på stasjonen i denne påkledningen, med ei vekkerklokke i den ene handa og porteføljen i den andre. Men et nytt pass hadde han iallfall!

Massedeponi i Achisai. Dette er et utsnitt av øverste bilde på neste side. Her kan en skjelne både hele bygg og det som kan se ut som ruiner. (Google Earth-foto 2009)

Her vises et større område nord og øst for deponiet. Nederste utsnitt av sentral del av et industriområdet som ser ut til å ligge helt eller delvis i ruiner.

3/7

Jeg får låne femti rubler av Ivan I. og jeg reiser hjem til sentrom der jeg oppsøker trustens hovedkontor og forklarer hvorfor jeg har kommet tilbake og at alle mine saker og dokumenter er blitt stjålet, og at jeg må ha et nytt pass og et oppholdsbevis fra de russiske myndighetene. Det er jo en meget beklagelig historie, mener sjefen, men han kan jo ikke gjøre noe for meg. Nei, det venter jeg heller ikke, men jeg må ha et bevis fra han på at jeg har arbeidet i hans trust fra den og den dato, på det og det sted.

Dessuten må jeg jo ha ut et brødkort så jeg får kjøpt meg noe mat. Dette ordner seg ganske fort, og siden må jeg over til den norske legasjonen her og ordne med pass. Nu vet jeg ikke hvilken adresse den har så jeg tar en tur ned til Inturist og spør. Her får jeg alle opplysninger som jeg trenger, og begir meg straks iveri til legasjonen som jeg finner uten noen som helst vanskeligheter. Her er det å forklare seg så godt man kan og gi alle de nødvendige opplysninger som kreves for å få et nytt pass. Men jeg kan likevel ikke få det uten videre, og mitt dokument fra fylkesadministrasjonen i Tsjimkent er ikke nok. Det må sendes brev til myndighetene i Norge med spørsmål om mine opplysninger er riktige. Men dersom jeg vil reise ut av landet med en gang så kan jeg få pass til det. Jeg får imidlertid meget gode betingelser av min trust, så jeg kan ikke riktig "sette meg på bakbeina og gjøre meg kostbar" som det heter, og reise ut av landet. Men jeg blir gående her i Moskva og venter på svar fra våre norske myndigheter.

20/7

Jeg har nu gått her i over en halv måned og ventet og ventet på svar fra Norge, men ennå har det ikke latt seg gjøre å få noe svar. Jeg blir mer og mer utålmodig av denne ventingen og idag kommer kurerposten fra Finland som jeg håper har et pass med til meg. Jeg er jo litt spent i 12-tiden på dagen da jeg ringer på entreklokken hos legasjonen. Jeg treffer herr Krane som kan fortelle at han ingenting har hørt fra Norge. Og kurerposten er kommet, men ingenting var det til meg. Skuffelsen er stor, men ingenting å gjøre med det. Som jeg slenger nedetter gaten får jeg øynene på en ølstue. Jeg går inn og får meg et par krus, som jeg drikker mens jeg overveier hva jeg skal gjøre. Naturligvis kan jeg reise nedover til det mørke Asien og arbeide samtidig som jeg gir min sjef her i Moskva fullmakt å gå inn på legasjonen og hente mitt pass når det en gang kommer, dersom det i det hele tatt kommer. Etter å ha tenkt over saken en tid kommer jeg til det resultat at jeg gjør best i å ta imot et pass for reise ut av landet, og dermed er hele historien avsluttet, for postvesenet der nede er alt annet enn pålitelig, og det er jo alminnelig at post kommer bort. Jeg går nu opp til trusten og forteller at jeg helst ønsker å avslutte og reise ut av landet, for denne ventingen gjør meg både nervøs og utålmodig. Sjefen blir jo litt forbauset over dette, og han ber meg komme tilbake tidlig i morgen og snakke nærmere om saken. Jeg har imidlertid et lite håp om at telegrammet som sendes herfra idag til Bodø skal skynde på karene litt slik at det muligens kan komme svar i morgen, og da vet jo legasjonen hva den har å gjøre.

21/7

I 10-tiden går jeg opp på trusten for å snakke med sjefen om saken. Jeg har skrevet en lang søknad om å få slutte i tjenesten og utbetaling av mitt tilgodehavende. Dessverre kan jeg ikke treffe sjefen. Han er på en konferanse sies det, men han ventes tilbake i løpet av dagen. Jeg setter meg ned og venter et par timer, men nei, han kommer ikke. Da får jeg plutselig et infall og ringer opp til legasjonen. Jeg spør etter herr Krane som har med min sak å gjøre, men han er dessverre ikke tilstede for øyeblikket. Mannen som jeg snakker med spør vem jeg er og da sier jeg naturligvis mitt navn. Åh, ja visst, ja, deres sak er i orden. De kan komme når De vil og hente passet. Jeg blir meget glad over denne nyhet og lover å komme i morgen formiddag og hente det. Jeg går nu hjem og venter på å morgendagen skal komme. Noen Norgereise blir det jo ikke noe av denne gangen, men det gjør ingenting.

4/8

Ja, det er nu en måned og to dager siden jeg kom hit til Moskva, og jeg har nu endelig fått alle ting i orden. Jeg har nytt pass og ny russisk oppholdstillatelse og jeg har kjøpt en stor koffert med klær, sko og finere sigaretter og ting som ikke er å få tak i der nede i Asien. To av mine venner følger meg til toget og ønsker meg en fin reise sydover. Reisen går jo også denne gang som den bør helt til Aktjubinsk. Som vanlig ser man store, fruktbare sletter som allerede har gitt fra seg sin grøde, som det heter.

7/8

Vi reiser forbi Aktjubinsk i 8-tiden på kvelden og fortsetter ned over de uendelige slettene som nærmest kan kalles ørken. Jeg står en stund og ser ut gjennom kupévinduet og nyter av den herlige kveldsluften, som virker avkjølede etter den stekende hete som vi har hatt hele dagen. Nymånen gjør også sitt til for å gi det hele et mer betagende inntrykk. Jeg spiser kveldsmat ved halv titiden og går direkte og legger meg. Men jeg får likevel ikke sove med en gang men blir liggende våken mens tankene flyr rundt, til hemmet og til andre kjente. Jeg vet at det har vært søndag idag, og jeg forsøker gjette meg til hva de har fordrevet dagene med hjemme, og de kjære ansiktene står som lys levende for meg. Jeg blir imidlertid trett og snur meg om på siden for å sove. Jeg merker at klokken allerede er ti på tolv.

I totiden våkner jeg igjen. Hodet er tungt og jeg føler meg en del svimmel. Jeg legger øyeblikkelig merke til at min store nye koffert er borte og alle klær som jeg brukte igår. Jeg hopper opp av kojen og tenker meg om. Jeg står i bare badbukser og har heller ikke mer å ta på meg. Jeg har hele denne kupé til egen rådighet, så det er ingen å låne klær av heller. Men jeg kaster all unnseelighet overbord og springer til konduktørens rom som er i enden på vognen, og gjør han oppmerksom på hva som har hendt meg. Jeg vekker også en G.P.U. som reiser i samme vogn og forteller ham historien. Toget stanser nu, og jeg hopper av i tilfelle at tyven ikke har kommet seg av før. Jeg kan skimte skyggen av en mann med koffert skynde seg bort over sletten under noen trær, 50-60 meter bort. Jeg forstår straks at det er tyven og springer etter han. Han har lagt merke til meg og setter ifra seg sakene samtidig som han retter en browning mot meg. Vi står ikke mer enn 20 meter fra hverandre, og jeg står aldeles hjelpeløs og ser på min bagasje. Toget ruller avgårde og jeg vil ikke risikere livet gjennom å gi meg i kamp med denne bevæpnede banditt, men springer tilbake til toget som allerede har god fart. Det er ingen stasjon uten en ekte sentralasiatisk "rosjesd" med en liten steinbygning med et par rom, så å stanse her for muligens å få tak på mine saker anser jeg for håpløst. Første stasjon på linjen er Emba og her går jeg av og underretter G.P.U. som lover å besørge all etterforskning.

Klokken er allerede over tre nu, men å få sove noe mer er aldeles håpløst. Nattens hendelser har virket for opprivende på meg. Jeg er også til stadighet opptatt med tanken på at dersom jeg hadde beveget meg noen meter til så hadde det kunnet kosta meg livet. Det hele gjør at jeg blir liggende og bare vrir meg uten å få en blund før ved 6-tiden om morgenen. Fram på dagen våkner jeg av at solen steker meg i ansiktet og jeg svetter så jeg er bløt over hele kroppen. Jeg kommer straks i hug nattens historie, og jeg blir fylt med en voldsom vrede igjen, men det går etter hvert over og jeg får finne meg i min skjebne.

8/8

Vi reiser fremdeles over de trøstesløse steppene som truer med å vantrives ihjel. De små fattige jernbanestasjonene vi reiser forbi her er ingenting å være interessert i. Man blir bare i dårlig humør av å se disse okultiverte menneskers håpløse kamp for tillværelsen. I femtiden om ettermiddagen er vi framme ved stasjonen Turkestan. Jeg ser det flate Turlanberget mot horisonten. Jeg blir liksom fylt med mer mot når jeg tenker på at der holder min kamerat til. Jeg gjør et par runder bort langs perrongen for å om mulig treffe kjente fra grubene, men dessverre; alt er bare fremmede ansikter for meg.

Toget piper igjen til avgang, så jeg skynder meg ombord igjen. Jeg går nu til restaurantvognen for å få meg middag. Mens jeg sitter og nyter en flaske øl etter stoppen, kommer en bekjent fra Akjesai-grubene og setter seg ved bordet. Han kan fortelle meg at overdirektøren nettopp idag har reist til grubene, så i Tsjimkent treffer jeg han ikke. Det var da også en ergrelse. Hadde jeg visst om det ti minutter før, kunne jeg gått av i Turkestan og gjort opp mine forretninger med ham på selve grubefeltet. Jeg kjenner meg i mitt innerste meget harm over at alt skal gå slik på tverke, men jeg fatter likevel min beslutning om å gå av på første stoppested og siden reise tilbake til Turkestan.

Vi er nu ved stasjonen Aris, møtestedet for jernbanelinjene fra Tsjimkent og Alma-Ata. Jeg får vite at om to timer kommer tog nr 9 som går til Moskva og stopper ved Turkestan. Det jeg har å gjøre nu er å ordne med billett, men det ser ut å skaffe meg mer bryderi enn jeg hadde tenkt. Foran billettluken ligger hundrevis av disse skitne, ukultiverte kosakker. Det heter "stå i kø", men her ligger det en hel haug med menn, kvinner, barn, sekker og alle mulige rare ting.

En lukt fyller salen så en kan falle på rygg når en stikker nesen innenfor døren. Jeg anser det altså for helt håpløst å få billett her, så jeg spør meg om etter sjefen for stasjonen. Jo, der går han, sier en tjenestemann til meg. Jeg går straks og stopper ham og spør om han er stasjonsmesteren. Nei, han holder til der, sier han og peker på enden av stasjonen. Jeg går dit, men her fortelles at han holder til i en bygning på andre siden av stasjonen. Jeg sier noen vakre ord på norsk og gir meg på vei tilbake igjen. Her ser jeg endelig en dør der det står "Deschornalnij", stasjonsmester. Jeg går inn og her treffer jeg en mann som sier at jeg må henvende meg til "Deschornalno bokz" for å få billett uten kø. Jeg er nu både trett og lei av å gå slik og leke gjemsel med disse byråkratene, så jeg går inn på jernbanerestauranten og får meg litt til livs. Dyrt som det er her må jeg være spar og spise med fornuft. Siden tar jeg meg en tur ut igjen og forsøker ordne med billett. Nu får jeg bragt i erfaring at tog nr 9 som jeg må ta er 2 timer forsinket, så jeg har bare å smøre meg med tålmodighet og vente.

I ellevetiden kommer endelig toget som går til Moskva, og jeg setter meg straks i bevegelse for å få tak i billetter, men her er ingen ledige billetter, verken sitteplasser eller liggeplasser så jeg havner i en kjedelig situasjon igjen. Noe jernbanehotell fins ikke, så jeg blir truet med å gå ute hele natten og vente på neste tog som først kommer i morgen. Men det synes jeg blir for meget, så jeg drister meg til å tjuvåke. Jeg er jo helt blakk. "En skjorte og en sjel" som man sier, er hva jeg har å ta vare på. Jeg setter meg inne i restaurantvognen og får noe å spise til tidsfordriv. Jeg tror at disse 2-3 timer til Turkestan må jeg vel kunne greie, men man blir likevel oppmerksom på meg og finner det merkelig at jeg ikke blir ferdig og går. Det er allerede stengetid og jeg sitter helt alene, men så kommer sjefen og spør hvilken vogn jeg har billett til. Jeg har ingen billett sier jeg, og nu blir det et større forhør og man ser meget skeptisk på meg, som om jeg skulle være en utenlandsk spion eller noe slikt. Min forklaring på at jeg ikke kunne få billett i Arys, og at jeg ble fratjålet alt på reisen fra Moskva tror de mindre på og mener at det har ingenting med saken å gjøre. Jeg må finne meg å bli ført inn til G.P.U. for videre forhør i Turkestan. Ja, det er all right, mener jeg.

Ut på natten i 2-tiden er vi framme, og nu går det som sagt inn på kontoret til det vidløftige sikkerhetspolitiet ("*oppdagelsespolitiet*" i dagboka). Med det samme vi kommer inn treffer jeg en av de vakthavende som kjenner meg fra før av. Da jeg ble ribbet første gang var det for resten han som gav konduktøren avskjed da vi reiste til Tsjimkent for en og en halv måned siden. Han rekker meg straks hånden og sier: "Strastvoitje – stras..." og spør hvordan jeg har det. "Jo, jeg er arrestert", sier jeg. Han gjør store øyne og spør: "hvorfør det?" Jeg forklarer historien i korte trekk. Konduktøren forsøker å avbryte meg, men da varsler denne G.P.U. stille!, og han mukker ikke under hele min forklaring. De 41 rubel i straff skal jeg ikke betale, men konduktøren må derimot oppgi sitt navn og alder, togets nummer o.s.v. for uforskammet behandling av en utlending. Jeg skal bare gå. Jeg er fri, sier sikkerhetspolitiet. Det er allerede begynt å lysne av dag, så jeg har bare å gå og finne meg et sted for å sove over natten. Jeg går til en kjenning her i nærheten av stasjonen og får ham ut og spør om husrom til i morgen. Jo, det ordner seg med en gang, og jeg legger meg og sover øyeblikkelig etter den anstrengende reisen og da især den siste dags vanskeligheter.

9/8

Jeg våkner i 12-tiden på dagen og skynder meg avgårde og får en hest som kjører meg til byen for der å ordne med bil til Kantagi. Det er stekende, stekende varmt idag. Kusken sier 50 grader, og det finner jeg å være meget trolig. På kontoret i Turkestan treffer jeg flere kjente fra Kantagi som skal tilbake i kveld, og jeg slår meg da til ro sammen med dem og venter på bilen. I 7-tiden kommer det endelig en lastebil som skal oppove, og vi følger med allesammen. Det går sakte fremover og veien er helt ødelagt, men etter en times uavbrutt kjøring har vi kommet så langt frem at vi kan merke hvor den nye gruvebyen ligger. Solen forsvinner ned i vest og luften blir straks kjøligere.

Jo mer jeg nærmer meg Kantagi desto mer spent blir jeg på om min kamerat er her ennå. Mørket er allerede kommet over oss når bilen er fremme. Jeg tar handvesken under armen og begir meg til huset hvor Aksel og jeg bodde før jeg reiste. På gangen støter jeg på en man som jeg sier izvinite, (beklager) til. "Er det du Olav?" sier stemmen. Ja, sier jeg i det samme det går opp for meg at det er Aksel. Vi blir sittende sammen hele kvelden til langt ut på natten og snakke. Da blir vi enige om å gå og ta oss et bad. Månen seiler sakte på den mørkeblå himmel og gir fjellene et gulaktigt skjær. Luften er stille og de eneste lydene er våre plask i vannet og et og annet fuglekvitte. Vi blir liggende på stranden og prate til 4-tiden på morgenen, og ennå synes vi ikke å ha fått snakke nok om de forskjellige ting. Men da blir vi så trette at finner det mest fornuftig å gå og legge oss.

10/8

Vi blir vekket ved middagstid ved at hunden graver med labbene på døren og vil inn. Den var borte i hele går kveld, så jeg har ikke truffet den etter tilbakekomsten fra Moskva. Jeg blir ganske forferdet over å se hvordan den har vokst på en måned. Den kjenner meg igjen og vifter ivrig med halen når jeg klappar den.

I Bading - friluftsliv

II Frukten har kommet

III Turer i fjellene

Inledning

II Arbeid - alle maskiner

(Opphold i dagboken i flere måneder).

Her har de nok fartet en del, Olav og Aksel (Nettbilde)

Fra flotasjonsanlegg(?). Aksel nr 2 fra venstre.

Hvor de er fra vet jeg ikke, men mongolsk innslag på bildet kan tyde på Kasakhstanområdet. Det kan også være fra Krasnouralsk, ettersom Olav ikke er med på bildene (eller er det han som er fotografen?).. Aksel nr 3 fra venstre

Fritidssysler

Mange har spurt om hva vi gjorde i fritiden. Vel, det var ikke mye å ta seg til. Vi gikk omkring og pratet med folk og så hvordan de hadde det. Vi ville ikke være for nysgjerrige, - de hadde det så kummerlig. Fjellturer, jakt og fiske lokket ikke her. Da gikk tankene til Norges sprudlende bekker, friske grønske og hvitstammede bjørker, - fisken som spratt i vatnene. Her kunne man ikke legge seg på bakken og kose seg p.g.a. alle de ekle insektene. Jamført med dette ble myggen rent ut koselig. - Det var ikke fritt for at vi fikk heimlengsel. Dog, litt avveksling hadde vi: Hver 14. dag tok vi en tur til Turkestan for bl.a. å få et ordentlig måltid. Politisjefen hadde tidligere sagt til oss, at om vi sa ifra på forhånd, skulle vi bare gå i spisevogna i

Turkestan mens toget sto på stasjonen, og spise i ro og mak. Men vi måtte også si fra når vi var ferdige. Da først fikk toget gå! Jeg får vel si at det var en fin ordning for oss!

Orientaliske tepper.

I byen Turkestan møtte vi mange typer mennesker som vi kom i prat med. En gang traff vi en jøde. Han spurte om hvor vi var fra. "Norge", svarte vi. "Hvor i Sovjet er det?" - "Det er et lite land vest for Sovjet, ved Atlanterhavet". Og så fortalte vi med begeistring om vårt vakre land. - "Og likevel har dere dratt hit?" - "Tja, for å møte andre folk og land, og for å gjøre en jobb", svarte vi. Han inviterte oss hjem til seg. Han bodde i et ganske bra hus, som vitnet om fordums velstand. "Nå er jeg bare en fattig mann. Før revolusjonen hadde jeg en forretning med mange ansatte og tjenere, men alt ble beslaglagt". - Da vi beundret noen tepper som de hadde på golvet, sa han: "Jeg skal vise dere et virkelig fint teppe!" Kona, som satt på en stol og strikket, måtte flytte på seg og stolen. Ved siden av seg hadde hun en parafinlampe som brant. Jeg tenkte at hun hadde glemt å slokke den, og gikk dit og slokte den. "Slokk ikke lampen!" ropte hun. Mannen forklarte: "Når noen dør i familien, lar vi en lampe brenne i et år. Denne skikken følger vi nøye".

Etter at lampa ble tent igjen, ble teppet brettet sammen og lagt til side. Det viste seg å være ei luke i golvet. "Kom!" sa han. Vi gikk ned i en kjeller - ganske stor, men lavt under taket. Ved en av veggene lå en stor rull, innsydd i strie. Med stort besvær fikk vi rullen opp i stua. Det var en tung sak, som da vi åpnet den viste seg å være et teppe. Noe så pent hadde vi aldri sett; - lys bunn, med de vakreste mønstre i dempede farger. 4 x 5 meter og tykt, så man sank ned i det. "Hva vil du ha for det?" spurte vi. 3000 rubler, eller ei ku eller en sekk hvetemel", sa han. Jeg tror jeg aldri har hatt så lyst på noe som dette teppet. Rublene hadde jeg kunnet skaffe, men vi hadde ikke nådd grensen før det ville blitt tatt fra oss, og slett ikke hadde vi fått det gjennom tollene. I Norge hadde teppet sikkert kostet en formue. Underlig at han klarte å lure unna dette teppet. - Mon tro hvordan det gikk med det? Trist om det bare ble liggende og mugne eller bli møllspist. På basarene i Moskva fikk man ikke kjøpe nye tepper, - bare brukte. Olav og jeg kjøpte et par slike, - håndvevede av kamelhår og ull. Fargene er enda klare, og har tålt såpevask. (Anm.: De er nå nærmest helt nedslitte.) Vi hørte at to kvinner trengte et år på å veve et slikt.

Forgiftet

I Turkestan oppdaget vi at noen ikke likte at vi gjorde godt arbeid for Sovjet. En dag var vi i byen for å overvære en teaterforestilling. På stasjonen møtte vi en ung mann som sa at han var fra Leningrad. Han virket trivelig, og vi ble enige om å gå sammen på teateret. Etterpå fulgte han oss heim, og vi bød på te og kjeks. Plutselig ble Olav dårlig og gikk ut. Straks etter ble også jeg dårlig, og drakk mer te; - te bruker jo å være godt mot magesmerter. Men jeg ble bare dårligere og dårligere. Olav kom ikke inn mer. Mannen sa at han måtte gå. Med et skjevt smil og seiersbevisst blick gikk han. Jeg prøvde å nå senga, men falt overende og lå der bevisstløs da Olav kom inn. Han hadde fått tømt seg, og var ikke så dårlig lenger. I en fart fikk han tak i hest og vogn, og kjørte meg til sykehuset. Der ble vi pumpet, og de arbeidet med meg hele natten, fortalte Olav.

Neste morgen spurte jeg legen hva slags gift jeg hadde fått i meg. "Det er ikke min sak. Det er politiets. Jeg har bare med å få folk friske". "Dette må vi ordne på egen hånd", tenkte jeg. Da sykesøsteren kom, bad jeg om å få klokka mi. Hun gikk for å hente den. Jeg gikk etter henne i bare skjorta. Da hun åpnet skapet, var jeg snar om å rappe til meg Olavs og mine klær og sko, og kom meg med en viss fart til Olav. Vi fikk på oss buksene - det øvrige tok vi i hendene - og så til vinduet og hoppet ut. Heldigvis var vi i første etasje. Så sprang vi mot gjerdet og kom oss over.

Det var ikke så lang vei til politisjefen. Der fortalte vi forgiftningshistorien. "Ja, det er klart at noen har prøvd å ta livet av dere. Heldig at det ikke lyktes. Jeg skal sette i gang undersøkelser med en gang". Dagen etter kunne han fortelle at man hadde funnet ut at mannen som prøvde å forgifte oss var dradd til Alma Ata. "- Så nå har vi ham snart, og han kommer til å svare for sine gjerninger". Slikt ble hardt straffet den gang.

Mens Olav var i Moskva for å hente nytt pass, kom en dag en kasakh og spurte om jeg ville reparere symaskinen deres, en Singer håndmaskin, hvilket jeg gjorde. Han takket og sa: "Familien vil gjerne at du skal besøke oss". "Du må vente til kompisen min kommer tilbake fra Moskva. Da skal jeg si ifra". - En dag kunne jeg fortelle min kasakhiske venn, at nå var kompisen kommet. Dagen etter kom han med tre hester; - en til ham selv, en til Olav og en til meg. Rideturen var ikke lang, bare 2 - 3 km. Kasakhene går

svært lite, - de rir, enten på hest, kamel eller esel. Hjemmet var en "ljorte", - stor som en gamme. Innboet var omtrent som hos samene før i tida.

Aksel fører kameler, sannsynligvis i Achisai i Kasakhstan.

Først ble vi traktert med gjæret hestmelk, "komis". Den ble gjæret i en hestetarm og grav ned i jorda en viss tid. Den smakte riktig godt og ble ansett for å være sunn, den ble bl.a. brukt på sanatorier. Driker man mye, blir man "ruset" på en behagelig måte. Det fikk vi erfare. Kona begynte å sikte mel og blande med melk, og knadde etterpå ut en deig som ble mørkere jo mer hun arbeidet med den. Jeg tenkte: "Alt som er kokt eller stekt er ikke farlig". Så laget hun småkaker som hun stekte på en steinhelle. Brenslet var tørket kumøkk. Mens hun stekte viftet hun med en vifte for å holde ilden med like, samtidig som hun tegnet mønster på hver kake. Dette spiste vi, og drakk komis til. Mannen fortalte at før revolusjonen hadde han flere hundre hester, sauer og kyr. En rik mann hadde flere koner, gjerne to-tre. Selv hadde han to koner da. Etter revolusjonen fikk man bare ha en. Han fortalte også at når en gjest kom, slaktet man et fjell, - og gjesten fikk ligge med den vakreste kona! Jeg har lest at eskimoene gjorde det samme før i tiden, angående konene. Det var med vemod i stemmen han fortalte hvordan det var før kommunistene ble deres herrer.

Da vi dro derfra, kom jeg til å se meg bak. "Hesten min har to rumpe!" ropte jeg. "Tøv!" sa Olav, og så seg bak. "Det har min hest også!"

En gang i Kantagi - det var på en fridag - gikk jeg til anlegget for å kontrollere der cyaniden var. Det hadde blitt stjålet en gang, og det var livsfarlig. Da jeg kom inn, kjente jeg gasslukkt, og det føltes som om hjertet stoppet. Jeg sprang ut, hoppet over en bekk og falt om. Plutselig begynte hjertet å slå igjen. Da jeg kom til legen, sa han at det beste jeg kunne ha gjort, var nettopp å springe hjertet i gang.

Vi ble utropt til "Odavnik"

Kasakhstans trettenårsdag som Sovjetrepublikk skulle feires i Tsjimkent. Olav og jeg ble invitert dit. I utkanten av byen var det bygd en tribune. Mye folk var samlet, og det ble holdt mange taler. Etterpå ble det kåret "Odavnik", en utmerkelse til de som har gjort best arbeid i området. I alt tre utmerkelser ble delt ut; - til en kvinne, til Olav, og til meg. Premien var en klokke av stål, men den fikk vi ikke. I stedet fikk vi 60 rubler. Kvinnens far og mann var på "politisk omskolering", som Stalin kalte det. De bygde en kanal fra Hvitsjøen til Østersjøen. Straffarbeid, sier vi! Denne Odavnik-utmerkelsen var ikke så gledelig for henne. "Mitt største ønske er å få hjem min mann og far", sa hun til oss og gråt. Vi syntes inderlig synd på henne, og ansatte henne som kokke, så hun skulle slippe å gå i tungarbeid i flotasjonen. Hun hadde to barn, som var hos "babusjka", bestemor. Dem hadde hun ikke sett på to år. Underholdningen på festen var dans og bl.a. kunstridning. De var virkelig flinke på hesteryggen! Bevertningen var lettkokt ris og fett fårekjøtt. Godt! Ei stor tønne sild var også satt fram. Vi ble også invitert som æresgjester sammen med alle teknikere og ingeniører i Tsjimkent området: "Den färvede metallindustrien". Jeg husker ikke i hvilken anledning eller hva som skulle feires.

Общий вид улицы поселка Ачисай.
1932 год.

Гидроразведочные работы. Ачисай.
1932 год.

Bilder fra Achisai som ligger på nettet (<http://www.kunstkamera.ru/kunst-catalogue>. Peter the Great Museum of Anthropology and Ethnography (the Kunstkamera)). Tatt året før Aksel og Olav begynte å arbeide der.

Spåmannen

Hovedsaken var å få et arbeid i hverdagen, med god mat og glade mennesker. Det jeg særskilt husker, var en dreng som kunne spå. Dagen etter festen kom en gresk ingeniør og innbød oss på skalkefest på hotellet. Det var så mye mat til overs. Han fortalte at drengen på var så flink til å spå. En ingeniør, Olav og jeg fikk tak i drengen og spurte om han ville spå oss. ”Ja, men jeg sier alt jeg ser, vet dere”, sa han. Vel, Olav var den første som ble spådd. Jeg husker ikke alt han sa, men Olav og jeg måtte da han kunne fortelle at Olav hadde ei søster som var nesten helt blind, og en bror som var døvstum. Så sa han at Olavs far var kusk. Han kjørte den tid direktøren og andre til forskjellige arbeidsplasser. - Men, fortsatte han, - han kjører også varer. Det stemte, for han kjørte varer for kjøpmannen.

Men det Olav ikke visste, var at hans far var av jødisk slekt, noe spåmannen nevnte. Men Olav sa, at når han tenkte etter, hadde far hans nevnt det. Da fikk vi klarhet i noe som tidligere hadde undret oss: Flere ganger hadde Olav og jeg vært på en frisørsalong drevet av jøder. Der ble han behandlet annerledes enn jeg. Han ble omfavnet, og behøvde ikke betale, mens jeg måtte. Jøder hjelper hverandre, og frisøren så at Olav hadde jødisk preg, uten at han behøvde si det.

Så var det den greske ingeniørens tur. Spåmannen sa hvor mange søsken de hadde vært (bare tre levde nå), når de døde, og hva de døde av. Grekeren ble hvit og rød om hverandre, - så detaljert ble han spådd. ”Nå er det min tur!” sa jeg. Spåmannen sa: ”Du kjekk kar, - jeg spår ikke til deg!” Jeg spurte på nytt, og fikk samme svar. En dag senere, da jeg traff ham, sa jeg: ”Du får hundre rubler om du spår meg”. ”Du kjekk kar, - jeg spår ikke til deg!” - og så klappet han meg på skulderen. Senere, når jeg traff grekeren, sa han bare det samme, og klappet meg på skulderen.

Vær og vind

Den lengste tida var vi i Turkestan, så den republikken⁷ ble vi best kjent med. Første gang vi kom til Kantagi, var alt brunsvidd og trist. Men så fikk vi oppleve våren der. Steppen var et syn: Tulipaner, store og små i mange farger pluss andre blomster, men det varte ikke lenge. Etter en til to måneder var alt brunbrent igjen. Alt for varmt var det også, - vi opplevde 50 - 52 grader. De innfødte sa at det var lenge siden det hadde vært så varmt. 30 - 40 grader var normalt, men midt på dagen kunne man ikke arbeide. To ganger om året regnet det. Regnet - nei; - først kom en sterk vind med hagl så store som tommelnegler, og så gikk det over til rene skybrudd. Da var det best å holde seg innendørs. Tyfoner opplevde vi også. Når himmelen mørknet i horisonten, fikk alle det travelt med å surre fast alt løst, som vogner, verktøy m.m.

Olav og jeg så engang en tyfon løfte ei vogn med store hjul, først rundt, og så opp i lufta, for å bli slått til pinneved når den falt ned på bakken. Iblant var tyfonene rent av skøyeraktige, og en gang gikk det utover bokholderen på verket. Han hadde just gått på utedoet, som lå et stykke fra kontoret. Plutselig kom en tyfon og løftet doet med bokholderen opp i lufta 15 - 20 meter, snurret rundt noen spiraler, og så dalte han ned med buksene nedover beina og den nakne baken i været og landet, - heldigvis i en bakkehelling! Doet fortsatte enda et stykke før det gikk i bakken. Det var et komisk syn, men ingen våget å le før man hadde undersøkt bokholderen. - Jo, han var faktisk uskadd, bare litt forslått og ”tummelumsk”. Da turte man å slå latterdøra på vidt gap. Mannen lå en dag, men var så på arbeid igjen. Det ble mange vitser og ”skøy” om det. Heldigvis tok ikke bokholderen det ille opp, men lo han og. Han var jo glad for at han var i live etter en slik flytur!

Revolusjonsfest

Vi ble invitert til den årlige revolusjonsfesten i Tasjkent til minne om revolusjonsdagen 25. oktober etter deres tidsregning da. Det ble senere forandret etter vår tidsregning, slik at 7. november ble ”frihetsdag”.

Før vi skulle gå på toget, kom en mann, tok meg i armen og gikk litt avsides. Deretter gav han meg Olavs pass, som ble stjålet for en tid siden. ”Et ord om dette er døden!”, truet han. Tomme ord, tenkte jeg. De andre sakene kunne vi finne på et bestemt sted. Alt vi fant var en tom og ødelagt koffert. Ei uke senere ble Olav kalt inn på direktørens kontor. Der lå Olavs stjålne brev og papirer. Direktøren sa at døra var brutt opp(!?) da han kom på jobb om morgenen.

⁷ Se tidligere fotnote s. 13.

Vi kom til Tasjkent, og tok inn på et hotell. Verten tok våre pass. De originale hadde vi sendt til Tsjimkent noen dager tidligere for å få fornyet oppholdstillatelse. Vi hadde bedt om at politimesteren der skulle sende et bevis på at våre originale pass var hos ham. Vi fikk et slags pass med ett stempel og hans navn. ”Dette papir kommer vi sikkert til å få trøbbel med; - det skal være tre stempler!” sa vi til politimesteren i Turkestan. ”Bare reis, det går sikkert bra”, sa han. - Men trøbbel fikk vi.

Tasjkent i dag (Google Map)

Arrestert, anklaget for mord!

Det var mye folk i Tasjkent disse dagene, men vi fikk da et lite rom på hotellet. Vi hadde nettopp lagt oss, da det banket på døra. Vi sa: ”Kom igjen i morgen, vi må sove nå!” ”Åpne, dere er arrestert!” Da måtte vi bare åpne. Jeg fant ei ildrake og stilte meg bak døra i tilfelle det skulle være banditter. Inn kom politi med gevær, så jeg lurte unna ildraken. ”Hva er vi arrestert for?” spurte vi. ”Det får dere vite på politistasjonen”, svarte de. Det var ikke noe annet å gjøre enn å bli med. I politistasjonens venterom satt mange arrestanter. Vi ble først tatt inn på kontoret og spurt etter våre pass. Vi fortalte sannheten, og hvor de kunne få det bekreftet. De trodde oss ikke. Olav ble først forhørt i enerom, - etterpå jeg. Atter ble jeg forhørt om mitt pass, og igjen forklarte jeg hvordan det hele hang sammen. - ”Men nå sier jeg ikke mer før jeg får mat”, sa jeg. Etter en stund fikk jeg te og boller. Olav fikk det samme der han var.

Forhøret fortsatte på nytt om passene. Jeg ble lei, og sa at om dette hadde hendt i Norge eller et annet europeisk land, hadde man ikke gått slik fram. ”Nei, man hadde ringt til forskjellige instanser for å få kontrollert våre forklaringer. Vi fortalte jo i det første forhøret hvor dere kunne få opplysningene bekreftet. For oss ser det ut som om dere liker å plage oss. Forresten, hva er det dere anklager oss for?” ”Det er vi som forhører, ikke dere!” fikk vi til svar. Det var umulig for dem å akseptere vår forklaring; at vi hadde passene våre i Tsjimkent. Det som var mistenkelig, mente de, var at ved ransakingen hadde Olav et pass til i sin portefølje. Olav forklarte da som sant var, at mens vi ventet på våre pass, hadde han fått tilbake sitt frastjalne pass, og bare lagt det i porteføljen. Hans nye pass var i Tsjimkent sammen med mitt. ”Kontakt politisjefen i Tsjimkent, så får dere det bekreftet!” - Endelig gjorde de vel det, for på morgensiden kom de og sa at alt var oppklart. ”Men før vi går, - hva var vi egentlig mistenkt for?” spurte vi igjen. ”Mordet på kongen i Afghanistan!”⁸ Vi måtte le. Vi har ikke engang visst at det er konge i Afghanistan”, sa vi. ”Men

⁸ Kongen var den dyktige Nadir Sjah, som innførte ny forfatning i landet i 1932, men ble myrdet året etter. Hans sønn, Zahir Sjah, besteg da tronen.

hvorfor mistenke akkurat oss?" ville vi vite. "Det ble sagt at morderen hadde rømt over grensen, antagelig til Russland. Dere er utlendinger, har nettopp kommet hit, og med ugyldige pass. Men nå kan dere gjøre hva dere vil, men skriv først under på at dere ikke har lidd noen overlast!" - hvilket vi gjorde.

Tidlig på formiddagen kom politisjefen og beklaget det som vi hadde blitt utsatt for. Nå skulle han følge oss til et bra hotell, så vi kunne hvile oss et par timer. Det skulle ikke koste oss noe. Hotellet var fint og gammelt, med antikke møbler og tykke tepper, - flott! Vi bestemte oss for å prøve de fine sengene før vi gikk for å se på feiringen. - Jeg må forresten tilføye, at vi senere fikk pass med flere stempler og underskrifter; - så mange som fikk plass på passet.

Her følger så Olav sine dagboksnotater om arrestasjonen. Han har enten ikke fått med seg anklagemålet, eller så har de fått vite det på et noe senere tidspunkt. Dagboka slutter et par dager senere:

5/11

Ja, nu har vi allerede oktoberrevolusjonens festligheter, og Aksel og jeg har bestemt oss til Tasjkent, sentralasiens gamle historiske hovedstad.

Været er enestående, og på noen minutter har vi bestemt oss for turen. Som vanlig går det med bil nedover mot Turkestan. Steppene er helt brunbrente, og det er godt synlig at høsten er kommet. Likevel fins det små grønne flekker ved de forskjellige "aloer", landsbyer. På kollektivjordbrukene som ligger langs veien arbeider traktorer med å forberede for såing av vinterrugen. Allerede lenge før vi kommer til byen Turkestan ser vi den gamle moskés ærverdige kupler reise seg mot den klare høsthimmelen og gir oss atter inntrykk av at her har en gammel kultur hersket. Vi biler direkte til stasjonen og forsøker å ordne med billetter til Tasjkent. Det ser ut at være meget vanskelig å få tak i billetter, men gjennom bekjentskap får vi saken ordnet og kommer oss på toget. Vi reiser hele natten, og den

6/11 tidlig på formiddagen er vi framme. Utenfor stasjonsbygningen blir vi stående en stund og orientere oss for å finne ut hvor byen ligger. Vi tar trikkelinje nr 1 på måfå et stykke til vi merker at bebyggelsen begynner bli forholdsvis tett. Her hopper vi av. Vi henvender oss til forbipasserende på gaten og spør hvor byens hoteller ligger. Og på anvisning finner vi frem, men alle byens fem hoteller er overfylte. Vi går da tilbake til byens beste hotell som vi allerede en gang har forsøkt, men uten resultat. Som siste redning benytter vi oss av å forklare at vi er to utlendinger. For første gang er vi her, og å sove på gaten finner vi oss ikke i, så noe må kunne gjøres for oss dersom viljen er tilstede. Nu er hotelldirektøren også kommet, så vi får foretrede for ham også. Mannen synes å være meget hyggelig, men på samme tid meget streng. Han vil ha våre pass, men de har vi ikke her, de er i Tsjimkent for registrering, forteller vi. Nå vel, men da vil han se våre andre dokumenter. Vi bretter frem de papirer vi har med oss og sier: "Vær så god." Ja, da lover han at på hotell nr 6 skal vi få et værelse sammen, men våre dokumenter blir liggende her, sier han. Vi blir som tenkelig kan være meget takknemlige og begir oss til hotell nr 6, ikke langt her fra.

Det er allerede begynt å bli mørkt ute, og trette som vi er etter den anstrengende dagen legger vi oss på sengene for å sove en stund eller hvile litt før vi går ut og spiser aftens. Vi har ikke rukket å ligge mer enn en halvtimes tid så hører vi ute i korridoren noen kraftige fotsteg som hurtig nærmer seg vårt rom, og plutselig, bom-bom-bom så det knaker i døren. Vi spretter opp av sengene og åpner døren i full forskrekkelse på samme tid som vi spør: "Hva er dette for noe?" I døren møter vi to bevæpnede politimenn og en 3-bokstav (G.P.U.) som uten videre befaler oss å bli med dem. Pettersen og jeg blir stående og se spørrende på hverandre et øyeblikk. 3-bokstaven synger da ut: "Skorie"(hurtigere), og vi har ingenting annet å gjøre enn å ta frakkene på oss. Deretter gis det ordre til at vi må ta alle våre saker med oss.

Ute er det aldeles mørkt og alt liv har liksom stilnet av, og det gjør sitt til at det hersker en viss stillhet over oss også. Vi er nu framme ved en stor bygning som ligger helt innhyllet i mørke, og i hvert eneste hjørne står det vaktposter. Vi vandrer fram gjennom en masse korridorer som alle er fulle av politi og 3-bokstaver. Pettersen sier til meg på norsk: "Dette blir spent", men jeg får ikke tid til å svare han for en av politimennene kommer i ansiktet på meg og spør: "Hva? Hva?" Nu åpnes en dør og vi blir ført inn på et rom som er meget komfortabelt innredet. Vi tilbys plass ved ene siden av et langt, rødt bord, og ved enden av bordet sitter 3-bokstaven, og en sivilkledd mann som vi ikke har merket før har tatt

plass mitt imot oss. Straks spør han oss på tysk: "Sprechen Sie Deutsch?" "Ja", sier vi og nu kommer denne mann med en rad spørsmål som vi må besvare. Deretter blir Pettersen ført ut, og jeg blir sittende igjen alene.

Det blir nu atter stillet meg noen spørsmål, for de finner det lite merkelig at vi er uten pass, og at vi begge er i besittelse av grensepass fra 3-bokstaven (G.P.U.) og Tasjkent betraktes som grenseby her i sentralasien. Jeg blir da kommandert fram på golvet med hendene i været, og to politimenn med nagantene (geværene) på halvt lett holder skarpt nøye med meg, mens 3-bokstaven foretar en meget nøyaktig undersøkning av meg. Siden undersøker de alle våre saker. Min "portefølje" er jo ganske innholdsrik med dokumenter, blant annet det pass som ble stjålet fra meg i sommer. Den sivilkledd mannen som er tolk, får store øyne når han åpner passet og ser at det er gyldig til 1935. Jeg behersker meg så godt jeg kan, og på hans spørsmål hva dette skal bety svarer jeg ganske kaldt at jeg betrakter det som ugyldig. Nu må jeg forklare hele historien fra Kantagi, hvordan jeg ble bestjålet, og at jeg med stort besvær fikk et nytt pass i Moskva o.s.v. o.s.v. Men det forekommer meg at herrene ikke tror noe av det jeg forteller.

Jeg blir nu ført ut i et annet rom, mens Pettersen blir ført inn. Han ser på meg ute i gangen og sier: "Vi blir vel skutt i natt, men først må vi vel få tid til å sende noen ord til kjære og kjente." Alt i en lystig tone, så jeg blir straks i bedre humør. Han blir ikke spesielt lenge inne i rommet. Så kommer han tilbake, fremdeles smilende.

Det holdes nu et møte om hva som skal gjøres med oss, og vi får sitte alene i et værelse med en politimann som vakt. Etter en times tid kommer trebokstaven inn og forteller at vi er fri. Han beklager at dette skulle hende, men han var nødt til å gjøre det, og det var ingen vei forbi. Men hva grunnen var ville han ikke fortelle oss. Vi merker at alle er meget høflige mot oss nu, og vi blir tilbudt bilskysst hjemover, noe som vi tar meget tilfreds imot etter alle anstrengelser. Klokken er allerede fire på morgenen, så vi legger oss med en gang for å være godt uthvilte til morgendagens begivenheter.

- Men nå til feiringen. Fremst gikk et demonstrasjonstog. Fem personer av ulike nasjoner og hudfarge gikk først og bar ei stor Sovjetstjerne med fem tagger. En tagg for hver nasjon. Bak fulgte flere musikkorps og mange mennesker, - rene 17. maitoget! Vi forstod at det var en stor dag. Det var underholdning, dans, teatre og konkurranse på hest. Det siste mest interessant, syntes vi.

Neste dag skulle vi reise tilbake til Turkestan. Da måtte vi "tjuvåke", for alle billetter var utsolgte. Da toget gikk ut fra stasjonen, hoppet vi på en tredjeklassevogn. Vi lærte den kunsten av to direktører en gang. - Konduktøren kom. Da vi ikke hadde billett, måtte vi betale tredobbel førsteklassebillett!⁹ Dette hadde vi gjort flere ganger når vi ikke hadde fått billett, så det var greit. Denne konduktøren kjente vi igjen fra året før, da toget sporet av og tre personer ble drept og mange såret. Han husket at vi hjalp ham med å bære ut døde og sårede. Han var glad over å se oss igjen, og kom og snakket med oss flere ganger på denne reisen.

Olavs notater fra revolusjonsdagen, og tjuvåkingen dagen derpå, som er det siste notatet som er tilgjengelig:

⁹ Her er det en uoverenstemmelse mellom Aksels fortelling og Olav sin dagbok. Om vi går ut fra at dagboka er rett, tyder det på at framgangsmåten Aksel nevner har vært brukt ved et annet tilfelle.

7/11

Solen kaster sine stråler inn i rommet. Det er sydens matte novembersol. Vi spretter opp av sengene når vi skjønne rat vi er sent ute. Klokken er jo allerede noen minutter over tolv, og demonstrasjonene er vel allerede i full gang. Ute på gaten ser vi masser av mennesker, og alle bygninger er utsmykket med røde vimpler og faner.

Nede i sentrum treffer vi de første demonstrantene som kommer marsjerende opp mot parken. Vi følger med samme vei, men utenfor Røde plass, som Tasjkent også er i besittelse av, blir alle stoppet. Bare de demonstrerende slippes inn. Vi blir da stående her et par timer og iakttar denne eiendommelige oppmarsj som jeg aldri har sett maken til, verken før eller senere.

Hele toget er inndelt i avdelinger, og man kan se de mest utrolige ting. Først kommer det en tropp med mennesker, siden et halvt hundretall av disse typiske, asiatiske vogner med hjul som er et par meter i diameter. Vognene er lastet med frukt og grønnsaker av alle slag. Kusken sitter på hesteryggen og styrer hesten. Han har lurvete arbeidsklær på seg. Ansiktet er brunt som en upusset kobberkjel, og i nakken en kalott som de fleste usbekerne bruker hele året. Når disse har passert kommer en ny tropp, denne gang av unge mennesker som har en mer sivilisert preg over seg. De bærer en stor flymaskin av tre mellom seg, og i førerrommet sitter en ung rødegardist i uniform og holder i et ratt. Antagelig er det byens flyvervesen som demonstrerer. Når så denne avdeling har passert kommer til vår store forbauselse 12 store schæferhunder med sine herrer, og etter disse et dusin dobermann, og enda et par hunderaser.

Nu kommer en avdeling med mer vanlige demonstranter, som man kan se i hvilken som helst sovjetby: røde vaiende faner med korte inskripsjoner. Prester tilvirket av papp, med lange røde neser og vodkaflasser på magen for å latterliggjøre den gamle prestestanden. Og nu kommer enda en vognavdeling, denne gang med frukt og grønnsaker men med asiater kledde i sine nasjonaldrakter. Spesielt iøynefallende er usbekerne. I flere av vognene er det musikk med trommer og fløyter, og de unge usbekerne følger musikkens rytmer med hånd- og kroppsbevegelser. Usbekerne bruker jo ikke bena når de danser, men står bare og feker med armene og rister på hode og skuldre. Nu kommer fyskulturene eller sportsmennene. De er kledde i sportsklær, og vi blir forbauset over hvor mange de er, flere hundre, både kvinner og menn.

Jeg snur nu hjemover, trøtt av at stå her og litt misfornøyd over at jeg ikke skulle slippe inn på Røde plass. Ellers merker vi lite av festlighetene etter demonstrasjonene. Menneskene går bare og spaserer og nyter av det fantastiske novemberværet. Parker og alléer er fulle av mennesker. Det er masse europeere her, men kosakker og usbeker er det nok flere av, og det setter sitt eget preg på gatelivet når de kommer i sine nasjonaldrakter som består av lange frakker eller kapper med brede striper i ulike farger, som grønt, hvitt, blått og rødt. På hodet har de en liten kalott eller "tIBUTEIKA" som de sier, , også brodert i flere farger. På bena har de tynne skinnstøvler. På ettermiddagen samles menneskene i teatre, kinoer og klubblokaler.

8/11

Vi har funnet ut at det går to tog til Turkestan i dag, og vi begir oss til jernbanestasjonen for å forsøke å få billetter, men det viser seg å være helt ugjørlig. Kun til i overmorgen kan man få billetter. Det blir jo alt for lenge for oss at vente. Vi må jo være tilbake i Turkestan til i morgen. Vi treffer en bekjent på stasjonen som også skal opp til anlegget, forresten en bokholder. Vi får han til å ta vår koffert, mens vi bestemmer oss for å "tyvåke" som det heter.

I samme øyeblikk som toget ruller ut fra stasjonen hopper vi inn i restaurantvognen og setter oss. Vi bestiller en herlig biffstek og et par flasker samaraøl. Det smaker fortreffelig, men konduktøren har nok blitt oppmerksom på oss og forstår at vi reiser uten billett. Mens vi sitter og nyter av middagsmaten kommer konduktøren og spør om han kan få se billettene, men vi sier at han kan holde seg borte så lenge som vi spiser i alle fall. Når vi er ferdige med maten kan han komme igjen. Han setter seg imidlertid ned ved et av bordene og har tilsynelatende i hensikt å vente på oss.

Vi prater hele tiden norsk med hverandre, så han har nok forstått at vi er utlendinger. Nu har vi bestemt

oss for å ta to porsjoner til, og når servitøren kommer med mer mat og øl reiser han seg og vil gå. Men vi byr han på et glass øl som han takker for og tar imot med en gang. Vi kjenner vel til at det er meget strengt straff for å reise uten billetter, og vi bestikker han gjennom å gi ham 20 rubel og så meget øl han vil ha. Dette går meget bra og vi får sitte i fred de 8 timene fram til Turkestan. Vår kamerat bokholderen kommer også inn i kupéen og besøker oss, så tiden går fort. På kvelden ved 10-tiden er vi framme, men det er for sent å reise opp i fjellene. Det fins ikke en eneste bil å få tak i her.

Her slutter dagboken.

Tida gikk fort. Vi var kommet inn i desember, og snart tida for å reise til Norge på juleferie. - Ja, kanskje for godt. Olav og jeg snakket om dette, men besluttet å ta avgjørelsen når vi kom til Moskva. En reise dit tok to dager, og kunne by på mange overraskelser. Så også denne gang. Jeg hadde plassert meg i kupeen, - Olav var ennå ikke kommet inn. En mann stakk hodet i døråpningen og så på meg. Skøyeren fór i meg; - jeg lea med det ene øret. Mannen gjorde det samme. Så lea jeg på det andre øret. Mannen gjorde det samme, så lo vi begge to, og han sa: "Nå har vi hilst med ørene, så nå får vi hilse med hendene også. - Sjef for Tadsjikistan". Jeg sa: "Nordmann, og er sammen med en kompiss her i Sovjet for å hjelpe med oppbygging av flotasjonsverk". "Det var bra. Vi trenger fagfolk". Så kom Olav og to andre inn i kupeen. De første presenterte seg for de to andre: "Sjef for Uzbekistan" og "Sjef for Turkmenistan". - Vi hadde riktig kommet "opp i smøret".

Alle tre var medlemmer av Det Høyeste Råd i Moskva, og skulle nå på en kongress der. De var ikke overlegne, men enkle og alminnelige. Vi hadde mange hyggelige samtaler og diskusjoner. Vel framme i Moskva takket vi hverandre for hyggelig reisefølge. Jeg trodde ikke jeg skulle få se dem mer, men dagen etter traff jeg den eldste, sjefen for Uzbekistan, på hovedgata i Moskva. Vi vekslet noen ord, så sa han: "Jeg har lyst til å snakke med deg, men i min stilling kan jeg ikke snakke med en utlending på gata". - Jeg så ham aldri mer.

Spådd hjemreise!

Den dagen gikk vi opp til LO-kontoret og sa: "Nå kommer vi for å si farvel og reise til Norge for godt, så vi trenger bare turbillett". "Kom igjen i morgen, så får vi snakke om saken". Dagen etter møtte vi opp igjen. LO-sjefen sa da: "Kom igjen etter jul og bygg ferdig de to flotasjonene som er igjen. Da kan jeg love dere 50 dollar ekstra i måneden, innsatt i Norges Bank". - Vi gikk med på det.

Som vanlig var vi Moskva for å hilse på våre kjente der. En dag besøkte vi en familie som vi ofte var hos. Idet jeg tok i døra for å gå, støtte jeg nesten i hop med en eldre dame. Vertinna sa da at jeg måtte komme inn igjen. Så presenterte hun damen og sa: "Nå må du spå Aksels hjemreise!" - Hun spurte hvor jeg var fra, og hvor jeg skulle. "Det går ikke å spå meg", sa jeg, og fortalte om spåmannen i Tsjimkent som spådde Olav og en gresk ingeniør i detalj korrekt, men ikke ville spå meg. "Jeg skal kun fortelle om hjemreisen - verken mer eller mindre. Jeg ser alt som i en film.

- Fra Moskva reiser du først gjennom ett land, deretter gjennom et annet land til en by (Boden). En kort jernbanereise derfra bor din kjæreste (Älvsbyn), som du har en presang til, - en ring. Men du har ikke valuta til billett, så du kommer ikke dit. Men hun har en søster i den byen du kommer til, som er på butikk. Du går dit, og ber henne overbringe ringen. Så reiser du videre til en annen by, som ligger ved havet (Narvik). Så en ganske lang båtreise til en annen by (Bodø). Derfra buss til et mindre sted (Finneid). Der går du ombord på det jeg vil kalle en slepebåt. Til sist en kort togreise på en smalsporet jernbane (Sulitjelmabanen). På toget treffer du en mann som forteller at du har to søstre på sykehus. Den ene er visst kommet hjem, - den andre ligger der fortsatt. Når du er framme ved endestasjonen, står din bror og far og tar imot deg. - Ja, far - han er som en far. Dere går et kort stykke. Vel framme, står din mor i et stort, hvitt forkle og tar imot. - Nå er jeg ferdig med din hjemreise!"

"Har du alltid kunnet spå?" "Nei, jeg fikk en spådomsånd, og det gikk slik til: Under verdenskrigen fant jeg ut at jeg skulle dra ut på landsbygda og spå. Dette for å skaffe mat til meg selv, og for å verve ungdommen til militærtjeneste. Jeg gikk omkring i bygdene og spurte og grov, og fikk vite hvilke som var "på skogen". Det var slike som ikke ville gå i krigen. Jeg fikk rede på alder og navn. Så gikk jeg til de foreldre som hadde slike sønner, og spådde at deres sønner skulle gjøre det godt på alle måter i det militære. De trodde meg, og fikk ofte sønnene til å tro dette, slik at de meldte seg til tjeneste". "Var det ikke galt å lure folk slik?" spurte jeg. "Nei, jeg mente at jeg gjorde landet en tjeneste ved å verve soldater. Etter dette fikk jeg plutselig en spådomsånd i meg, så jeg ser alt som i en film når jeg spår".

Hjemreisen gikk akkurat slik som spådd, men jeg tenkte ikke på hele spådommen før jeg kom på toget til Sulis og traff en kjenning, Henrik Pettersen. Han fortalte nemlig at begge mine søstre hadde ligget på sykehus, men Anny hadde kommet hjem. Gunlaug lå der fortsatt. Da fortalte jeg Henrik om spådommen. Han ble så interessert at han ble med det lille ekstra stykket til endestasjonen på Sandnes. Der sto min far og bror, så det stemte. Han gikk med meg videre til mitt hjem. - Og meget riktig: Der sto min mor på trappa, kledd i et hvitt forkle!

Det var godt å være hjemme og få treffe slekt og venner og feire jul. Den ble ikke feiret i Sovjet.

Tilbake til Sovjet igjen

Så var tida inne for å reise tilbake til Sovjet. Jeg startet litt tidligere for å få noen dager hos min kjæreste med familie. I midten av januar (1934) var vi igjen i Moskva. Som vanlig oppsøkte vi LO for å få penger og motta videre ordre. Da fikk vi en stor skuffelse: LO-sjefen beklaget, men de utlovede 50 dollar på norsk bank kunne vi ikke få. Stalin hadde inndratt alle slike betalinger til utlendinger, unntatt til noen få amerikanere! Amerikanske fabrikker leverte jo en masse maskiner og utstyr til Sovjets tungindustri.

Olav og jeg spekulerte på hva vi skulle gjøre. Vi syntes jo at vi var blitt lurt, men bestemte oss likevel for å dra til Kantagi og Akjisai for å gjøre ferdig anleggene der. Siden kunne vi med god samvittighet forlate Sovjet. - Reisen til Kantagi gikk uten noen spesielle opplevelser, og våre medarbeidere der var glade for å se oss igjen. En skulle tro at vi gikk til arbeidet nå med mindre iver enn før, men det gjorde vi faktisk ikke. Det var så interessant å se om vi fikk det til! Det gikk utmerket: Begge flotasjonene fungerte som de skulle. Ledelsen i Moskva var fornøyd, og beklaget igjen at vi ikke fikk de utlovede 50 dollar ekstra, men slik er diktaturet! Vi hadde hatt et godt samarbeid med russerne, hvilket jo var viktig. Vi hadde også stor frihet til å bevege oss, og møtte mange hyggelige og interessante mennesker. - Det ble vel en råd med penger i Norge.

Vårt arbeid i Sovjet var nå slutt, men enda noen opplevelser vil jeg fortelle om...

Olav i Moskva i desember 1933. T.h Svea Sandvik.

På bildet sitter kjæresten i Bjørkholmen, Svea Körberg. Bak henne vises et veggteppe, et vevd bånd og to kanner. Olav kjøpte disse gjenstandene på markedet i Turkestan. Den ene kannen fikk Karl-Arne arve, den andre hans bror, Folke. Båndet fins hos Karl-Arne mens veggteppet var slitt og ble kastet for mange år siden. Bildet kan være tatt i Bjørkholmen eller i Sulitjelma, ca 1934.

SISTE DEL ER EN BLANDING AV ULIKE OPPLEVELSER UNDER ÅRENE I SOVJETSAMVELDET

Rasputin

Fra utkantene i Sovjet var det alltid oppkvikkende å komme til Moskva. Takket være søster Martha (omtalt tidligere) ble vi kjent med mange hyggelige og interessante mennesker som inviterte oss til sine hjem. Hun følte visst en slags moderlig omsorg for oss. Hun var et overskuddsmenneske, - festlig humoristisk og vennlig, men med bein i nesen. Hun turde si fra når det trengtes. Hun gav oss forresten det råd at vi måtte snakke minst mulig politikk. ”Det fører ikke til noe, og kan skade dere”. Hennes mann var betydelig eldre enn henne, stillfarende, men tok alltid imot oss med et vennlig smil. Da han var en av få flymekanikere i Moskva den gang, var han sikkert sliten og trengte å slappe av i kosekroken med ei bok.

Vi fulgte rådet angående politikken. Dog, - noen ganger - på tomanns hånd - fikk man høre at revolusjonen var en skuffelse. Noen fortalte om slavearbeid og konsentrasjonsleire, som noen av deres nærmeste og kjente var sendt til, uten at de hadde gjort noe straffbart. Så kommunismens valgspørsmål: ”Frihet, jevnlikhet og brorskap”, var og er fortsatt en utopi.

Vi var flere ganger på besøk hos en direktør for ”Det lille teater”. Han var ungkar og bodde sammen med sin mor, som var enke etter general Gine. Han var tysk og tidligere ansatt i tsarens hær. Under revolusjonen gikk han over til ”Den Røde Armé”. Etterpå skjøt han seg. Kona kunne ikke forstå hvorfor. Hun hadde i sin ungdom vært hoffdame hos tsarinaen. Det var interessant å høre henne fortelle om tsarfamilien. Der traff hun bl.a. den berømte og omstridte Rasputin¹⁰. Hun fortalte at Rasputin hadde slik makt over kvinner. Man mente at han kunne hypnotisere. Men kvinner som var jomfruer hadde han ingen makt over!

Når jeg spurte om hvilket inntrykk hun hadde av Rasputin, sa hun: ”Det var noe skremmende ved ham, - særlig øynene skremte, - mørke, brennende. Heldigvis fikk jeg ikke noe med ham å gjøre. Forresten, - han hadde ikke kunnet få noe makt over meg da!”

Stalins kone forgiftet?

- En gang vi skulle besøke Martha og hennes mann, skulle hun akkurat ut for å besøke politimesterens kone, som var en god venninne av henne. Hun ville absolutt at vi skulle bli med henne. ”Passer det?” undret vi. ”Jeg garanterer at dere blir godt mottatt!” Vi gikk da, og ble godt og hjertelig tatt imot av meget hyggelige mennesker. Når besøket var over, og vi sto ferdige til å gå, fikk politimesteren telefon. Han måtte snarest komme til Kremli! Det var skjedd noe der. ”Bli her til jeg kommer tilbake, lov meg det!” sa han. Timene gikk, og det begynte å lysne mot ny dag, så vi syntes vi måtte gå. Da møtte vi ham i trappa. Han så nedslått og bekymret ut. ”Dere må bli med opp igjen!” sa han. - Og så fortalte han at Stalins kone var død, og det virket litt underlig. Politimesteren mente at hun var blitt forgiftet. ”Men fortell ikke dette før det kommer i avisen!”

- Tilbake til teorien om forgiftning. En eller annen måtte i så fall ha hatt gift i fru Stalins glass, - gift som var beregnet på Stalin selv. Han hadde jo mange fiender. - Men hvordan kunne det gå til? - Og hvordan kunne glassene bli forbyttet? Spørsmålet står åpent også i dag. Det ble visket en del om saken, - så fortsett dere som leser dette med å finne løsningen.¹¹

Nå til en hyggelig hendelse. Jeg ble en gang med et militært tog med flygere som skulle til Sverdlovsk. En flyver spurte hvor jeg var fra. ”Norge” svarte jeg. ”Å, jeg kjenner en flyver som er fra Norge. Han heter Amonovitz (Amundsen). Han er f.t. Sovjets beste kunstflyver. Han og en Mürer kom illegalt til Sovjet”. ”Det har jeg hørt om. De fikk 6 måneders fengsel, og ble siden utdannet til flygere”, sa jeg. Det likte de godt. Jeg traff Amundsen i Moskva noen ganger, - en kjekk kar. Han var da blitt sovjetisk statsborger. Han hadde fått en heltemedalje for at han hadde reddet noen fiskere fra den visse død, med fare

¹⁰ Opprinnelig munk fra Sibir. Etter hvert mer kjent eller beryktet som mystiker og nærmest «trollmann», og for sitt utsvevende liv. Han fikk også sterk innflytelse innen maktapparatet.

¹¹ Jeg husker at pappa hadde sin egen teori om dette: Stalin var sykkelig mistenksom mot alle, selv sine nærmeste, og tok ingen sjanser. Sannsynligvis hadde han derfor selv byttet på glassene for å være på den sikre siden. Det ble visket litt om at han for syns skyld gjorde det som en spøk.

for sitt eget liv. Han fikk også en pistol og ei klokke med inskripsjon. Hyggelig å treffe slike nordmenn i utlandet.

Mens vi var i Moskva, gikk Olav og jeg iblant på en restaurant for å få litt mat, høre musikk og se på folkelivet. Det var en fin restaurant med et lite basseng med fontene midt i. Vi la merke til en mann, - trolig en amerikaner, danse med en velsminket kvinne. Plutselig tok mannen kvinnen rundt livet og dukket henne i bassenget. Stakkars kvinne, malingen rant nedover ansiktet og videre nedover festkjolen. Musikken stoppet et øyeblikk, kvinnen ble ført bort, og dansen fortsatte som før. Det var antagelig få som så hva som skjedde. - Og mannen? - Han gikk bort til skranken, bladde opp noen sedler og gikk!

Overfall

En annen gang gikk jeg alene til samme restaurant. Olav var ikke i form, og ble heime. Mens jeg satt der, følte jeg at noen så på meg, og oppdaget tre menn i skinnjakker som satt og stirret på meg. Det var som om noen sa til meg: "Vær på vakt!" De tre gikk ut. Etter en stund gikk også jeg. Et stykke fra utgangen sto de tre der og kom imot meg. "Her gjelder det å handle raskt!" tenkte jeg, "- slå først, og slå hardt!" Min høyre neve traff den ene, min venstre den andre. Hvordan jeg traff den tredje, vet jeg ikke, men der lå alle tre. "Håper jeg kommer herfra før de våkner", tenkte jeg. Det gikk ikke an å springe, det så for mistenksomt ut, så jeg tvang meg til å gå som vanlig, men stakk inn i første sidegate etter først å ha forvisset meg om at de tre lå der ennå.

Da jeg var barn, og også som ungdom, ble jeg mobbet. Det var ofte to, tre, ja flere, som skulle gi meg juling. Så jeg fikk trening i å slå ifra meg, både fort og hardt. Det kom til nytte nå!

Etter denne alvorlige episoden må jeg fortelle en munter historie fra Kasakhstan. Der var overtroen stor, fikk jeg erfare. En dag kom en kvinne med egg som hun ville selge. Jeg hadde gebiss, med fire framtenner på plate. For moro skyld lot jeg disse gli litt ned et par ganger mens vi snakket. Kvinnen stirret forskrekket på meg og slapp kurven med egg i golvet og sprang ut det snarreste hun kunne. Jeg fikk ikke stanset henne. Flere ganger gikk hun en lang omvei forbi der vi bodde. - Men en dag traff jeg henne, og forklarte henne hvordan det hang sammen. Ingen trolldom, med andre ord. Så gav jeg henne tilbake kurven og betalte eggene. Da smilte hun bredt, og solgte siden egg til oss.

En av de siste gangene vi var invitert til Martha, var blant annet en høyere offiser der. Mot slutten av festen, da han hørte at vi skulle reise heim og ikke komme tilbake til Sovjet, sa han: "Ikke reis tilbake til Norge. Bli heller Sovjetborgere, for snart blir det storkrig. Da kommer vi (Sovjet) til å holde oss borte fra krigen til Europa er krigstrøtt. Da skal Sovjet gripe inn og kommunismen seire!" Han var kanskje litt animert, og derfor frispråklig. Det gikk jo ikke riktig slik, men sovjetkommunismen ble jo innført i mange land etter andre verdenskrig. Nå, i 1989, ser det ut som om kommunismen er på vei ut fra disse land. "Glasnost" er nøkkelordet.

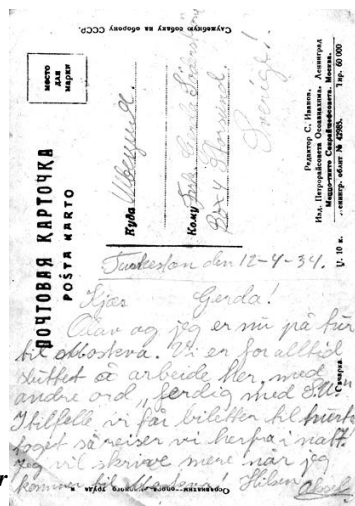
Til Norge for godt

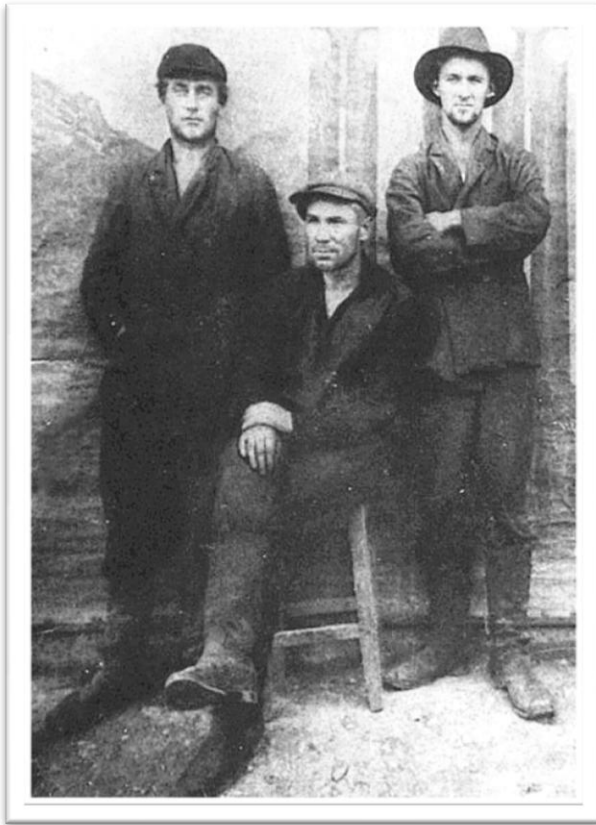
Da vi kom tilbake til Sulis våren 1934, gikk jeg til overingeniørens kontor og spurte om arbeid. "Du har vel tjent så godt i Sovjet at du klarer deg en stund", sa han litt ironisk. "Ja, vi kunne ha tjent godt, men vi ville ha mer enn at vi gjorde rett for vår lønn". "Hva har du fått for slags utbytte av de to årene, da?" ville han vite. "Meget", sa jeg, "blant annet har jeg lært mennesker å kjenne, både høy og lav". "Ikke dårlig, det. Kom igjen i morgen!" sa ingeniøren.

Russiske damer

Hjemreisen står
for døren

Aksel og Olav med en russisk arbeidskamerat

Russisk interiør

EPILOG (Gjelder Aksels beretninger)

Når jeg nå har lest igjennom det jeg har skrevet, så er det nok flere ting som kanskje burde ha vært med, og noe har havnet i glemmeboken. Om Aksel selv hadde skrevet, hadde han nok tatt med flere ting fra arbeidsplassene, som lønnsforhold, arbeidstempo o.l.

Mitt inntrykk er i korthet slik: I Ural var det best, - mer likt norske Sulis-forhold den tid. I Kantagi og der omkring var forholdene dårligst. I disse strøk hadde de fleste vært nomader, og uvant med industri. De hadde levd sitt liv på esel - eller hesteryggen ute i Guds frie natur, og ikke vant til tungarbeid. De gapte når Olav og Aksel lett løftet det de trengte flere menn til. Dessuten var det lite mat der. Mange sultet, så arbeidskapasiteten måtte bli deretter. Håper at de, liksom vi i Norge, har det bedre nå!

Gerda

